

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Katarina JEMEC

**RAZLOGI (NE)POVEZOVANJA KMETOV V ZADRUGO NA
OBMOČJU OBČINE DOMŽALE**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**REASONS FOR FARMER'S (NON)COOPERATION IN
AGRICULTURAL COOPERATIVE IN DOMŽALE COMMUNITY**

GRADUATION THESIS
University Studies

Ljubljana, 2007

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija kmetijstvo – zootehnika. Opravljeno je bilo na Katedri za agrarno ekonomiko, ruralno sociologijo in razvoj podeželja Oddelka za agronomijo Biotehniške fakultete v Ljubljani. Anketa je bila opravljena na celotnem območju občine Domžale.

Komisija za dodiplomski študij Oddelka za zootehniko je za mentorico diplomskega dela imenovala doc. dr. Majdo Černič Istenič.

Recenzent: doc. dr. Luka Juvančič

Komisija za oceno in zagovor:

- Predsednik: prof. dr. Jurij POHAR
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
- Član: doc. dr. Majda ČERNIČ ISTENIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo
- Član: doc. dr. Luka JUVANČIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Datum zagovora:

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Katarina JEMEC

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Dn
DK UDK 631(043.2)=163.6
KG kmetijstvo/zadružništvo/zadruga/ankete/Slovenija
KK AGRIS E40
AV JEMEC, Katarina
SA ČERNIČ ISTENIČ, Majda (mentor)
KZ SI-1230 Domžale, Groblje 3
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
LI 2007
IN RAZLOGI (NE)POVEZOVANJA KMETOV V ZADRUGO NA OBMOČJU
OBČINE DOMŽALE
TD Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP XI, 84 str., 43 pregl., 15 sl., 9 pril., 42 vir.
IJ sl
JI sl/en
AI Namen diplomske naloge je bil ugotoviti razloge za povezovanje in nepovezovanje kmetov v kmetijsko zadrugo. Za pridobitev informacij je bilo anketiranih 60 kmetov (polovica članov in polovica nečlanov kmetijske zadruge) iz občine Domžale. Rezultati so pokazali, da skrb za prihodnost kmetije in nasledstvo nista povezana s članstvom v zadrugi. S članstvom je povezan delež dohodka gospodinjstva iz kmetijstva. Povezave ni niti s socio – ekonomskim tipom kmetije. Najpogostejši razlogi za sodelovanje v kmetijski zadrugi so kvaliteta storitev zadruge, zagotovljen odkup proizvodov in korektni poslovni odnosi, razlogi za nesodelovanje pa visoke cene materiala in opreme v zadrugi, neprilagojeno poslovanje zadruge novim potrebam kmetov, ne dovolj pestra ponudba storitev in zakasnjena plačila za oddane proizvode. Pomembne dejavnosti za kmetovo sodelovanje v zadrugi so svetovanje ter oskrba z repromaterialom in fitofarmaceutskimi sredstvi. Kmetje bi bili zainteresirani za skupno nabavo, vzdrževanje in popravila strojev, nudenje delovne pomoči v času boleznih in odsotnosti ter predelavo proizvodov v zadrugi. Vprašani pa slabo poznajo princip delovanja zadruge ter vlogo članov pri upravljanju zadruge. Pri odločitvi o sodelovanju z zadrugo je najpomembnejši občutek pripadnosti ter želja po druženju, članstvo v zadrugi pa je povezano s tradicijo. V raziskavi ni bilo ugotovljene povezave med mnenjem o preteklih značilnostih zadružništva in članstvom v današnji zadrugi. V raziskavo vključeni kmetje tudi menijo, da se s številčnejšim članstvom v zadrugi zmanjšujejo stroški članov. Večina vprašanih se ne strinja, da zadruga prispeva h krepitvi kmetove samozavesti in k njegovi uspešni poklicni karieri.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Dn
DC UDC 631(043.2)=163.6
CX agriculture/agricultural cooperatives/questionnaires/Slovenia
CC AGRIS E40
AU JEMEC, Katarina
AA ČERNIČ ISTENIČ, Majda (supervisor)
PP SI-1230 Domžale, Groblje 3
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Zootechnical Department
PY 2007
TI REASONS FOR FARMER'S (NON)COOPERATION IN AGRICULTURAL COOPERATIVE IN DOMŽALE COMMUNITY
DT Graduation Thesis (University studies)
NO XI, 84 p., 43 tab., 15 fig., 9 ann., 42 ref.
LA sl
AL sl/en
AB The purpose of this thesis was to study the motives of farmers for cooperation or non-cooperation with the agricultural cooperative. Into the study 60 participants (half of them were members and half of them were not members of the cooperative) were involved. The results show that the assured succession of the farm and concern for the future of the farm do not relate to farmer's willing to cooperate with the cooperative. But, it is related to the amount of household income from agriculture. There is also no association found between the socio- economic type of the farm and motivation for membership in agricultural cooperative. The most frequent motive for the cooperation is service quality, assured purchase of products and fair business relations with the cooperative. The most frequent motives for non-cooperation are high prices of material and equipment the cooperative are offering, unsuitable management of farmers' needs, lack of service variability and delayed payment of delivered products. Consultation and supply are also important motives for farmer's cooperation. Among the activities the farmers are interested for and that are not offered adequately by the cooperative are joint purchase and upkeeping of mechanization, labour assistance in the case of absence or illness, as well as product processing. The participants' knowledge of the principles of cooperative functioning and the member's roles in the cooperative management are weak. The decision for membership is mostly based on the feeling of belonging to a group of people with similar goals and values and interest for social contacts. Membership is related to tradition as well. No relationship between the farmers' opinion on agricultural cooperation in Slovenia in the past and current membership was found. Most of the participants agree that with increased membership the costs of cooperative functioning are reduced for members. However, most of the farmers does not agree that agricultural cooperative contributes to the greater self-confidence of farmers and their successful career.

KAZALO VSEBINE

	str.
Ključna dokumentacijska informacija (KDI)	III
Key Words Documentation (KWD)	IV
Kazalo vsebine	V
Kazalo preglednic	VII
Kazalo slik	IX
Kazalo prilog	X
Okrajšave in simboli	XI
1 UVOD	1
1.1 POVOD	1
1.2 CILJI	1
2 PREGLED OBJAV	2
2.1 ZGODOVINSKI PREGLED SLOVENSKEGA ZADRUŽNIŠTVA	2
2.2 DANAŠNJE ZADRUŽNIŠTVO	5
2.2.1 Opredelitev zadruga	5
2.2.2 Slovensko zadružništvo v primerjavi z nekaterimi evropskimi državami	6
2.2.3 Vloga Zadružne zveze Slovenije	7
2.2.4 Problemi slovenskega zadružništva	7
2.3 ČLANSTVO IN ODNOSI V ZADRUGI	10
2.3.1 Sodelovanje v zadrugi	12
2.3.2 Pričakovanja in zadovoljstvo	13
2.3.3 Transparentnost	16
2.3.4 Heterogenost članstva	16
2.3.5 Zavezanost zadrugi	16
2.3.6 Večkratnost vlog članov zadruga	17
2.4 KMETIJSTVO IN ZADRUŽNIŠTVO V OBČINI DOMŽALE	18
2.4.1 Zadružna preteklost v občini Domžale	18
2.4.2 Stanje kmetijstva v občini Domžale	19
2.4.3 Kmetijska zadruga Domžale	20
2.4.4 Govedorejsko poslovno združenje	21
3 HIPOTEZE	21
4 METODA RAZISKOVANJA	21
4.1 ANKETNI VPRAŠALNIK	22
4.2 IZVEDBA ANKETIRANJA	22
4.3 OBDELAVA PODATKOV	22
5 REZULTATI	24
5.1 OSNOVNE ZNAČILNOSTI ANKETIRANCEV IN GOSPODINJSTEV	24
5.1.1 Dohodki gospodinjstva	24
5.1.2 Socialno - ekonomski status gospodinjstva	25
5.2 ZNAČILNOSTI KMETIJ	26

5.3	SODELOVANJE V KMETIJSKI ZADRUGI	28
5.3.1	Članstvo v kmetijski zadrugi	28
5.3.2	Oddaja proizvodov v zadrugo	31
5.3.3	Tradicija, združnik »po duši«, pripadnost ljudem s podobnimi cilji in vrednotami ter želja po druženju	33
5.3.4	Dejavnosti kmetijske zadruge, pomembne za kmetovo sodelovanje	36
5.3.5	Dejavnosti, ki bi kmete spodbudile k sodelovanju z zadrugo	40
5.3.6	Razlogi za sodelovanje v kmetijski zadrugi	41
5.3.7	Razlogi za nesodelovanje v kmetijski zadrugi	48
5.4	UČINKI POVEZOVANJA V ZADRUGO	57
5.4.1	Družbena vloga zadruge	57
5.4.2	Korist povezovanja v kmetijsko zadrugo za kmetijski obrat	58
5.5	IZKUŠNJE Z ZADRUŽNIŠTVOM, POZNAVANJE ZADRUŽNIŠTVA IN PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE	62
5.5.1	Izkušnja z združništvom v preteklosti	62
5.5.2	Poznavanje delovanja zadruge	66
5.5.3	Kdo ima pri povezovanju kmetov pomembno vlogo	68
5.5.4	Zadovoljstvo	69
6	RAZPRAVA IN SKLEPI	71
6.1	RAZPRAVA	71
6.1.1	Članstvo v zadrugi	71
6.1.2	Poslovni odnosi med zadrugo in njenimi člani	72
6.1.3	Prednosti in slabosti povezovanja v zadrugo	74
6.1.4	Učinki povezovanja v zadrugo	75
6.1.5	Izkušnja z zadrugo	76
6.2	SKLEPI	76
7	POVZETEK	79
8	VIRI	81
	ZAHVALA	
	PRILOGE	

KAZALO PREGLEDNIC

	str.
Preglednica 1: Viri dohodkov gospodinjstev v odstotkih	24
Preglednica 2: Socialnoekonomski status kmetij po starostnih razredih danes in čez 10 let	25
Preglednica 3: Deleži članov in nečlanov glede na velikost kmetij	29
Preglednica 4: Deleži članov in nečlanov zadruge glede na nasledstvo	30
Preglednica 5: Deleži članov in nečlanov zadruge glede na to, kaj nameravajo v prihodnosti	30
Preglednica 6: Članstvo v zadrugi glede na delež dohodka iz kmetijstva od celotnega dohodka gospodinjstva	30
Preglednica 7: Članstvo v zadrugi glede na socialno - ekonomski status	31
Preglednica 8: Tehten premislek za (ne)članstvo v zadrugi	31
Preglednica 9: Delež preko zadruge prodanih proizvodov od vseh prodanih proizvodov kmetije po dejavnostih	32
Preglednica 10: Povprečni delež oddanih proizvodov v zadrugo od vseh prodanih proizvodov kmetije glede na člane in nečlane zadruge	32
Preglednica 11: Primerjava oddaje proizvodov v GPZ in splošno kmetijsko zadrugo	33
Preglednica 12: Vloga tradicije, želje po druženju, zadržnika »po duši« in občutka pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami	34
Preglednica 13: Pomen tradicije, želje po druženju s kmeti, zadržnika »po duši« ter občutka pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami med dvema zadrugama	35
Preglednica 14: Dejavnosti kmetijske zadruge, pomembne za člane in nečlane	36
Preglednica 15: Pomembnost odkupa proizvodov in njihovo posredovanje na trg po dejavnostih kmetij	37
Preglednica 16: Primerjava pomembnosti dejavnosti GPZ in splošne kmetijske zadruge	40
Preglednica 17: Razlog za sodelovanje, da zadruga uspešno trži oddane pridelke, glede na 0 in 100 % prodanih proizvodov v zadrugo	42
Preglednica 18: Ekonomski razlogi za sodelovanje v kmetijski zadrugi	43
Preglednica 19: Primerjava ekonomskih razlogov za sodelovanje v splošni zadrugi in GPZ	44
Preglednica 20: Primerjava delitve presežka kot razloga med zadrugama	45
Preglednica 21: Razlogi za sodelovanje v odnosih v zadrugi	46
Preglednica 22: Primerjava razlogov za sodelovanje med zadrugama v zvezi z odnosi v zadrugi	46
Preglednica 23: Razlogi za sodelovanje v poslovanju zadruge	47
Preglednica 24: Primerjava razlogov za sodelovanje v poslovanju med zadrugama	47
Preglednica 25: Ekonomski razlogi za nesodelovanje z zadrugo	48
Preglednica 26: Primerjava ekonomskih razlogov za nesodelovanje za obe zadrugi	49
Preglednica 27: Nezaupanje vodstvu kot razlog za nesodelovanje	50
Preglednica 28: Primerjava nezaupanja vodstvu med zadrugama kot razlog za nesodelovanje	50
Preglednica 29: Poslovanje zadruge kot razlog za nesodelovanje	51

Preglednica 30: Primerjava načina poslovanja med zadrugama kot razloga za nesodelovanje	53
Preglednica 31: Osebna nepripravljenost in neinformiranost kot razlog za nesodelovanje	54
Preglednica 32: Neinformiranost kot razlog za nesodelovanje - primerjava med zadrugama	55
Preglednica 33: Samooskrba kot razlog za nesodelovanje	55
Preglednica 34: Samooskrba kot razlog za nesodelovanje glede na velikost kmetije	55
Preglednica 35: Način poslovanja kmetijskih gospodarstev kot razlog za nesodelovanje	56
Preglednica 36: Način poslovanja kmetijskih gospodarstev - primerjava med zadrugama	56
Preglednica 37: Vpliv povezovanja na kmetijski obrat	59
Preglednica 38: Primerjava vpliva povezovanja na kmetijski obrat med zadrugama	60
Preglednica 39: Vpliv značilnosti preteklih zadrug na vstop oz. ne vstop v zadrugo	64
Preglednica 40: Poznavanje nalog, pravic in odgovornosti članov pri upravljanju zadrug	66
Preglednica 41: Kako delujejo današnje zadruge	67
Preglednica 42: Kdo ima pri povezovanju kmetov v zadrugo pomembno vlogo	68
Preglednica 43: Namera o včlanitvi oz. izčlanitvi v/iz zadruge	70

KAZALO SLIK

	str.
Slika 1: Socialnoekonomski status kmetij danes in čez 10 let	26
Slika 2: Delež kmetij glede na površino	27
Slika 3: Obseg dejavnosti v prihodnosti glede na površino kmetije	28
Slika 4: Članstvo v zadrugi glede na starost	29
Slika 5: Delež prodanih proizvodov preko zadruge od vseh prodanih proizvodov kmetije znotraj dejavnosti	32
Slika 6: Dejavnosti, ki bi kmete spodbudile k sodelovanju z zadrugo	41
Slika 7: Ugodne cene kot razlog za sodelovanje v zadrugi glede na površino kmetije	43
Slika 8: Delitev morebitnega presežka kot razlog za sodelovanje anketirancev z zadrugo	44
Slika 9: Možnosti v povezovanju v zadrugo	57
Slika 10: Prispevek zadruge	58
Slika 11: Učinki številčnejšega članstva v kmetijski zadrugi	61
Slika 12: Poznavanje zadružništva pred 1. svetovno vojno in po 2. svetovni vojni	62
Slika 13: Vpliv preteklega zadružništva na odločitev o članstvu	64
Slika 14: Pogostost udeležbe članov zadruge na izbraževanjih o zadružništvu	68
Slika 15: Izpolnjenost pričakovanj, ki jih imajo anketiranci od zadruge	69

KAZALO PRILOG

- Priloga A: Uvodno pismo anketirancem
- Priloga B: Anketni vprašalnik
- Priloga C: Značilnosti vzorca
- Priloga D: Poznavanje zadružništva pred 1. svetovno vojno in po 2. svetovni vojni
- Priloga D1: Povezanost vstopa v zadrugo z značilnostmi zadrug pred 1. svetovno vojno
- Priloga D2: Povezanost vstopa v zadrugo z značilnostmi zadrug po 2. svetovni vojni
- Priloga E: Mnenja o preteklem zadružništvu
- Priloga F: Poznavanje delovanja zadruge glede na članstvo
- Priloga G: Prihodnost članstva

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

TOZD – Temeljna organizacija združenega dela

DO – Delovna organizacija

ZE – Zadružna enota

ZZad – Zakon o zadrugah

ZZS –Zadružna zveza Slovenije

1 UVOD

1.1 POVOD

Slovensko kmetijstvo se je z vstopom v Evropsko unijo (EU) znašlo v novih razmerah skupnega evropskega trga in s tem zaostrene konkurence. Zaradi razpršene strukture zemljišč, neugodne izobrazbene in starostne strukture kmetov, visokih stroškov pridelave, neustrezne tehnologije in nezadostne tržne usmeritve veliko slovenskih kmetij zaostaja v konkurenčni sposobnosti za kmetijami v nekaterih kmetijsko bolj razvitih državah EU. Uvoz kmetijskih pridelkov iz držav EU, kjer kmetije zaradi večjega obsega dosežajo nižjo proizvodno ceno ter iz nekaterih novih držav članic s cenejšo delovno silo povzročajo težave domačim proizvajalcem, ki zaradi razdrobljenosti ponudbe ne dosežejo visoke tržne cene ali pa proizvode celo prodajajo pod proizvodno ceno. Potrošnik postavlja različne zahteve glede kakovosti proizvodov in proizvodnih postopkov, kar pridelovalcem in predelovalcem stroške še poveča.

Nekatere od teh problemov skuša država reševati z izvajanjem ukrepov kmetijske politike. Vendar pa se morajo kmetje znajti tudi sami. Eden od načinov je njihovo povezovanje v zadruge. Z namenom tehnološkega razvoja, usmeritve proizvodnje v odvisnosti od potreb trga, za zagotovljen odkup proizvodov in, če je možno, še njihovo dobro prodajo se kmetje vključujejo v strukture, ki podaljšujejo in podpirajo njihova ekonomska in tehnična prizadevanja (Gaudinat, 1988). Zadruga zagotavlja zbiranje in odkup proizvodov vseh njenih članov, medtem ko drugi trgovci zaradi nerentabilnosti in težjih pogojev lahko zapustijo območje zbiranja in tako kmete pustijo brez možnosti za prodajo svojih proizvodov. Kmetijski proizvajalci lahko s svojim organiziranjem zmanjšajo stroške pri proizvodnji in prodaji ter tako poslujejo bolj konkurenčno. Da se ne bo zmanjšal tržni delež domačih živilskih proizvodov je potrebno, da se slovenski kmetje bolje organizirajo in zagotovijo razpoznavnost izvora in kakovosti slovenskih proizvodov.

Zadruge so se v preteklosti oblikovale v trenutkih, ko je bil vprašljiv obstoj siromašnega kmeta. Na voljo ni bilo drugih sredstev kot ideja kmečke samopomoči in solidarnosti. Nastale so različne zadruge z namenom izboljšati gospodarski položaj njenih članov. Posamezniki so se prostovoljno angažirali in si tako pomagali med seboj. Članstvo v zadrukah temelji na vzajemnosti, za učinkovito delovanje pa je potrebna dobra organizacija in disciplina kmeta, kar v sodobnem združništvu na žalost marsikdaj pogrešamo.

V tem delu bomo poskušali pokazati razloge za (ne)povezovanje kmetov v zadrugo v občini Domžale, območju, ki je po svojih naravnih značilnostih za kmetijstvo zelo primerno. Vendar naravne danosti danes niso dovolj za razvoj kmetijstva. Pomembna je tudi organizacija kmetijske dejavnosti in sodelovanje med kmeti, pri tem pa ima vsekakor kmetijska zadruga veliko vlogo.

1.2 CILJI

Namen diplomske naloge je ugotoviti razloge in potrebe za povezovanje kmetov v kmetijski zadrugi oz. razloge, zakaj se kmetje ne odločajo za tovrstno povezovanje. V ta namen sem izvedla anketo, s pomočjo katere sem poskušala najti kmetove osebne izkušnje, pričakovanja, potrebe in mnenja v zvezi s sodelovanjem v kmetijski zadrugi. S tem delom

želim izpostaviti dejavnike, ki bi bili v pomoč pri reševanju problemov sodelovanja kmetov s kmetijskimi zadrugami. Pokazati želim, kaj v tem odnosu kmetom prinaša zadovoljstvo in kaj ovira njihovo sodelovanje.

Na območju občine Domžale sem opravila ankete med kmeti člani in nečlani kmetijske zadruge. Za boljše razumevanje odnosov z zadrugo je v nalogi najprej opisana zgodovina slovenskega zadružništva in zadružništva na območju občine Domžale, saj menim, da imajo pretekli dogodki, povezani z zadružništvom vpliv na zadružno zavest in odnose, ki jih imajo do zadruge njeni člani. Poleg preteklih značilnosti je opisana sedanja situacija zadružništva v Sloveniji, problemi, ki se pojavljajo ter na splošno razvoj in sedanje stanje kmetijstva v občini Domžale. Nazadnje je pregled literature posvečen še članstvu in odnosom v zadrugi.

Cilj dela je ugotoviti, kateri so glavni razlogi kmetovega sodelovanja v kmetijski zadrugi, kateri kmetje in kakšne kmetije se v zadrugo povezujejo oz. kateri kmetje in zakaj se v zadrugo ne združujejo. Ugotoviti želim, ali na povezovanje v zadrugo vpliva skrb za prihodnost kmetije, ali je povezovanje kmetije v zadrugo odvisno od tega, kakšen delež dohodka ima ta iz kmetijstva, ali je članstvo v zadrugi odvisno od stopnje informiranosti in poznavanja zadružništva, ali so razlog za sodelovanje samo ekonomske koristi, ali pa pri tem igrajo vlogo tudi tradicija, potreba po druženju in izmenjavi mnenj. Preveriti želim, ali je razlog za nepovezovanje v zadrugo posledica negativnih izkušenj iz preteklosti v zvezi z zadružništvom in nepoznavanje prvotne zadružne ideje, ali pa je vzrok za nepovezovanje kmetov njihovo nestrinjanje s poslovanjem zadruge ter slabi odnosi z zadrugo.

2 PREGLED OBJAV

2.1 ZGODOVINSKI PREGLED SLOVENSKEGA ZADRUŽNIŠTVA

Slovensko zadružništvo ima več kot stotridesetletno tradicijo. Na njegov nastanek in razvoj so vplivale gospodarske in družbene razmere. Po osvoboditvi kmeta fevdalnih bremen je kmet postal svoboden lastnik zemlje in pridelovalec, vendar pa nepripravljen za svobodno trgovanje. Mnogi kmetje za nakup živine, orodja in ostale opreme niso imeli denarja, kar jih je sililo v dolgove z visokimi obrestmi. Kmetje so se združevali v različne oblike skupnega gospodarjenja brez pisanih pravil, kot so skupna paša živine, skupna predelava mleka v mlečne izdelke ter prodaja že pred prvim avstrijskim zakonom o pridobitnih in gospodarskih zadrugah leta 1873, ki označuje začetek zadružništva pri nas, prva hranilno - kreditna zadruga pa je bila ustanovljena leto prej, 1872 (Avsec in Jakuš, 2002).

Zadružni zakon iz leta 1873 je zadruge označil kot društva, v katerih število članov ni omejeno in ki pospešujejo gospodarstvo svojih članov. Prva zadruga na slovenskem ozemlju je prav iz tega leta, vpisana v register kot Produktivna krojaška zadruga v Ljubljani. Že od samega začetka pa so kot zadruge delovale tudi različne posojilnice, ki so jih ustanavljali izobraženci, trgovci in kmetje. Pomembno vlogo pri ustanavljanju organizacij in širjenju zamisli o koristnosti posojilnic sta imela brata Jože Vošnjak in ing. Mihael Vošnjak. Leta 1883 je bila ustanovljena prva zadružna zveza na ozemlju Jugoslavije – Zveza slovenskih posojilnic v Celju (Avsec in sod., 1987).

V devetdesetih letih 19. stoletja je slovensko združništvo prešlo v fazo, ki je trajala vse do konca prve svetovne vojne. Zaradi agrarne in splošne gospodarske krize so se kmetje visoko zadolževali. Zato so na podeželju nastale kreditne in druge zadruge, v mestih pa delavske, obrtniške proizvodne, stanovanjske in potrošniške. Organiziranje kreditnih zadrug po Raiffeisnovih načelih z nizkimi deleži, neomejenim jamstvom in ožjim poslovnim okolišem je propagiral dr. Janez Evangelist Krek (Avsec in sod., 1987). Hranilnice so združevale predvsem siromašne kmete in delavce na podeželju v majhnem obsegu, ki so zbirale tudi majhne prihranke, ki so se vračali kot ugoden kredit in tako izboljšale gospodarstva kmetij in delavnic (Adamič, 1993). Z zbiranjem denarja kreditnih zadrug so tako financirali ostale zadruge. Izmed drugih vrst zadrug v kmetijstvu so v tem obdobju nastale mlekarske, živinorejske, vinarske, kmetijsko strojne, kmetijske nabavno – prodajne in lesno produktivne zadruge. Tako so kmetje s samopomočjo izboljšali svoj gospodarski položaj.

Za nadaljni razvoj združništva je bil poleg zakona iz leta 1873 pomemben tudi Zakon o reviziji zadrug iz leta 1903, ki je predpisal redno revizijo poslovanja zadrug in vplival na regionalizacijo zadrug z načelom, da v vsaki deželi deluje revizijska zveza (Adamič, 1993). Leta 1909 pa je v Ljubljani začela delovati združna šola (Avsec in sod., 1987).

Po prvi svetovni vojni je zunaj naših meja ostalo veliko slovenskih zadrug, ostale pa so bile kadrovske in gmotno prizadete. Zmanjšal se je pomen kreditnega združništva, bilo pa je ustanovljenih veliko predelovalnih, specializiranih in storitvenih zadrug. Pred drugo svetovno vojno je delovalo na slovenskem ozemlju okrog 1700 zadrug z 250 tisoč člani. Združništvo je takrat predstavljalo najpomembnejši gospodarski sektor (Kovačič, 1995).

Leta 1937 je bil sprejet gospodarski zakon o zadrugah, za katerega Čeferin in Avsec (1990) navajata, da je v primerjavi z dotedanjimi predpisi bolj poudaril stara združna načela, zlasti načelo, da gre za odprto organizacijo s spremenljivim kapitalom in da je njen cilj in smisel pospeševanje gospodarstva članov zadruge.

Po drugi svetovni vojni je nova oblast podpirala ustanavljanje nabavno-prodajnih zadrug (Naproz), ki so se začele ločeno razvijati v mestih v potrošniške zadruge, na podeželju pa v kmetijske zadruge. Leta 1946 je bil sprejet temeljni zakon o zadrugah ter izvedena agrarna reforma (Kovačič, 1995; Čeferin in Avsec, 1990). Ta zakon v primerjavi s prejšnjimi zakoni, kjer je bila bistvena in edina naloga zadruge pospeševati gospodarske koristi svojih članov te značilnosti zadruge ne omenja, je pa značilen njegov namen graditve socializma na vasi (Čeferin in Avsec, 1990). Velik del združnega premoženja preide v državno last (Kovačič, 1995).

Za članstvo v kmetijski zadrugi tega obdobja je značilno, da se združujejo delovni kmetje. Posebnost se kaže v določbi glede izstopa članov iz kmečke obdelovalne zadruge (KDZ). Član namreč ne more izstopiti preden ne pretečejo tri leta, odkar je v KDZ pristopil, potem pa le na vsaka nadaljna tri leta. Vsak čas so združniki lahko izstopili le, če so odšli na delo v državna gospodarska podjetja ali zavode, vendar je v takem primeru njihova zemlja ostala v KDZ (Čeferin in Avsec, 1990).

Čeferin in Avsec (1990) navajata, da je bila naloga članov splošne kmetijske zadruge (KZ) tudi skupno pridelovanje na zadružnih ekonomijah, ki so se začele ustanavljati leta 1948. V ekonomije je bila dodeljena zemlja KZ, ki je bila splošno ljudsko premoženje, kasneje pa so vanje vlagali zemljo tudi kmetje. V teh ekonomijah je vladalo delovno in ne člansko razmerje.

Razvoj zadrug je bil prekinjen s politično kampanijo za kolektivizacijo zasebnega kmetijstva leta 1949 po sovjetskem vzoru (Kovačič, 1995). Tega leta je bil sprejet tudi temeljni zakon o kmetijskih zadrugah, ki je urejal le kmetijske zadruge, ki so lahko KZ ali KDZ (Čeferin in Avsec, 1990).

Leta 1953 se je začel proces ukinjanja kmečkih delovnih zadrug z uredbo o reorganizaciji kmetijstva. Istočasno so se razvijale splošne kmetijske zadruge na podlagi Raiffeisnovih načel, tako da je istega leta delovalo 839 splošnih kmetijskih zadrug, ki so vključevale 60% kmetov. Že naslednje leto pa se je začel proces podružabljanja zadružništva (Kovačič, 1995). Z uredbo o kmetijskih zadrugah leta 1954 je zadružno premoženje postalo družbena lastnina (Čeferin in Avsec, 1990; Kovačič, 1995), uvedeno pa je bilo delavsko samoupravljanje, s katerim so izenačili upravljalne pravice zaposlenih s pravicami članov (Kovačič, 1995).

Po letu 1957 se je začela uveljavljati socialistična kooperacija kot oblika proizvodnega sodelovanja med zasebnimi kmeti in zadrugami, ki so dobile značilnosti družbene gospodarske organizacije. Začel se je proces združevanja zadrug z družbenimi kmetijskimi posestvi v agrokombinate, žvilsko – predelovalni obrati, ki so do sedaj delovali v okviru zadrug pa so se preoblikovali v samostojna podjetja (Kovačič, 1995). Zasebno kmetijstvo je bilo takratnemu gospodarskemu sistemu tuj element in ga je bilo treba vključiti v sistem družbene proizvodnje.

Kot navajata Čeferin in Avsec (1990) se po zakonu o kmetijskih zadrugah iz leta 1965 KZ več ne razlikuje od podjetja razen po načinu ustanovitve. Za KZ se je pomožno uporabljal zakon o podjetjih. V zakonu o zadrugah je članstvo slabo poudarjeno, v praksi pa povsem zbledelo. Kmet se je moral zavezati, da bo z zadrugo trajno gospodarsko sodeloval ali proizvajal v določenem obsegu.

S tem zakonom je vsak delavec tudi že avtomatično član delovne skupnosti tako kot vsak član, kmetijsko zadrugo pa so pretežno upravljali njeni delavci (Čeferin in Avsec, 1990).

Zakon iz leta 1965 je določal, da se zadruge lahko pridružijo ali združijo z drugimi podjetji, kar je pomenilo, da je premoženje, ki so ga ustvarili kmetje, prehajalo na podjetja, včasih celo zunaj kmetijstva (Čeferin in Avsec, 1990).

Zakon o združevanju kmetov leta 1972 in Zakon o združenem delu leta 1976 sta zadrugo opredelila kot obliko družbenega podjetja s specifično gospodarsko funkcijo. Opredelila sta oblike in dejavnosti zadružnih organizacij. Kot take so delovale do preoblikovanja leta 1992 (Kovačič, 1997). Zakon o združevanju kmetov ponovno uvaja nekatera stara zadružna načela in ponovno povdarja članstvo kot bistven element, še vedno pa so člani

lahko njeni delavci. KZ še vedno tudi upravljajo člani in zaposleni (Čeferin in Avsec, 1990).

Leta 1972 je bila ponovno ustanovljena Zadružna zveza Slovenije. V okviru zadrug je začela delovati pospeševalna služba. Izvajala je pokojninsko zavarovanje kmetov in posredovala državne subvencije ter tako izboljšala socialni položaj kmetov (Avsec in Jakuš, 2002).

Kasneje so zadruge vse bolj razvijale dodatne dejavnosti, kot so trgovinska dejavnost, prevoznništvo, lastna proizvodnja ter bile vse bolj podjetniško usmerjene, s tem pa so se večali interesi zaposlenih. Zadruga je postala družbeno gospodarsko podjetje v katerem so bili interesi članov vse manj pomembni (Kovačič, 1995). Izgubila se je zadružna identiteta, kmetje zadruge niso več doživljali kot svojo.

Leta 1992 je bil sprejet Zakon o zadrugah, ki je pravno uredil status in poslovanje zadrug. Kot navaja Kovačič (1995), so bili ponovno uvedeni sicer nizki članski deleži. Družbeno premoženje, ki je bilo v zadrugah ob uveljavitvi zakona, je zakon razglasil za zadružno lastnino. To premoženje je nedeljivo, tudi če zadruga preneha s svojim delovanjem. V tem primeru se premoženje prenese na zadružno zvezo, ta pa ga mora porabiti v namen razvoja zadružništva. Za premoženje, ki je bilo zadrugam odtujeno pri odcepitvi živilsko – predelovalnih obratov, je zakon določil udeležbo zadrug pri njihovi privatizaciji.

Zakon je ponovno uvedel tradicionalno upravljanje zadrug, občni zbor, upravni odbor s predsednikom in nadzorni odbor, zadruga pa ima lahko tudi direktorja. Člane upravnega in nadzornega odbora lahko izvolijo samo člani zadruge in ne zaposleni, kot je bilo pred uveljavitvijo tega zakona. Zadruge se lahko tudi prostovoljno združujejo v zadružne zveze (Kovačič, 1995).

2.2 DANAŠNJE ZADRUŽNIŠTVO

2.2.1 Opredelitev zadruge

Ob svoji stoletnici leta 1995 je Mednarodna zadružna zveza na podlagi zadružnih načel sprejela Izjavo o zadružni istovetnosti, kjer zadrugo opredeljuje kot »avtonomno skupino oseb, ki so se prostovoljno združile, da uresničijo svoje gospodarske, socialne in kulturne potebe na podlagi skupnega in demokratično upravljanega podjetja« (Avsec in Žerjav, 2006).

Zakon o zadrugah iz leta 1992 (ZZad, 1992) zadrugo opredeljuje kot »organizacijo vnaprej nedoločenega števila članov, ki ima namen pospeševati gospodarske koristi svojih članov ter temelji na prostovoljnem pristopu, svobodnem izstopu, enakopravnem sodelovanju in upravljanju članov«.

Baarda (2005: 6) navaja: »Zadruga je prostovoljna pogodbeno organizacija oseb, ki imajo vzajemno lastniško udeležbo, da se oskrbujejo s potrebnimi storitvami na neprofitni osnovi. Ponavadi je organizirana kot zakonita entiteta, da izpolni ekonomski cilj skozi udeležbo njenih članov. V zadrugi se investicije, tveganje, pridobljene koristi in izgube enako razdelijo med člane proporcionalno z obsegom koriščenja njenih storitev. Zadrugo

demokratsko nadzorujejo njeni člani na osnovi svojega članskega statusa, in ne kot investitorja kapitala zadruga«.

V slovenskem in primerjalnem pravu se zadruga razlikuje od drugih gospodarskih organizacij po svojem namenu in načelni oziroma pretežni istovetnosti članstva in uporabnikov (Avsec, 1999). Tako so večinoma člani zadruga tisti, ki zadrugi zagotavljajo kapital, v zadrugi sprejemajo odločitve, hkrati pa so osebe, s katerimi zadruga večinoma sodeluje, se pravi njeni klienti.

Zadruga, ki je v lasti proizvajalcev (tradicionalno razumevanje zadruga) se od podjetja, v lasti investitorja razlikuje v strukturi lastniških pravic. Čeprav imajo proizvajalci – lastniki enak delež v organizaciji, si presežek, ki ga ustvari zadruga, ne razdelijo na podlagi vloženega kapitala, ampak odvisno od obsega sodelovanja z zadrugo (Sykuta in Cook, 2001).

Tudi po Prigent-Simonin (2004) se zadruga od drugih podjetij razlikuje po nekaterih bistvenih karakteristikah. Najprej, da zadrugo vodijo njeni člani na osnovi enakosti svojih pravic in dolžnosti. V zadružni organizaciji člani igrajo različne vloge. Kmet – član je hkrati stranka, ki se v zadrugi oskrbuje, dobavitelj, ki v zadrugo dostavi svoje proizvode in tudi tisti, ki ima svoj doprinos pri sprejemanju odločitev. V kapitalnem tipu družbe, investitorji iščejo predvsem poplačilo vloženega kapitala. V zadrugi, pa je cilj bistveno drugačen in ostane predvsem povrnjena storitev članom s skupnimi sredstvi. Kapital zadruga torej ni namenjen tretjim osebam.

Kmetijske zadruga, ki so članice Zadružne zveze Slovenije, so po svoji dejavnosti splošne ali večnamenske nabavne in prodajne kmetijske zadruga. Obstajajo pa tudi specializirane zadruga, kot so sadjarske, mlekarke, vinogradniške zadruga. Temeljni dejavnosti kmetijskih zadrug v Sloveniji sta prodaja predelanih ali nepredelanih kmetijskih proizvodov in oskrba kmetov z reprodukcijskim materialom za kmetijstvo, kot so gnojila, krmila, semenski material in fitofarmacevska sredstva. Z nabavo in prodajo proizvodov je povezana tudi predelava kmetijskih proizvodov in proizvodnja reprodukcijskega materiala.

2.2.2 Slovensko zadružništvo v primerjavi z nekaterimi evropskimi državami

Tuji avtorji v obravnavi slovenskih zadrug skupaj z nekaterimi novimi državami članicami Evropske unije (Bekkum in Schilthuis, 1999) navajajo, da so v Sloveniji prisotne zadruga, ki se ukvarjajo z oskrbo, zbiranjem, predelavo, odkupom in prodajo proizvodov in z drugimi storitvami. Pomembno vlogo imajo v mlekarstvu, oskrbi s proizvodnimi sredstvi in storitvami, vendar pa je ta vloga vse bolj šibka. Drugače kot v Estoniji, na Poljskem, Češkem in Madžarskem, kjer se z zbiranjem, odkupom in prodajo ukvarjajo novonastale zadruga, se v Sloveniji po letu 1992 s tem ukvarjajo preoblikovane zadruga in imajo deleže v živilski industriji.

V primerjavi s štirimi državami, ki so poleg ostalih skupaj s Slovenijo leta 2004 postale članice EU, Estonijo, Poljsko, Češko in Madžarsko, se v Sloveniji podobno razvijajo mlekarke in živinorejske zadruga, ki se ukvarjajo z odkupom in prodajo proizvodov. Vrtnarskih zadrug, ki so v ostalih državah tudi precej prisotne, pa v Sloveniji ni. V Sloveniji, Estoniji in na Poljskem je mlečno predelovalni sektor edini sektor, v katerem je

znatno prisotno zadružništvo. Samo v Sloveniji in na Poljskem so zadruge prisotne pri predelavi žit. Mednarodna konkurenca, visoki stroški in intenzivnost kapitala otežujejo njihov nadaljni razvoj. V primerjavi z ostalimi državami, kjer so kmetijske proizvodne zadruge še vedno precej prisotne, teh v Sloveniji ni (Bekum in Schilthuis, 1999).

2.2.3 Vloga Zadružne zveze Slovenije

Tudi zadruge se med seboj lahko povezujejo v različne zveze, podobno kot se kmetje med seboj povezujejo v zadruge. Tako je veliko zadrug članic Zadružne zveze Slovenije (ZZS). Njen namen je doseganje gospodarskih ciljev, ki jih vsaka zadruga zase težko doseže. Od leta 1994 pa ima ZZS tudi pooblastilo za opravljanje revizije v zadrugah. Leta 2005 je ZZS štela 81 članic, od tega je 77 kmetijskih in gozdarskih zadrug (ZZS, 2006).

ZZS organizira regijska srečanja in posvete. Zveza skrbi za izobraževanje svojih članic. Zanimivo je, da se kljub veliki potrebi po izobraževanju zadruge še vedno premalo odzivajo na pobude ZZS in se premalo izobražujejo, saj se je leta 2005 izobraževanj ZZS skupno udeležilo samo 95 zadrušnikov. ZZS nudi tudi pravno in ekonomsko svetovanje in interesno zastopa zadruge in kmetijstvo. Z aktivnim delom po regijah skrbi za informiranost članov o aktualnih dogajanjih v kmetijstvu in zadružništvu ter posreduje svojim članicam podatke in obvestila, ki so pomembni pri odločanju. Poleg tega se ZZS tudi mednarodno udelejuje. Kot polnopravna članica Splošne konfederacije kmetijskih in ribiških zadrug v Evropski uniji ima možnost sodelovanja v posvetovalnih skupinah Komisije Evropske skupnosti, ki jih namenja predstavnikom kmetijskih zadrug. Sodelovanje širi z zadružnimi organizacijami v Avstriji, Italiji in v drugih državah Evropske zveze ter Hrvaški, Bosni in Hercegovini, Srbiji in Črni Gori. V skladu z Zakonom o revidiranju in Zakonom o zadrugah lahko ZZS opravlja revizijo zadrug. Revizija zadruge se lahko opravi kot revizija matičnega podjetja ali kot revizija povezanih podjetij v zadrugi (ZZS, 2006).

2.2.4 Problemi slovenskega zadružništva

Preobrazba slovenskega zadružništva poteka že od sprejetja zakona leta 1992. Proces ni bil voden organizirano, zato poteka neenotno. Prihaja do navzkrižja interesov različnih skupin (Kovačič, 1995). Razlog za težave, ki se pojavljajo v zadružništvu je lahko trenuten neugoden položaj slovenskega kmetijstva zaradi novih razmer ob vstopu v Evropsko unjo in Skupno kmetijsko politiko. Vendar pa lahko najdemo razloge za probleme tudi v zadružni zapuščini povojnega obdobja. Sedanja generacija kmetov v Sloveniji izkušenj z zadružništvom in prvotne ideje o zadružništvu iz obdobja pred drugo svetovno vojno ne pozna, zato vlada nezaupanje kmetov do zadružništva (Kovačič, 1995). V naslednjih odstavkih so opisani glavni problemi, s katerimi se srečuje slovensko zadružništvo, ki slabijo poslovno učinkovitost in gospodarsko moč, v krizi pa je tudi sama ideja zadružništva. Ugotovitve v nadaljevanju so rezultati raziskave, ki je bila opravljena pred desetletjem. Težko trdimo, da je stanje v zadružništvu še vedno enako, vendar pa na podlagi pregleda literature, iz katerega je razbrati, da se v zadnjem času v Sloveniji z zadrugami ni ukvarjalo veliko avtorjev, lahko sklepamo, da se razmere v zadružništvu niso bistveno spremenile. To lahko potrdimo le z nekaterimi podatki o članstvu, dejavnostih zadrug in finančnem stanju.

2.2.4.1 Osip članstva

Osip članstva kaže na neinteres kmetov za združništvo. Iz raziskave, ki jo je izvedel Kovačič (1995), je razvidno, da se po reorganizaciji zadrug kar polovica članov ni odločila za ponovno članstvo v prenovljeni zadrugi. V začetku osemdesetih let je bilo število članov in kooperantov po ocenah Zadružne zveze 80.000 in se je po podatkih ZZS do leta 1996 znižalo na okoli 20.000. Leta 2005 je bilo članov zadrug, ki so članice Zadružne zveze, le 18.145 (ZZS, 2006).

Med kmeti, ki se niso odločili za ponovno članstvo po preobrazbi, prevladujejo majhne kmetije. Na odločitev za članstvo vplivata tudi starost in strokovna izobrazba. S starostjo gospodarja se manjša verjetnost za odločitev za članstvo, z višjo stopnjo izobrazbe pa se ta verjetnost veča. V zadruge je včlanjenih skoraj četrtina gospodarjev s končano srednjo kmetijsko šolo, vendar pa je teh v Slovenije žal samo 2% (Kovačič, 1999).

2.2.4.2 Poslovna nezvestoba

Kmetje se vse več individualno vključujejo v gospodarske tokove. To se kaže tudi z naraščanjem poslovne nezvestobe članov zadrug. Obseg poslovanja kmetij z zadrugami se je v prvih letih po preobrazbi zadrug zmanjšal za tretjino, kar pa ni samo posledica zmanjšanja števila članov in zmanjšanja obsega kmetovanja (Kovačič, 1999). Vse več kmetov prodaja svoje proizvode in nabavlja material mimo svoje zadruge in se pri tem ne ozirajo na člansko zvestobo. To kaže na kratkoročno poslovno orientacijo članov, ki lahko oslabi gospodarsko moč zadrug, na nezaupanje in nelastniški odnos članov do svoje zadruge.

Razlog za poslovanje mimo zadruge je lahko, da se nekateri kmetje v velikih zadrugah počutijo izkoriščene. Pogosto je to lahko plača zaposlenega, pa čeprav je lahko predstava o tem zgrešena. Kljub kratkotrajni ekonomski koristi drugih oblik poslovanja pa lahko vidijo koristi v smislu humanosti. Taka majhna združevanja so lahko kraj družabnosti, kjer imajo kmetje močan občutek pripadnosti, ki se je izgubil v zadrugi z veliko člani (Sugier, 2001).

2.2.4.3 Majhna pripravljenost za prevzem večje odgovornosti za poslovanje svojih zadrug

Svojo upravljalno vlogo združniki uresničujejo z udeležbo na občnih zborih, vendar se jih redno udeležuje komaj polovica članov, 30 odstotkov članov pa nikoli. Pri tem navajajo osebno nezainteresiranost in mnenje, da je občni zbor zgolj formalnost in se sprejete odločitve ne izvajajo (Kovačič, 1999). Tudi po podatkih Kmetijske zadruge Domžale, se občnih zborov redno udeležuje le okrog 23 odstotkov njenih članov.

2.2.4.4 Nepoznavanje ali slabo poznavanje pozitivne združne tradicije

Sedanja generacija ne pozna združnih izkušenj izpred druge svetovne vojne, ko so zadruge dosegle gospodarski razcvet. Tradicionalno združno gibanje je bilo v povojnem obdobju prekinjeno zaradi novih družbenih razmer. Tako se na sedanjo generacijo ni prenesla prvotna združna ideja (Kovačič, 1999). Šele v zadnjih letih se v šolah in univerzah ponovno uvajajo predmeti s področja združništva, izobraževanja pa potekajo tudi s strani ZZS, vendar še v premajhnem obsegu oz. se jih kmetje udeležujejo v premajhnem številu.

2.2.4.5 Negativne izkušnje v zvezi z delovanjem zadrug

Smisel vsake zadruge je, da s svojim poslovanjem uresničuje gospodarske interese svojih članov. Ta cilj pa je bil v povojnem obdobju zapostavljen oziroma prepleten z drugimi nalogami, predvsem s ciljem podružabljanja zemlje ali proizvodnje. Naši kmetje so si v tem obdobju nabrali precej negativnih izkušenj, ki so zaznamovale odnos kmetov do zadružništva. Kovačič (1995) navaja, da so bile zadruge izrabljene za izvajanje kmetijske politike, ki ni bila naklonjena zasebnemu kmetijstvu, nacionalizirano je bilo zadružno premoženje, izključeni živilskopredelovalni obrati iz zadružnega sistema, zadružno samoupravo je zamenjala delavska samouprava, zadruge so zasledovale lasten interes, ki je bil vse bolj oddaljen od interesa svojih članov.

2.2.4.6 Individualizem in izginjanje smisla za medsebojno solidarnost ter stanovsko pripadnost

Veliko kmetov je prepričanih, da bo vsak najbolje uspel sam, pri tem pa pozabljajo, da je takih posameznikov malo in da je s povezovanjem skupni gospodarski učinek na daljši rok večji. Kmetje ne znajo ali pa nimajo interesa skupaj oblikovati in zastopati svoje interese.

Po Carriat (1995) kmetje dostikrat več ne vedo, čemu je zadruga pravzaprav namenjena. Bledenje smisla zadružništva ni nujno posledica pomanjkanja informacij, to je posledica stanja duha kmetov, pri katerih se vse bolj kaže podjetniško individualistično obnašanje.

Kmetje solidarnosti ne bi smeli razumeti samo kot pripravljenost za medsebojno pomoč. Po Gaudinat (1988) solidarnost predstavlja investicijo v prihodnji razvoj zadruge. Solidarnost je po njegovem ekonomska vrednota.

2.2.4.7 Podjetniška naravnost zadrug

Poslovna politika zadrug je neusklajena z gospodarskimi interesi njenih članov. V nekaterih primerih obsega poslovanje zadrug s svojimi člani le 20% celotne dejavnosti zaduge (Kovačič, 1999). Vse večji je podjetniški interes vodilnih delavcev in njihov vpliv na sprejemanje poslovnih odločitev. Krepijo se bolj donosne dejavnosti, vodstvo pa to opravičuje z argumentom, da si le tako lahko zagotovijo obratna sredstva za izplačevanje od članov odkupljenih pridelkov. S takim poslovanjem pa zadruge lahko izgubijo svojo identiteto in zaupanje kmetov.

Z uvajanjem dejavnosti, ki so v neposrednem interesu članov, bi utrdilo zadružno identiteto. Uveljavljajo se specializirane zadruge, ki povsem sledijo interesu svojih članov. To kaže na ozaveščenost nekaterih pridelovalcev in težnjo po oblikovanju njim v prid namenjene zadruge.

2.2.4.8 Premajhna poslovna učinkovitost in racionalnost poslovanja

Veliko zadrug je v neugodnem gospodarskem položaju. Po analizah ZZS 81-ih zadrug je leta 2005 23 od 81 zadrug imelo izgubo, ki je bila večja od dobička, ki ga je ustvarilo ostalih 58 zadrug (ZZS, 2006). Razlogi za to so konkurenca novih podjetij, ki poslujejo v ugodnejših razmerah. Po Kovačič (1995) zadrugam primanjkuje obratnega kapitala, ki je posledica prejšnjega sistema, ko so družbena podjetja zaradi inflacije poslovala z bančnimi krediti. Uporaba tujih finančnih virov zmanjšuje gospodarsko uspešnost. V zadnjih letih

se je število zaposlenih v zadrugah zmanjšalo, kar zmanjšuje stroške poslovanja, vendar pa se je tudi zmanjšal obseg poslovanja.

2.2.4.9 Poslovna razdrobljenost

Za slovenske zadruge je značilna razdrobljenost poslovnih tokov. Razen specializirane zadruge, delež poslov z desetimi največjimi partnerji v četrtini primerov ne doseže 50% (Kovačič, 1999). Tako poslovanje je organizacijsko bolj zahtevno in zvišuje stroške, vendar zmanjšuje poslovno tveganje, kar je glavni argument nekaterih v zadrugah.

2.2.4.10 Šibka poslovna in kapitalska povezanost zadrug, živilskopredelovalnih podjetij in trgovine

Majhne zadruge težko sledijo konkurenčnim pritiskom trga in se pogosto znajdejo v težavah. Nekatere zadruge so se povezale med sabo, vendar je za suveren nastop na trgu potrebno še nadaljne kapitalsko povezovanje. V tujini poznamo celo primere transnacionalnih zadrug, to so zadruge, ki imajo enote v več različnih državah. Primer take zadruge je švedsko – danska zadruga Arla Foods (Jakuš, 2003). To je prva mednarodna zadruga, ki od leta 2000 povezuje kmete iz dveh držav; ali pa finska Ruokatalo Group, ki združuje zadružna podjetja baltskih držav in Finske.

Večina naše živilskopredelovalne industrije je ločene od zadružništva. Tako se namesto, da bi bila kmetijstvo in živilskopredelovalna industrija strateška partnerja, pojavljata na trgu kot konkurenta. V preteklem družbeno ekonomskem sistemu so bili živilskopredelovalni obrati izločeni iz sistema zadrug, kar je zadružništvo precej oslabilo. Zadruge so izgubile vpliv na poslovno politiko teh podjetij in udeležbo pri razdelitvi svojega dobička. Po denacionalizaciji je bil sicer uzakonjen 45% lastniški delež zadrug v teh podjetjih, vendar razen nekaterih, ki so ta delež še povečali, ne omogoča vpliva na poslovno politiko. Nekatere zadruge pa se zaradi kratkoročnih težav pri poslovanju odločajo za prodajo kvalitetnih deležev v živilsko predelovalni industriji, kar je prav nasproten trend v primerjavi z zahodno evropskimi zadružnimi poslovnimi sistemi, ki zajemajo okrog 80% predelave in prometa s kmetijskimi proizvodi (Avsec in sod., 1999). S podobnimi problemi se srečujejo tudi v drugih novih članicah Evropske unije, kjer dobiček ostaja predelovalni industriji in trgovskim sistemom, ker kmetje niso njihovi lastniki in se jim dobiček tako ne vrača nazaj (Jakuš, 2003).

Partnerstvo z drugimi podjetji in organizacijami pa je pomembno tudi z vidika kvalitete proizvodnje. Kljub temu, da so nekatere aktivnosti neposredno povezane z nalogami zadruge, pa so druge prav tako pomembne za kmetov gospodarski razvoj. Za kvalitetnejšo in učinkovitejšo proizvodnjo se v vodilni francoski skupini mlekarских zadrug Sodiaal povezujejo s partnerji, ki niso neposredno vezani na njihovo dejavnost, vendar pripomorejo k učinkovitejšemu živinorejskemu delu njenih članov (Gros, 2006).

2.3 ČLANSTVO IN ODNOSI V ZADRUGI

Proizvajalec izbere kako, kdaj in v kakšnem obsegu bo sodeloval v preskrbovalni verigi, njegova udeležba pa se vrši skozi določeno obliko sporazuma, ki določa pravice in dolžnosti med proizvajalcem in kupcem. Kmet se lahko vključi v preskrbovalno verigo preko zadruge. S tem se pravice in dolžnosti, značilne za običajne pogodbe med proizvajalcem in kupcem spremenijo (Baarda, 2005).

V grobem so značilnosti zadružne pogodbe te, da kmet postane stranka tudi z ostalimi člani in ne obstaja razmerje samo med njim in zadrugo. V običajni pogodbi so ponavadi lastnosti proizvoda, cena, pogoji dostave določeni v pogodbi med proizvajalcem in kupcem, med tem ko je v zadrugi to določeno v dodatnih pogojih, različnih sporazumih, lokalnih zakonih in statutih (Baarda, 2005).

Kot navaja Prigent-Simonin (2004) imajo odnosi v zadrugi značaj pogodbe med kmetom in zadrugo na podlagi obojestranskih obljub. Članstvo je sporazum na podlagi, katerega se kmet angažira na večih nivojih: z uporabo ponujenih storitev zadruge za dano obdobje, dostavo svojih proizvodov in pa z vložkom socialnega kapitala (članskega deleža). Na drugi strani se zadruga angažira z dobavo najboljših storitev in s prodajo njegovih produktov.

Članstvo je razmerje med članom in zadrugo (Avsec in sod., 1999). Je prostovoljno in nastane s prostovoljno odločitvijo posameznika ali pravne osebe in zadruge. Podlaga za sprejem v članstvo je pisna pristopna izjava. Iz članstva pa izhajajo premoženjske in upravljalne pravice in obveznosti članov do zadruge in obratno. Pri sodelovanju in upravljanju so člani med seboj enakopravni.

Ne glede na pravne vidike, ki zadevajo princip članstva v zadrugi, pa obstajajo tudi bolj osebni kriteriji, lastni vsakemu posameznemu kmetu, ki ga nagovarjajo, da daje prednost določenemu sistemu. Biti član v zadrugi pomeni tudi članstvo v skupnem projektu, v zadružnih vrednotah: »solidarnosti, pravičnosti in transparentnosti«. Članstvo ima torej tudi čustveno dimenzijo (Prigent-Simonin, 2004).

Svobodno včlanjenje v sistem je princip »odprtih vrat«. Novi člani lahko vstopijo v zadrugo, drugi lahko izstopijo, brez posledic v funkcioniranju strukture. Posledica tega je variabilnost kapitala zadruge (kapital, ki ga vplačajo člani kot članiski delež). Določeno število pogodb pa se mora vendarle spoštovati, da zadruga lahko sploh deluje (Prigent-Simonin, 2004).

V odnosu med članom in zadrugo obstajajo temeljna načela, ki izhajajo iz pravic in obveznosti članstva (Avsec in sod., 1999):

- *načelo zadružne zvestobe*, v skladu s katerim mora član opustiti vsa ravnanja, ki škodijo zadrugi;
- *načelo podreditve večinsko sprejetim sklepom*, v skladu s katerim sme občni zbor zadruge z dvotretjinsko večino povečati prispevne obveznosti članov, to načelo pa ne sme kršiti enake obravnave članov;
- *načelo enake obravnave*, ki ga je mogoče razlagati v smislu absolutne enakosti (npr. enaka višina obveznega deleža za vse člane) in relativne enakosti (npr. višina obveznega deleža je odvisna od sodelovanja člana z zadrugo). Vendar pa mora različna obravnava temeljiti na utemeljenih merilih in mora potekati za vse člane na enak način.

Člani imajo temeljno pravico do sodelovanja z zadrugo pod enakimi pogoji, ki veljajo za druge člane (Avsec in sod., 1999). Hkrati imajo tudi obveznost do sodelovanja z zadrugo, o čemer odločajo ustanovitelji soglasno, o spremembi teh obveznosti pa občni zbor z dvotretjinsko večino. Pri tem ne sme biti kršena prepoved omejevanja konkurence.

Člani imajo pravico do udeležbe pri presežku, izkazanem v letnem poročilu, če pravila ne določajo drugače ter pravico do valorizacije deleža. Med članske premoženske obveznosti spada tudi obveznost do vpisa in vplačila obveznega deleža, odgovornost za obveznosti zadruga (če ta ni izključena) ter obveznost dopustiti zmanjšanje vrednosti obveznih in prostovoljnih deležev v primeru izgube (Avsec in sod., 1999).

Člani imajo pravico sodelovati na občnem zboru, voliti ali biti izvoljen v občni zbor predstavnikov, če je število članov večje ter v organe zadruga, ki jih ne sestavljajo vsi člani. Sodelovanje na občnem zboru pomeni tako fizično prisotnost kot razpravo o točkah na dnevnem redu ter glasovanje o predlogih. Člani so podvrženi upravljalnim dolžnostim, kot je na primer udeležba na občnem zboru, vendar za neizpolnjevanje le te sankcije niso določene (Avsec in sod., 1999).

Pogoji za članstvo, kot so članske pravice in obveznosti ter pogoji za izključitev člana iz zadruga, so odvisni od pravil posamezne zadruga. Vendar pa bi bile, kot meni Avsec (1999), določbe, ki bi onemogočale pristop novih članov, izven dovoljenega.

Prihodnost kmetijskih zadrug je odvisna od članstva kmetov, včasih tudi njihovega socialnega profila. Zato je veliko odvisno od članstva mladih kmetov v združnem projektu. To sproža dva glavna problema: motivacijo in finančno sposobnost kmetov. Uspeh zadruga je v veliki meri odvisen od motivacije mladih kmetov. Zadruga, ki bo zanje privlačna, mora biti zmožna korektnega poplačila svojim članom. Vendar pa ta pogoj vedno ne zadošča. Zadruga, ki išče odpiranje in poenostavljanje dostopa v vodilne organe, vendar pri tem vseeno upošteva razumno trajanje angažiranja (pet do deset let), se pojavlja kot zelo atraktivna (Prigent-Simonin, 2004).

2.3.1 Sodelovanje v zadrugi

Članstvo v zadrugi ni nujno pogoj za sodelovanje v zadrugi. Zadruga lahko sklepa posle z nečlani, če tako določajo združna pravila in če sodelovanje s člani ni podrejeno sodelovanju z nečlani zadruga (ZZad, 1992).

Sodelovanje v zadrugi je odvisno od lastnosti člana. Te so lahko objektivne, kot so ekonomske ali socialne značilnosti ter subjektivne, kot so posameznikovo prepričanje, vrednote in dožemanje zadruga (Gasson, 1977).

Gasson (1977) sodelovanje v zadrugi opisuje kot:

- Trgovanje člana z zadrugo in njegovo videnje svojih obveznosti kot člana v okviru sodelovanja.
- Kombinacija stopnje pokroviteljstva, službovanja, udeležbe na srečanjih (občni zbor), omenjanja zadruga z naklonjenostjo in poskušanja pridobivanja novih članov.
- Funkcija članstva je tudi nadzor zadruga, financiranje, prevzemanje tveganja, delitev stroškov in delitev ekonomskih koristi.

Po Gaudinat (1988) je odločitev za pristop k zadrugi predvsem odvisna od njene učinkovitosti. Ne gre za vdanost, ampak za medsebojne interese.

Gasson (1977) ugotavlja, da tudi velikost kmetije vpliva na sodelovanje v zadrugi. Člani, ki imajo večje kmetije, bolj spremljajo, kaj se v zadrugi dogaja, se pogosto udeležujejo srečanj, poznajo vodje zadruga, v zadrugi službujejo, se zavzemajo za nove člane, itd. Vendar pa ti kmetje prodajo preko zadruga manjši delež proizvodov od vseh svojih prodanih proizvodov. Večji delež proizvodov prodajo preko zadruga manjši pridelovalci. Tudi nespecializirani pridelovalci se bolj poslužujejo zadruga.

V preučevanih zadrugah so člani ustanovitelji večinoma vodje v kmetijskih skupnostih, z nadpovprečno velikimi kmetijami. Ti najbolj podpirajo zadrugo, vanjo od začetka delovanja verjamejo, vedo, kako se zadruga ustanovi in kako se pridobi potreben kapital in novi člani. Tisti pa, ki kasneje prodajo večji delež proizvodov v zadrugo, ne ustrezajo nujno istemu vzorcu posameznika. Ponavadi imajo manj vredne posle in nižji status. Vsi ti se niso pridružili zadrugi na začetku njenega delovanja, ampak kasneje, ko so se prepričali v njeno uspešnost. Vendar pa so nekateri med njimi postali zvesti člani zadruga, ki preko nje prodajo svoj celoten pridelek. Sklepamo lahko, da je za uspeh zadruga pomembno, da ima ta v začetkih delovanja podporo, naklonjenost in finančno oporo, kasneje pa postanejo vse bolj pomembni člani, ki zanesljivo uporabljajo zadrugo, se pravi v največji meri prodajajo svoje proizvode preko nje (Gasson, 1977).

2.3.2 Pričakovanja in zadovoljstvo

Kmetje imajo v zadrugi različna pričakovanja, ki jih Gaudinat (1988) razvršča v štiri skupine:

- *Ekonomska učinkovitost.* Najpomembnejše pričakovanje kmeta je zadosten dohodek, se pravi, da se oskrbuje po najnižji ceni in da prodaja svoje proizvode po najboljši najvišji ceni. Od svoje zadruga torej pričakuje kvalitetne in učinkovite storitve.
- *Svetovanje.* Kmetje se morajo odločati v zvezi s strategijo in usmeritvijo svoje proizvodnje, kaj, koliko in kako proizvajati. To zahteva poznavanje trga in kmetijske politike, obnašanje porabnikov. Zadruga na stičišču proizvodnje in trga, ki ima svoje predstavnike tudi v evropskih ustanovah in ima stalen kontakt z distributerji in porabniki, je pri tem kmetu lahko dobra pomoč.
- *Solidarnost.* Ta se pokaže predvsem, ko se sektor znajde v kriznem položaju. Vendar ne gre samo za finančna pričakovanja. Solidarnost velja tudi, ko gre za

različne stopnje napredka posameznika. Kaže se z nasveti gospodarsko bolj razvitih članov tistim, ki jim sledijo.

- *Udeležba v združnem življenju.* Zadrufniki pričakujejo, da lahko prisostvujejo pri odločitvah in usmeritvah zadrufe, da lahko izrazijo svoje mnenje in da zadruga spoštuje njihove odločitve. Če njeni člani, ko govorijo o zadrugi, uporabljajo osebni zaimek »oni« in upravo zadrufe ločujejo od svojih vsakdanjih opravil, to kaže na njeno slabo funkcioniranje.

Zadovoljstvo v zvezi z zadrugo je močno pozitivno povezano z deležem prodanih proizvodov preko zadrufe. Manj močno, vendar še pomembno povezano tudi s podporo zadrugi, se pravi spremljanjem, kaj se v njej dogaja, pogostostjo udeležbe na srečanjih, poznavanjem vodstva, službovanjem v zadrugi in zavzemanjem za nove člane (Gasson, 1977).

Na učinkovito delovanje zadrufe vplivata tako geografska kot tudi medčloveška bližina. Tako menijo tudi v bretonski zadrugi Coopagri Bretagne (Bobon, 2003), ki je z namenom približati zadrugo članom za boljšo učinkovitost razdeljena na sektorje po področjih. V njihovih okvirih delujejo strokovnjaki, ki pripomorejo k zvestobi članov s stalnim zagotavljanjem brezhibne tehnične pomoči in posledično k dohodku kmeta.

Kot ugotavlja Carriat (1995), se člani zadrufe počutijo bolj poslušane tam, kjer so ekipe na terenu organizirane tako, da bolje spoznajo svoje člane. Ti tudi posredujejo vodstvu informacije s strani kmetov. S takim sodelovanjem se ustvari med kmeti in zadrugo zaupanje.

V interesu zadrufe je, da poudari to, kar je njena identiteta. Lahko je to njena etika, donos, ki ga ustvarijo njeni člani, tržišče... Najslabše za moralo članov pa je dajati občitek, da ni nobene razlike med različnimi oddjemalci na določenem območju. Če se to zgodi, potem je samo še cena tista, ki je za kmete pomembna pri izbiri oddjemalca (Carriat, 1995).

Podobno navaja tudi Merlo (2005: 5): »Člani so lahko odvrnjeni od zadrufe, če zaznajo, da zadruga ni osredotočena na donosnost ali prihodnjo rast in potrebe. Če jim ni povrnjeno pokroviteljstvo ali če vidijo malo ali nič koristi in storitve ne ustrezajo njihovim potrebam, bodo razočarani. Potem bo zadruga postala zanje kot vsak drug posel«.

V raziskavi o odtujenosti v socialnem sistemu, ki je bila opravljena na primeru članstva v kmetijski zadrugi (Clark, 1959), se je pokazalo, da bolj ko se član čuti v tej organizaciji nemočnega, bolj je nezadovoljen z njenim delovanjem.

S številčnejšim članstvom se v zadrugi viša stopnja zapletenosti in birokracije. To predstavlja za zadrugo problem, saj naj bi se ta, da bi postala učinkovitejši tekmeč, ali vzdrževala močan položaj na trgu, poskušala širiti s pridobivanjem novih članov, ali združevanjem z drugimi zadrugami. Take težnje pa vodijo do občutij kmetov, da je njihov individualen delež moči v zadrugi zmanjšan. Menijo, da bi morali imeti več moči pri odločanju v organizaciji, vendar zaradi prej omenjenih teženj čutijo, da imajo malo, ali pa sploh nič nadzora pri združnih aktivnostih (Clark, 1959).

Kot meni Bosmans (2004), je za vzdrževanje motivacije kmetov v zadrugi nujno potrebna investicija v njihovo izobraževanje, ki pripomore k učinkovitejšemu upravljanju kmetije, hkrati pa se na teh izobraževanjih spletejo vezi in ustvari zaupanje med kmeti in strokovnjaki v zadrugi. To je tudi priložnost, da spoznajo realne probleme, s katerimi se srečujejo njihovi člani.

Za prilagoditev ponudbe svojim članom in s tem izboljšanje odnosov med zadrugo in kmeti je dobro, da v zadrugi definirajo tip kmeta, ki ustreza vzorcu kmetov na področju, kjer zadruga deluje. Na podlagi tega v zadrugi oblikujejo ponudbo blaga in storitev ter prilagodijo politiko poslovanja, ki bo ustrezala potrebam člana (Ternois, 2003).

Kmetje investirajo v zadrugo, zato tudi pričakujejo spodobno povrnitev kapitala. Če tega ne dobijo, se bodo vključili v posel kje drugje (Merlo, 2005).

Kmetje se v zadrugo povezujejo iz različnih vzgibov. Pogosto je to želja po izpolnitvi ekonomskih ciljev, lahko pa gre tudi za socialni motiv. V vsakem primeru je za dobro povezanost v skupini, učinkovitost in zadovoljstvo pomembno zaupanje. Hansen in sod. (2002) navajajo dve vrsti zaupanja, spoznavno (kognitivno) in čustveno (emocionalno), in sicer med člani zadruge ter med člani in zadružnim vodstvom.

Različne zadruge zadovoljujejo različne potrebe kmetov, od teh potreb pa je odvisno, kje je zaupanje izrazitejše. Zato je potrebno zadruge razlikovati glede na kompleksnost (način) njihovega poslovanja in glede na geografsko razpršenost njenih članov. Ti dve značilnosti vplivata na interakcije med člani samimi ter med člani in zadružnim vodstvom (Hansen in sod., 2002).

Hansen in sod. (2002) ugotavljajo, da se v zadrugi s kompleksnejšim načinom delovanja, kjer je plačilo za proizvode odvisno od trgovanja zadruge skozi celo leto, izkaže kot pomembnejše kognitivno zaupanje, saj člani vodstvu zaupajo glede na oceno sposobnosti opravljenih nalog. Hkrati se tu izkaže zaupanje med člani in vodstvom kot bolj pomembno od zaupanja med člani samimi. Člani te zadruge postavljajo ekonomski cilj pred socialnega. Nasprotno pa so v zadrugi z manj kompleksnim delovanjem člani manj spodbujeni k ocenjevanju sposobnosti vodstva, ker preprosto sprejmejo določeno višino plačila, ki velja ob oddaji proizvodov. V tej zadrugi se je tudi izkazalo, da je zasledovanje socialnih ciljev pomembnejše.

Člani zadruge, ki so bolj geografsko razpršeni (ločeni), bolj racionalno vrednotijo vodenje zadruge, saj imajo manj priložnosti za subjektivno (emocionalno) oceno. Njihove ocene temeljijo na opazovanih dejstvih. V taki zadrugi so interakcije med člani redkejše in zato manj pomembne za zadovoljitev socialnih potreb. Člani zadruge, ki niso geografsko ločeni, pogosteje prihajajo v medsebojni stik, zato je med njimi bolj pomembno razpoloženje, mnenja, emocije, ki gradijo čustveno zaupanje v zadrugi. Med njimi je tudi bolj pomemben dober medsebojen odnos, saj se člani zadruge srečujejo tudi v vsakodnevem življenju (Hansen in sod., 2002).

2.3.3 Transparentnost

Za trajno solidarnost v zadrugi je potrebna pravičnost. Poslovanje mora biti jasno, nedvoumno od katerega imajo vsi korist. S tem se v zadrugi tudi zaščitijo pred negativnimi posledicami konkurence med distributerji in zbiratelji (Carriat, 1995). Tudi Merlo (2005) meni, da mora biti za trdne odnose v zadrugi komunikacija tako znotraj vodstva kot med njim in člani odkrita.

Zadruga lahko izgubi svoje člane, če se izkaže kot slaba organizacija, neverodostojna, se slabo izkaže njeno vodstvo, ali pa ima neustrezne proizvode in storitve. Problem se pokaže, ko člani zadruge zaznajo, da njihova zadruga ni tako uspešna kot konkurent. Potrebno je ovrednotiti ponujene storitve in ugotoviti, ali služijo potrebam. Zadruge, ki so se preveč oddaljile od svojega prvotnega namena in niso v stiku s potrebami svojih članov, imajo največ problemov in najmanj zvestih članov (Merlo, 2005).

Zadružna uprava ima pomembno vlogo. Zastopa svoje člane, njena dolžnost je ohranjati z njimi stike. Zaupano odgovornost upravičijo z najmanj vsakoletnim pregledom poslovne uspešnosti in predstavitvijo strateškega načrta. Člani morajo vedeti, kako zadruga dosega svoje rezultate (Merlo, 2005).

2.3.4 Heterogenost članstva

Tradicionalna ureditev pri odločanju, en član – en glas, omogoča pravičnost med člani in preprečuje zunanje vmešavanje. Vendar se ta pravila v realnosti pogosto ne uresničujejo (Bekkum in Schilthuis, 1999). Člani ali vodstvo, ki se (več) ne ukvarjajo s kmetijstvom lahko prevladujejo pri odločanju v zadrugi. Članstvo je pogosto heterogena skupina, ne samo skupina čistih kmetovalcev, ampak tudi tistih, ki kmetujejo ob zaposlitvi, upokojeincev.

Heterogenost članstva povzroča neučinkovitost, privede do različnih interesov, strategij in dejavnosti v zadrugi. Pojavi te vrste v zadrugi nastajajo pri odločanju, nadziranju upravljanja zadruge, kar vodi do finančnih problemov, problemov obveze članov, nenaklonjenosti članov za soodločanje, problemov v zvezi s strateškimi cilji. Stopnja heterogenosti je odvisna od različnih proizvodnih pogojev, različnosti blaga, s katerim se oskrbujejo člani, različnosti proizvodov članov, razlik v starosti članov, izobrazbi, velikosti kmetij, različnosti v deležu dohodka članov iz nekmetijske dejavnosti (Bijman, 2005).

2.3.5 Zavezanost zadrugi

Poleg formalnih odnosov, ki se tičejo poslovanja, nadzora in financ, se med člani in zadrugo razvijajo tudi neformalni odnosi (Bijman, 2005). Zadruga je socialna skupina, kjer se informacije prenašajo neformalno in kjer imajo pomembno vlogo socialni mehanizmi, kot sta zaveza in zaupanje. Učinkovitost teh mehanizmov se odraža v obsegu homogenih interesov članov.

Zavezanost zadrugi je pomembno iz več razlogov. Pomembna je zaradi usklajevanja med zadrugo in njenimi člani. Člani naj bi priskrbeli informacije o svojih proizvodih, da jih lahko zadruga primerno obdela in trži. Zavezanost zadrugi je potrebna za trajno delovanje zadruge. Člani, ki niso zavezani zadrugi, lahko hitro preidejo na poslovanje z drugimi poslovnimi partnerji. Zavezanost je potrebna za učinkovito vodenje in nadzor, za

oblikovanje in vzdrževanje norm in vrednot o pomembnosti zadruge za dobro članov. Zavezanost zadrugi je pomembna tudi zato, da se člani vzdržijo oportunističnega obnašanja (»free rider«) v odnosih (transakcijah) z zadrugo (Bijman, 2005).

Ustrezno zadružništvo izvaja strategijo na dolgi rok, namenjeno vsem članom in ne strategijo na kratek rok, ki favorizira posameznika. S časovne perspektive imajo odnosi na dolgi rok med zadrugo in njenimi člani edini smisel. Anketa, ki je bila izvedena leta 2000 med francoskimi kmeti (Prigent-Simonin, 2004), je pokazala, da je povprečna doba stikov z zadrugo presegla dvajset let. Še več, 83 % vprašanih kmetov je odgovorilo, da niso zamenjali zadruge v zadnjih desetih letih, 85 % vprašanih pa pravi, da ne nameravajo zamenjati zadruge v prihodnjih dveh letih. Odnosi med zadrugo in njenimi člani so torej lahko stabilni in trajni.

Obnašanje članov ima direktne posledice na splošno ekonomijo zadruge. Obnašanje, ki privilegira interese posameznika pred interesi skupine (free-riders), postavlja zadrugo v nevarnost v smislu negotovosti dejavnosti zadruge in njenih finančnih rezultatov. Obnašanje vsakega člana je posamezen prispevek in ne more biti ločeno opazovan. Veliko zadružnikov lahko tako deluje tudi nezavedno. Zato je nujno potrebno informiranje članov o splošnem delovanju njihove zadruge in o problemih vodenja, ki se pojavljajo. Odgovornost članov bo tako z njihovo boljšo informiranostjo boljša (Prigent-Simonin, 2004).

2.3.6 Večkratnost vlog članov zadruge

Oblika sodelovanja člana z zadrugo je seveda odvisna od njene dejavnosti. Vendar pa je že narava zadruge takšna, da pride do večkratnosti vlog člana v zadrugi.

Vloge članov v zadružni organizaciji so različne. Kmet – član zadruge je hkrati stranka, ki kupuje potrebne proizvode in storitve po ugodni ceni: gnojila, fitosanitarni material, semena in tudi osebne tehnične nasvete, analize zemlje itd. Dobavitelj postane, ko dostavi svoje proizvode v zadrugo. In nenazadnje kmet lahko doprinese k sprejetju določenega števila odločitev, povezanih z razvojem zadruge, saj je organizacija zadruge v bistvu vodena s strani sveta upraviteljev, ki ga sestavljajo kmetje. Zato lahko rečemo, da zadružniki v zadrugi igrajo tri vloge (Prigent-Simonin, 2004):

- član zadrugen je dobavitelj,
- član zadruga je klient, in
- član zadruga sprejema odločitve.

Ta večkratnost vlog se kaže tudi, ko govorimo o treh osnovnih principih zadruga (Baarda, 2005):

- *Princip uporabnik – lastnik*: Tisti, ki so lastniki in ki financirajo zadrugo, so tudi tisti, ki jo uporabljajo.
- *Princip uporabnik – nadzor*: Tisti, ki imajo nadzor v zadrugi so tudi tisti, ki zadrugo uporabljajo.
- *Princip uporabnik – korist*: Edini namen zadruga je preskrbeti in razdeliti koristi njenim uporabnikom na osnovi njihove uporabe.

2.4 KMETIJSTVO IN ZADRUŽNIŠTVO V OBČINI DOMŽALE

2.4.1 Zadružna preteklost v občini Domžale

Še po drugi svetovni vojni so kmetje na Domžalskem polja obdelovali z vprežno živino, dokler jih niso nadomestili traktorji. Prvi traktorji so se pojavili po drugi svetovni vojni, predvsem z nastankom kmetijskih zadrug, ki so jih kupile, da so z njimi opravljale prevozne usluge na različnih gradbiščih, v popoldanskem času pa so kmetom nudili usluge ter jim orali in obdelovali polja. Med prvimi, ki so polja strojno obdelovali, so bila velika družbena posestva. V šestdesetih letih 20. stoletja je oblast začela opuščati kmetijske zadruga. Ob njihovi ukinitvi so vse uporabne kmetijske stroje prevzela družbena kmetijska posestva, slabo vzdrževane in za velika posestva neprimerne stroje pa so kupili kmetje in strojne skupnosti, ki so se v tem času ustanovljale. Tako so kmetje dvakrat kupili isti stroj, ki je bil najprej zadružen, nato pa last kmetijskih posestev. V sedemdesetih in osemdesetih letih so kmetje imeli nekatere stroje v skupni lasti, saj so se združevali v strojne skupnosti (Stražar, 1988).

Z namenom pospeševati razvoj in izboljšati razmere v kmetijstvu so se kmetje na domžalskem področju in okolici združevali v različne zadruga že pred prvo svetovno vojno. Večina zadrug je bila ustanovljena na pobudo dr. Janeza Evangelista Kreka (Stražar, 1988).

V začetku 20. stoletja so bile na Rovah, v Homcu, Šmarci, Dragomlju in Krtini ustanovljene živinorejske zadruga, živinorejska zveza, mlekarske zadruga ali mlekarne. Namen živinorejskih zadrug je bil pospeševati razvoj živinoreje. V mlekarskih zadrugah ali mlekarnah so kmetje zbirali in predelovali mleko, večinoma v maslo. Zveza je opravljala tudi dejavnosti, kot so pouk kmetov o živinoreji in kmetijstvu, o vodenju zadrug, o vzreji živali, paši, nakupu materiala in uporabi strojev. V Zvezi so kmetje lahko dobili tudi denarne podpore za investicije v infrastrukturo in nasvete (Stražar, 1988, 1974, 1996).

Na Rovah je delovala tudi hranilnica in posoljilnica. Po Stražarju (1988) je poslovala pošteno in brez visokih obresti, tako da nihče, ki se je v njej zadolžil, ni propadel.

Hranilnica in posojilnica je delovala tudi na Homcu. Podpirala je nakup poljedelskih strojev, družine pa so lahko dobile posojilo za gradnjo hiš.

Drugi valj ustanavljanja zadrug je bil po drugi svetovni vojni, v letih 1947, 1948, 1949. Takrat so bile ustanovljene Kmetijska zadruga Jarše, Kmetijska zadruga Homec, Kmetijska zadruga Radomlje, Kmetijska obdelovalna zadruga v Ihanu, Kmetijska zadruga Vir, Kmetijska zadruga Krtina, Kmetijska zadruga Dob ter Nabavno prodajna zadruga v Domžalah. Naproze so oskrbovale kmete, skrbele pa so tudi za odkup pridelkov, t.i. obvezne oddaje. V okviru kmetijskih zadrug so delovale zadružne ekonomije, ki so združevale podržavljeno zemljo. V kmetijsko obdelovalno zadrugo se je vključilo več posestnikov, ki so obdelovali svojo pa tudi tujo zemljo (Stražar, 1988, 1974, 1996).

2.4.2 Stanje kmetijstva v občini Domžale

Občina Domžale se razteza na 7.201 ha. Je izrazito gosto naseljeno območje s 392 preb/km². Urbanizirane je 20% površine občine. Glede na površino prevladuje kmetijska raba tal. Kmetijska krajina pokriva ravninski del območja. Zaradi naravnih značilnosti je območje zelo primerno za kmetijstvo, dovolj je tudi primernih površin za strojno obdelavo tal (Kobal in sod., 2001).

Leta 2002 je bilo število delovno aktivnega prebivalstva v kmetijskih dejavnosti 254 (1,9 %) od 13.345 vseh aktivnih prebivalcev (Popis, 2002). Ob popisu kmetijstva leta 2000 je bilo v občini domžale 213 oseb, katerih kmetijstvo je njihova edina dejavnost in 112 takih, ki jim je kmetijstvo glavna dejavnost. Kmečko prebivalstvo v občini je povprečno mlajše od slovenskega povprečja, vendar pa je vseeno v nekaterih krajih starostna struktura kmečkega prebivalstva precej neugodna. Drug trend, ki se pojavlja pa je manjšanje števila kmetov. Večinoma imajo kmečka gospodinjstva premajhne posesti, ki so običajno še razdrobljene na več manjših. V prihodnjih letih je pričakovati več večjih kmetijskih obratov in zmanjšanje števila manjših kmetijskih obratov (Kobal in sod., 2001).

Kljub temu, da je 80% (vseh kmetijskih zemljišč v uporabi je 3.520 ha, Popis, 2000) površin namenjenih kmetijstvu pa se le ta zaradi razmer na kmetijskih trgih in razdrobljenih kmetijskih površin težko razvija. Poleg tega razvoj kmetijstva ovira še hiter urbani razvoj, ki izriva kmetijsko rabo iz prostora in prinaša nove infrastrukturne objekte (Kobal in sod., 2001).

Večina kmetij v občini Domžale je živinorejskih, usmerjenih v proizvodnjo mleka in proizvodnjo mesa. Nekaj je tudi kmetij, ki se ukvarjajo s konjerejo in zelenjadarstvom.

Kmetijska oprema, ki jo imajo kmetje v lasti tako po obsegu kot vrsti, ni primerna za površine, ki jih obdelujejo. Njihova uporaba ni ekonomsko upravičena, čeprav kmetijska proizvodnja in naravne razmere takšno opremljenost zahtevajo. Prav zato se kaže potreba po večji povezanosti kmetov in združevanju sredstev za bolj ekonomično uporabo opreme (Kobal in sod., 2001).

Domžalsko kmetijstvo ima sicer nekatere prednosti, kot so bližina kmetijskih in drugih trgov, ki omogočajo hitro in učinkovito prodajo kmetijskih pridelkov in nakup opreme ter materiala. Kmetje se tudi povezujejo v skupnosti, ki pomenijo dober potencial za nadaljni

razvoj. Na tem območju deluje Strojni krožek, Društvo podeželskih žena, Kmetijska zadruga Domžale in Govedorejsko poslovno združenje (Kobal in sod., 2001). Vendar pa možnosti za razvoj kmetijstva niso dovolj izkoriščene, saj so kmetije slabo razvile dopolnilno dejavnost (7 kmetij na območju Upravne enote Domžale), kmetijstvo je slabo povezano s turizmom, povezanost za nastope na trgih je slaba in neučinkovita, izobraženost kmetov in kmetov pa ne zagotavlja možnosti za tržno usmerjanje kmetij.

V občini Domžale delujeta dve kmetijski zadrugi. Že vseskozi na tem območju deluje splošna Kmetijska zadruga Domžale. Ker je to splošna kmetijska zadruga, je njeno delovanje območno omejeno. Od leta 2003 pa deluje in ima sedež v Domžalah Govedorejsko poslovno združenje (GPZ), ki je tudi registrirano kot zadruga (z.o.o.). Njeno delovanje ni območno omejeno in združuje kmete iz vse Slovenije (O podjetju, 2007).

2.4.3 Kmetijska zadruga Domžale

Kmetijska zadruga Domžale je začela delovati leta 1964. Pred tem je na področju sedanje Upravne enote Domžale delovala Kmetijska zadruga Lukovica. Tega leta je bila ta zadruga skupaj s Kmetijsko zadrugo Kamnik ukinjena, dejavnost in del premoženja pa preneseno v kooperacijo Agrokombinata Emona Ljubljana, iz tega pa je nastala TOZD kooperacija. Kooperacija je tedaj štela okrog 200 kmetov kooperantov. Delo je bilo usmerjeno v ekonomsko povezovanje z zasebnim sektorjem kmetijstva na področju organizirane proizvodnje, odkupa tržnih presežkov in oskrbe z reprodukcijskim materialom. V njenem okviru je delovala tudi kmetijska pospeševalna služba (Velikonja, 1977).

Leta 1975 se je reorganizirala v delovno organizacijo (DO) Kmetijska kooperacija, ki se ji je pripojila Kmetijska zadruga Črnuče. Leta 1977 je bil sedež zadruge prenesen iz Ljubljane v Domžale, pripojila pa se ji je Hranilno – kreditna služba, ki je prej delovala v sklopu Interne banke. Po sprejemu zakona o zadrugah so iz tedanje Kmetijske zadruge Emona Domžale nastale z odcepitvijo združnih enot nove zadruge KGZ Kamnik, KGZ Moravče in KGZ Komenda (Predstavitev Kmetijske ..., 2007).

V skladu z Zakonom o zadrugah leta 1992 se je preoblikovala v Kmetijsko zadrugo Emona Domžale. Člani so vplačali članski delež v vrednosti takratnih 50 DEM. Leta 1993 se z odcepitvijo ZE Kamnik, ZE Komenda in ZE Moravče zadruga preimenuje v Kmetijsko zadrugo z.o.o. Domžale. Prav tako postane samostojna Hranilno – kreditna služba Domžale (Kronika Kmetijske ..., 2003). Zadruga spada med splošne kmetijske zadruge. Je teritorialno zaokrožena celota in pokriva del občine Ljubljana - Mesto, in sicer Upravno enoto Bežigrad, občine Dol pri Ljubljani, Domžale, Mengeš, Trzin in Lukovico (Predstavitev Kmetijske ..., 2007).

Njene dejavnosti so: trgovinska dejavnost (prodaja kmetijskega repromateriala), odkup kmetijskih proizvodov ter vodenje poslovnih knjig. V zvezi z vodenjem poslovnih knjig nudijo tudi svetovanje svojim članom.

V letu 2006 je imela Kmetijska zadruga Domžale 435 članov, od tega se jih približno 100 redno udeležuje občnih zborov.

2.4.4 Govedorejsko poslovno združenje

Govedorejsko poslovno združenje (GPZ z.o.o.) je prostovoljna organizacija rejcev govedi na celotnem območju Republike Slovenije. Namen poslovanja je zagotavljati in razvijati gospodarske koristi svojih članov (O podjetju, 2007).

Govedorejsko poslovno združenje je bilo ustanovljeno leta 2003, njegovi cilji pa so zagotoviti svojim članom znanje, strokovne in poslovne informacije, kako proizvajati po najvišjih tehnoloških standardih ter jim zagotoviti najboljše pogoje za prodajo svojih izdelkov in čim bolj ugoden nakup blaga in storitev (O podjetju, 2007).

Delujejo na razvojno tehničnem področju. GPZ ima status priznane rejske organizacije (PRO), ukvarjajo se s selekcijo in plemenskim materialom, odkupom in prodajo mleka, mesa in plemenskih živali, oskrbo z repromaterialom in ekonomiko reje (O podjetju, 2007).

3 HIPOTEZE

Na osnovi pridobljenih informacij iz prebrane literature in pogovorov z osebami, ki jih zadružništvo zadeva na tak ali drugačen način, sem postavila hipoteze, ki so bile vodilo moje raziskave.

- Na povezovanje v zadrugo vpliva skrb za prihodnost kmetije. Kmetje, ki imajo nasledstvo, se raje odločijo za članstvo v zadrugi.
- Kmetje, ki so v večji meri odvisni od prihodka iz kmetijske dejavnosti, se pogosteje odločajo za povezovanje v zadrugo. Članstvo v zadrugi je odvisno od socialno - ekonomskega statusa.
- Na sodelovanje z zadrugo vplivajo ekonomski razlogi, odnosi oz. zaupanje v zadrugi ter politika poslovanja zadruge.
- Za nečlanstvo je krivo mnenje, da ima delovanje zadruge samo sebi namen in ni v interesu kmetov.
- Članstvo v zadrugi je povezano s stopnjo informiranosti, poznavanja, razumevanja zadruge in odgovornosti, ki jo imajo člani pri upravljanju zadrug.
- Na sodelovanje z zadrugo vpliva tradicija, želja po druženju, izmenjavi mnenj in izkušenj med kmeti ter pripadnost ljudem s podobnim cilji in vrednotami.
- Nepovezovanje v zadrugo je posledica negativnih izkušenj z zadružništvom v preteklosti (delavska samouprava namesto zadružne samouprave, izločitev živilsko predelovalnih obratov, vmešavanje države v zadrugo...)
- Kmetje so kratkoročno usmerjeni, njihov interes je trenutna korist, ki jo imajo na trgu, neozirajoč se na zadružno zvestobo, kljub temu pa se vseeno povežejo v zadrugo za primer neugodnih razmer na trgu.

4 METODA RAZISKOVANJA

Na podlagi obravnavane tematike sem zasnovala raziskavo, v katero je bilo vključenih 60 kmetij v občini Domžale. Kmetije so bile naključno izbrane (z žrebom) iz registra kmetij

občine Domžale, in sicer 30 tistih, katerih gospodarji so člani kmetijske zadruge in 30 tistih, kjer gospodarji niso člani kmetijske zadruge. V raziskavi smo se omejili na kmetije, kjer se (še) ukvajajo s kmetijsko dejavnostjo, ne glede na njen obseg.

Enota anketiranja je kmetijsko gospodarstvo, vpisano v register kmetij v občini Domžale. Anketiranci niso bili nujno lastniki kmetij, saj se je zaradi neurejenih lastniških razmerij v nekaterih primerih izkazalo, da so lastniki kmetij ostareli, nezmožni za vodenje kmetije, da sploh niso več živi ali pa lastniki sploh nikoli niso delali na kmetiji in so kmetovanje prepustili enemu od sorodnikov. Zato je bil anketiranec tisti, ki dejansko vodi kmetijo.

4.1 ANKETNI VPRAŠALNIK

Na podlagi spoznanj iz objavljenih virov smo oblikovali anonimni anketni vprašalnik. Vprašalnik je bil razdeljen na sklope vprašanj, in sicer: podatki o kmetijskem obratu, sodelovanje v kmetijski zadruzi, učinki povezovanja v zadrugo, izkušnja z zadružništvom v preteklosti, poznavanje zadružništva in pripravljenost za sodelovanje v zadruzi ter socio - demografske podatke o anketirancu in njegovem gospodinjstvu. Anketni vprašalnik je vseboval skupaj 33 vprašanj.

Pri podatkih o kmetijskem obratu nas je zanimala površina kmetije (skupna površina vključno z gozdom in najetimi zemljišči), prevladujoča dejavnost na kmetiji, kaj nameravajo v prihodnosti glede obsega dejavnosti in ali ima kmetija naslednika.

Pri podatkih o anketirancu in njegovem gospodinjstvu nas je zanimal spol anketiranca, kdaj je bil rojen, koliko let se je izobraževal, katero raven izobrazbe je dosegel, deleži glavnih virov dohodka gospodinjstva, kako ocenjujejo ekonomski položaj svojega gospodinjstva, kaj velja za njihovo gospodinjstvo danes in kaj predvidevajo, da bo veljalo čez deset let (socio - ekonomski tip kmetije), koliko članov ter koliko generacij šteje njihovo gospodinjstvo.

V prilogi 2 je prikazan anketni vprašalnik, na katerega so odgovarjali anketiranci.

4.2 IZVEDBA ANKETIRANJA

Anketiranje je bilo izvedeno v treh tednih (april 2007) na celotnem območju občine Domžale. Predhodno je bilo anketirancem poslano pismo, v katerem sem se predstavila in na kratko razložila kako so bili izbrani ter kakšni so nameni in cilji raziskave. Anketirance sem nato obiskala ter z njimi opravila anketo, ali pa se dogovorila za naslednji obisk.

Vsi anketiranci so odgovorili na vsa vprašanja z danimi odgovori.

4.3 OBDELAVA PODATKOV

Podatki so bili vnešeni v MS Excel. Obdelala sem jih s pomočjo statističnega programa SPSS for Windows po posameznih vsebinskih sklopih.

Za obdelavo podatkov sem se poslužila neparametričnih testov, ki se uporabljajo za testiranje podatkov z nominalne in ordinalne skale in ker se uporabljajo pri majhnih vzorcih, kot je naš. Kadar sem imela podatke na nominalni skali, sem skupine med seboj primerjala s χ^2 - testom, ki omogoča primerjavo opazovanih frekvenc in pričakovanih

teoretičnih frekvenc. Za ugotavljanje razlik med skupinami pri odgovorih, razporejenih na ordinalni skali sem uporabila Kruskal – Wallisov test, s katerim je možno primerjati dve ali več skupin med seboj. Primerjavo aritmetičnih sredin dveh ali več skupin sem naredila s pomočjo T – testa (Williams in Monge, 2001).

Za merjenje pomembnosti različnih dejavnikov, naštetih pri posameznih vprašanjih, sem uporabila petstopenjsko Likertovo lestvico. Vprašani so izbirali med odgovori 1 – zelo nepomembno, 2 – nepomembno, 3 – niti nepomembno niti pomembno, 4 – pomembno in 5 – zelo pomembno. Pri obdelavi podatkov sem nato stopnjo 1 in 2 združila v eno skupino (zelo nepomembno ali nepomembno), stopnjo 3 sem pustila samo zase (niti nepomembno niti pomembno), stopnjo 4 in 5 pa združila v tretjo skupino (pomembno ali zelo pomembno).

Podobno sem uporabila petstopenjsko lestvico, ko sem anketirance vprašala, v kolikšni meri se strinjajo s pri posameznih vprašanjih naštetimi razlogi ali posledicami. Vprašani so izbirali med odgovori 1 – sploh se ne strinjam, 2 – se ne strinjam, 3 – se niti strinjam, niti ne strinjam, 4 – se strinjam in 5 – popolnoma se strinjam. Tudi te odgovore sem pri obdelavi podatkov združila v tri skupine: stopnjo 1 in 2 v prvo skupino (sploh se ne strinjam ali se ne strinjam), stopnjo 3 sem pustila samo zase (se niti strinjam, niti se ne strinjam), stopnjo 4 in 5 pa sem združila v tretjo skupino (se strinjam ali popolnoma se strinjam).

Nekateri anketiranci so člani dveh zadrug. Zato sem jih prosila, da na določena vprašanja odgovorijo dvakrat, za vsako zadrugo posebej. Tako sem lahko te odgovore (zadrugi) primerjala med seboj.

Za primerjavo odgovorov, kjer so vprašani ocenili pomembnost na petstopenjski Likertovi lestvici (1 – zelo nepomembno do 5 – zelo pomembno), sem odgovore za GPZ odštela od odgovorov za splošno kmetijsko zadrugo in iz dobljenih razlik izračunala povprečje. Absolutna vrednost povprečne razlike ($|0|$ do $|5|$) nam pokaže, kako različne so bile ocene pomembnosti med zadrugama. Večja je ta vrednost, bolj so si ocene različne. Negativni predznak pa pomeni, da je bila ocena pomembnosti za GPZ večja od ocene pomembnosti za splošno kmetijsko zadrugo.

Enak postopek za primerjavo zadrug sem uporabila pri odgovorih na vprašanje, v kolikšni meri se vprašani strinjajo s pri posameznih vprašanjih naštetimi razlogi ali posledicami (petstopenjska lestvica od 1 – sploh se ne strinjam do 5 – popolnoma se strinjam). Odgovore za GPZ sem odštela od odgovorov za splošno kmetijsko zadrugo in iz dobljene vrednosti izračunala povprečje. Absolutna vrednost povprečne razlike ($|0|$ do $|5|$) nam pokaže, kako različno so se vprašani strinjali z naštetimi razlogi ali posledicami. Negativni predznak pomeni, da so se vprašani bolj strinjali (izbrali višjo oceno na petstopenjski lestvici) z naštetimi razlogi ali posledicami za GPZ kot za splošno kmetijsko zadrugo.

5 REZULTATI

5.1 OSNOVNE ZNAČILNOSTI ANKETIRANCEV IN GOSPODINJSTEV

V raziskavo je bilo vključenih 60 anketirancev. Na vprašalnik je odgovarjalo 71,7 odstotkov moških in 28,3 odstotke žensk, kar pomeni, da na kmetijah večinoma gospodarijo moški. Anketiranci so stari od 23 do 73 let. Med njimi je 21,7 odstotka mlajših od 40 let, 53,3 odstotka jih ima od 40 do 60 let, 25 odstotkov ima 60 let ali več.

Anketirancev z nedokončano osnovno šolo je 1,7 odstotkov, tistih s končano osnovno šolo je 25 odstotkov, največ pa je tistih, ki so končali poklicno šolo, to je 36,7 odstotkov. Srednjo šolo je končalo 28,3 odstotke anketirancev, višjo oz. visoko šolo pa 8,3 odstotke.

5.1.1 Dohodki gospodinjstva

Kar 15 odstotkov kmetij v našem vzorcu (preglednica 1) nima dohodka iz kmetijstva. Predpostavljamo lahko, da so to predvsem hobi kmetije, na primer kmetije, kjer se ukvarjajo z rejo športnih konj, kjer dohodka iz kmetijske dejavnosti ni pričakovati. Vendar pa je pri tem treba poudariti, da se mnogo kmetov ne zaveda, da je tudi zelenjava ali pa morda nekaj kg mesa, ki ga pridelajo za lastno oskrbo, njihov dohodek. Verjetno je to najboljša razlaga za tako velik odstotek kmetij, ki so ocenile, da nimajo dohodka iz kmetijstva.

Kmetij, ki imajo 100 odstoten dohodek iz kmetijstva, je 8,3 odstotka. Enak delež je kmetij, kjer imajo od 50 do 75 odstotkov dohodka iz kmetijstva ter kmetij, ki imajo več kot 75, a manj kot 100 odstotkov dohodka iz kmetijstva. Ostali dohodki so večinoma iz zaposlitve ali samozaposlitve ter iz pokojnin.

Največ anketirancev, 43,3 odstotka, je ekonomski položaj svojega gospodinjstva ocenilo kot niti slab niti dober. 30 odstotkov anketirancev meni, da je njihov ekonomski položaj slab, 26,7 odstotkov pa ga ocenjuje kot dobrega. Nihče od anketirancev ekonomskega položaja svojega gospodinjstva ne ocenjuje kot zelo slabega ali zelo dobrega (preglednica 4, Priloga C).

Preglednica 1: Viri dohodkov gospodinjstev v odstotkih

% dohodka iz kmetijstva od celotnega dohodka gospodinjstva	0	>0 do 25	>25 do 50	>50 do 75	>75 do <100	100	Skupaj	
							%	N
Kmetijstvo	15,0	35,0	25,0	8,3	8,3	8,3	100	60
Gozdarstvo	80,0	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	60
Zaposlitev, samozaposlitev	48,3	5,0	8,3	15,0	16,7	6,7	100	60
Dopolnilna dejavnost	98,3	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	100	60
Pokojnina	58,3	10,0	11,7	3,3	10,0	6,7	100	60
Štipendije	91,7	8,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100	60
Socialna podpora	98,3	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	100	60
Otroški dodatki	85,0	15,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	60
Drugo	98,3	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	100	60

5.1.2 Socialno - ekonomski status gospodinjstva

Za ohranjanje stabilnosti majhnih in srednje velikih kmetij, kakršna je večina slovenskih družinskih kmetij, je pomembno kmobiniranje različnih virov dohodka. Zanimalo me je, kakšna je sedanja stopnja kombiniranja nekmetijskega in kmetijskega dohodka izbranih kmetij, in kakšne ambicije imajo gospodarji v prihodnosti, zato sem jih povprašala, kakšen bo po njihovem mnenju socialno - ekonomski status gospodinjstva čez deset let.

Zanimiva je ugotovitev, da naj bi se sedanjih 16,7 odstotkov čistih kmetij po desetih letih zmanjšalo za 5 odstotnih točk. Na podlagi podatkov v preglednici 2 in pa izjav nekaterih anketirancev si to lahko razlagamo z dejstvom, da so gospodarji čistih kmetij relativno mladi, ki pa predvidevajo, da bodo čez deset let njihovi odrasli otroci poiskali zaposlitev izven kmetije. Tako bodo take kmetije postale mešane kmetije, njihov delež naj bi se čez deset let prav tako povečal za pet odstotnih točk (slika 1). Predvsem gre to povečanje na račun mladih, saj se bo delež mešanih kmetij, katerh gospodarji so danes starejši od 60 let, kljub temu zmanjšal.

Preglednica 2: Socialnoekonomski status kmetij po starostnih razredih danes in čez 10 let

		Starostni razredi anketirancev			Skupaj	
		do 39 let	od 40 do 59 let	nad 60 let	%	N
Čista kmetija ¹	% kmetij danes	60,0	40,0	0,0	100	10
	% kmetij čez 10 let	71,4	14,3	14,3	100	7
Mešana kmetija ²	% kmetij danes	20,0	65,0	15,0	100	20
	% kmetij čez 10 let	21,7	69,6	8,7	100	23
Dopolnilna kmetija ³	% kmetij danes	10,7	53,6	35,7	100	28
	% kmetij čez 10 let	10,0	55,0	35,0	100	20
Dopolnilna kmetija ⁴	% kmetij danes	0,0	0,0	0,0	100	0
	% kmetij čez 10 let	50,0	0,0	50,0	100	2
Ostarela kmetija ⁵	% kmetij danes	0,0	0,0	100,0	100	2
	% kmetij čez 10 let	0,0	33,3	66,7	100	3
Nekmetijska posest ⁶	% kmetij danes	0,0	0,0	0,0	100	0
	% kmetij čez 10 let	0,0	60,0	40,0	100	5

¹Nihče od aktivnih članov gospodinjstva ni zaposlen izven kmetijstva

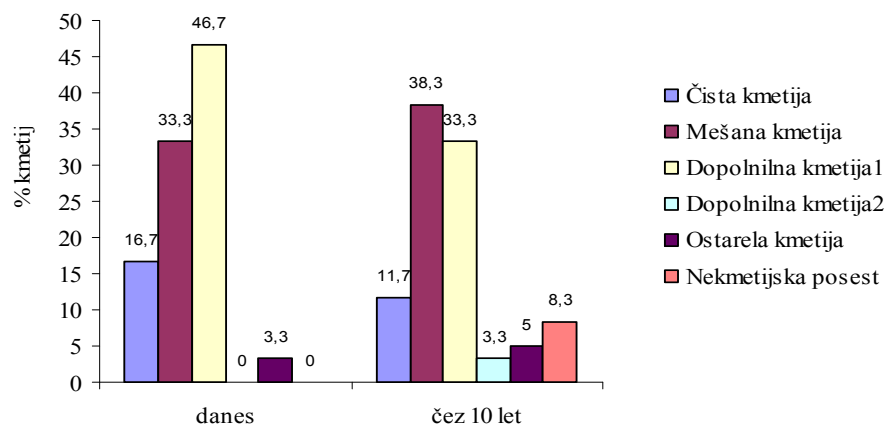
²Različne kombinacije zaposlitve aktivnih članov na in izven kmetije

³Nihče od aktivnih članov ne dela samo na kmetiji

⁴Na kmetiji se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo

⁵Vsi člani kmečkega gospodinjstva so starejši od 65 let

⁶Člani gospodinjstva se ne ukvarjajo s kmetovanjem

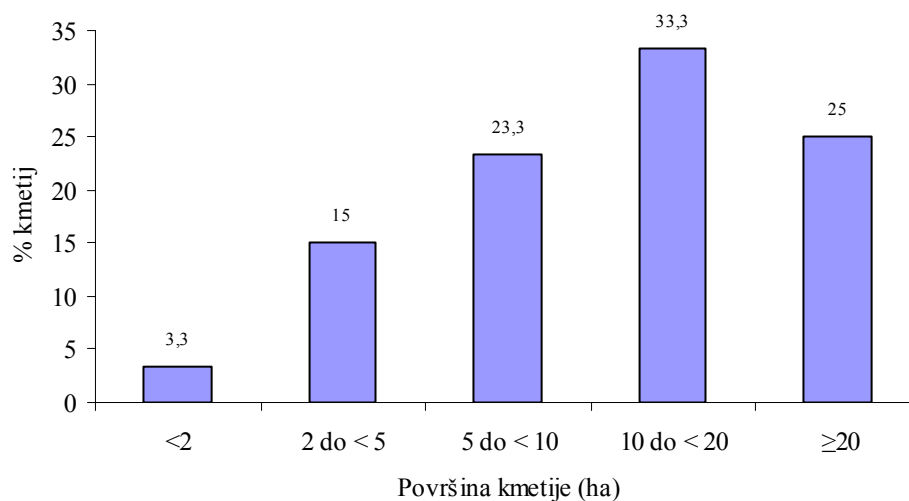
Slika 1: Socialnoekonomski status kmetij danes in čez 10 let

Iz slike 1 lahko tudi vidimo, da bo delež kmetij, kjer nihče od aktivnih članov ne dela samo na kmetiji, čez deset let upadel, s 46,7 na 33,3 odstotke, kar je pričakovati glede na splošen trend opuščanja kmetijske dejavnosti, kjer ta ne prinaša pomembnejšega dohodka gospodinjstvu. Zanimiv je podatek, da se nobena od v raziskavo zajetih kmetij, ne ukvarja z dopolnilno dejavnostjo. V desetih letih naj bi se te le pojavile v deležu 3,3 odstotkov. Z dopolnilno dejavnostjo se nameravajo ukvarjati kmetje, sedaj stari do 39 let. Iz podatkov v preglednici 2 lahko vidimo, da predvidevajo dopolnilno dejavnost na svojih kmetijah gospodarji starejši od 60 let. Predpostavljamo lahko, da se bodo z dopolnilno dejavnostjo ukvarjali njihovi nasledniki. S kmetovanjem pa namerava prenehati 8,3 odstotke anketirancev. Vsi od teh so starejši od 40 let.

5.2 ZNAČILNOSTI KMETIJ

Pri vprašanju o površini kmetije sem že v osnovi določila velikostne razrede od 1 do 5 (1 ustreza velikosti kmetije <2 ha, 2 ustreza 2 do < 5 ha, 3 ustreza 5 do < 10 ha, 4 ustreza 10 do < 20 ha in 5 ustreza ≥ 20 ha). Anketiranci so na to vprašanje odgovarjali za celotno površino kmetije, skupaj z gozdom in najetimi zemljišči. Tako sem se odločila, ker imajo kmetje od teh zemljišč korist, kljub temu da niso v njihovi lasti.

Največ kmetij je velikih od 10 do 20 ha. Iz slike 2 je razvidno, da je takih ena tretjina kmetij. Četrtnina kmetij obsega več kot 20 ha. Sledijo kmetije velike od 5 do 10 ha s 23,3 odstotki, 15 odstotkov kmetij ima 2 do 5 ha, manj kot 2 ha pa samo 3,3 odstotke kmetij.

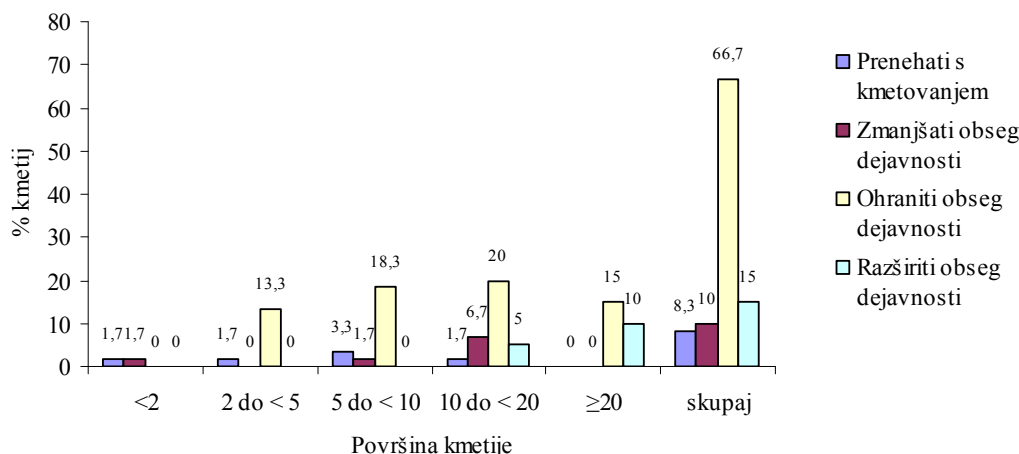

Slika 2: Delež kmetij glede na površino

Na kmetijah, vključenih v raziskavo, je prevladujoča dejavnost živinoreja, zelenjadarstvo ali pa pridelujejo vsakega po malem. Pretežno, to je 47 kmetij ali 78,3 odstotke kmetij, se ukvarja z živinorejo. Štiri kmetije, to je 6,67 odstotkov ima za prevladujočo dejavnost zelenjadarstvo, devet kmetij ali 15 odstotkov pa se jih ukvarja z vsako dejavnostjo po malem (preglednica 5, Priloga C).

Na sliki 3 lahko vidimo, v kakšnem obsegu nameravajo gospodarji v prihodnosti ohraniti kmetijsko dejavnost. Skupaj 8,3 odstotkov jih kmetovanje namerava opustiti, kar se sklada s podatkom o socialno - ekonomskem statusu, kjer imamo za predvideno nekmetijsko posest čez deset let enak odstotek kmetij. Kmetije, kjer nameravajo opustiti kmetovanje, so večinoma manjše, nobena, ki ima več kot 20 ha zemljišč, ne namerava opustiti niti zmanjšati obseg dejavnosti. Nobena od kmetij, ki ima manj kot 2 ha ne namerava ohraniti ali razširiti obseg dejavnosti. Ostale, predvsem tiste z več kot 5 ha, nameravajo ohraniti obseg dejavnosti. Teh je skupaj je 66,7 ostotkov. Samo največje, 5 odstotkov z 10 do 20 ha in 10 odstotkov z več kot 20 ha pa nameravajo obseg dejavnosti razširiti.

Med obravnavanimi kmetijami jih ima 44 (73,3 odstotke) naslednika, 6 kmetij (10 odstotkov) naslednika nima, 10 (16,7odstotkov) pa je takih, kjer je gospodar mlajši od 40 let (preglednica 6, Priloga C).

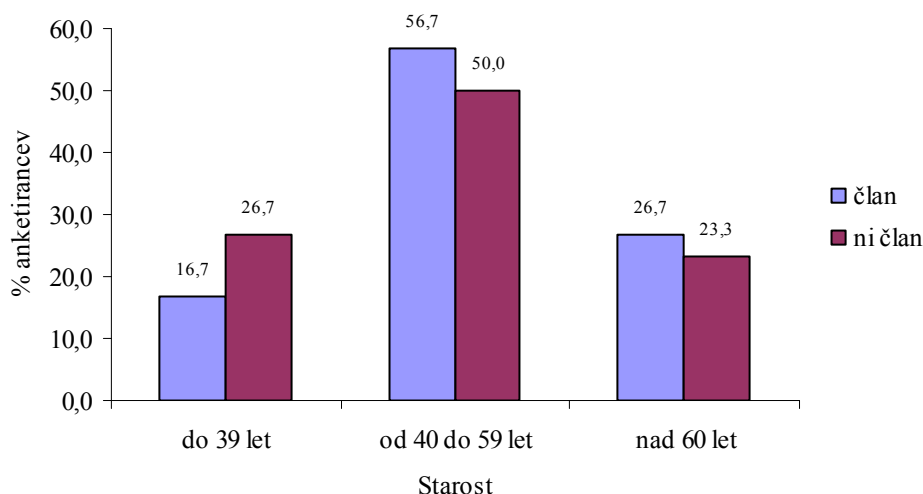
Slika 3: Obseg dejavnosti v prihodnosti glede na površino kmetije

5.3 SODELOVANJE V KMETIJSKI ZADRUGI

5.3.1 Članstvo v kmetijski zadrugi

V raziskavo je bilo vključenih 30 kmetij, katerih gospodarji so člani Kmetijske zadruge Domžale in 30 kmetij, ki niso člani zadruge. Kljub temu, sem anketirance povprašala, ali so člani kmetijske zadruge. Deset (16,7%) vprašanih je odgovorilo, da so člani, čeprav vemo, da niso vpisani v članski imenik kmetijske zadruge. Dva anketiranca (3,3 %) trdita, da nista člana, čeprav sta vpisana v članski imenik zadruge. Nihče od vprašanih ni bivši član kmetijske zadruge. Skupaj se je torej za člane opredelilo 63,3 odstotke vprašanih, za nečlane pa 36,7 odstotkov.

Na sliki 4 lahko vidimo, da je največji odstotek članov, starih od 40 do 59 let. Sledijo starejši člani, najmanj pa je mladih, starih do 39 let. Tudi med tistimi, ki niso člani zadruge, je največ kmetov srednje starosti, sledijo mlajši, najmanj pa je starejših. Zaskrbljujoče je, da se mladi kmetje ne odločajo za povezovanje v zadrugo (mladih nečlanov je namreč za 10 odstotnih točk več kot mladih članov), saj to zanjo ne pomeni dobre prihodnosti.

Slika 4: Članstvo v zadrugi glede na starost

Člani zadruge imajo v povprečju večje kmetije kot nečlani. Povprečna vrednost velikostne kategorije za člane je 4,17, kar lahko primerjamo z velikostjo kmetije 10 do < 20 ha. Povprečna vrednost za nečlane pa je 3,07, kar ustreza velikosti kmetije 5 do < 10 ha. Kruskal – Wallisov test je pokazal, da so razlike v velikosti kmetij med člani in nečlani statistično pomembne ($p < 0,05$). V preglednici 3 lahko vidimo, da ima skupaj kar 80 odstotkov članov kmetije večje od 10 hektarov, medtem ko je med nečlani takih skupaj samo nekaj več kot 36 odstotkov. Med člani zadruge tudi ne najdemo kmetij, manjših od dveh hektarov. Rezultat tako potrjuje ugotovitve raziskave (Kovačič, 1995), ki je pokazala, da med kmetijami, ki se niso odločile za ponovno članstvo po preobrazbi, prevladujejo majhne kmetije.

Preglednica 3: Deleži članov in nečlanov glede na velikost kmetij

Velikostna kategorija						Kruskal – Wallisov test		Skupaj	
	1	2	3	4	5	χ^2	p	%	N
Površina (ha)	<2	2 do < 5	5 do < 10	10 do < 20	≥ 20				
Člani (%)	0,0	3,3	16,7	40,0	40,0	14,258	0,0	100	30
Nečlani (%)	6,7	26,7	30,0	26,7	10,0			100	30

Med člani in nečlani pa niso bile ugotovljene razlike glede na to, ali so to kmetije z nasledstvom ali brez, saj χ^2 - test ni pokazal statistično značilnih razlik ($p > 0,05$). V preglednici 4 lahko vidimo, da je delež kmetij, ki imajo naslednika ter so člani kmetijske zadruge, enak deležu kmetij, ki tudi imajo naslednika in niso člani kmetijske zadruge. Tako ne moremo potrditi teze, da se tiste kmetije, ki imajo naslednika, raje odločajo za članstvo v kmetijski zadrugi.

Preglednici 4: Deleži članov in nečlanov zadruge glede na nasledstvo

	Kmetija ima naslednika	Kmetija nima naslednika	Gospodar mlajši od 40 let	χ^2 - test		Skupaj	
				χ^2	p	%	N
Člani (%)	73,3	10,0	16,7	0,254	0,881	100	30
Nečlani (%)	73,3	13,3	13,3			100	30

Tudi teze, da na članstvo v zadrugi vpliva skrb za prihodnost kmetije, ne moremo potrditi, saj nismo ugotovili razlik v članstvu med tistimi, ki želijo v prihodnosti ohraniti ali razširiti obseg dejavnosti (preglednica 5) in tistimi, ki nameravajo zmanjšati ali opustiti dejavnost ($p > 0,05$).

Preglednica 5: Deleži članov in nečlanov zadruge glede na to, kaj nameravajo v prihodnosti

	Prenehati s kmetovanjem ali zmanjšati obseg dejavnosti	Ohraniti ali razširiti obseg dejavnosti	χ^2 - test		Skupaj	
			χ^2	p	%	N
Člani (%)	13,3	86,7	1,002	0,317	100	30
Nečlani (%)	23,3	76,7			100	30

Kruskal – Wallisov test je pokazal, da so razlike med člani in nečlani kmetijske zadruge glede na delež dohodka gospodinjstva iz kmetijske dejavnosti statistično značilne ($p < 0,05$). V preglednici 6 je razvidno, da je tistih, ki imajo več kot dve tretjini dohodka iz kmetijstva ($> 66,6$ % dohodka celotnega gospodinjstva) in so člani kmetijske zadruge, 20 odstotkov več kot tistih, ki niso člani. Tistih, ki imajo samo do ene tretjine dohodkov iz kmetijstva in niso člani zadruge pa je kar za 36,7 odstotnih točk več kot tistih, ki so člani zadruge. S tem lahko potrdimo tezo, da se tisti, ki so v večji meri odvisni od kmetijstva, pogosteje odločajo za članstvo v kmetijski zadrugi.

Preglednica 6: Članstvo v zadrugi glede na delež dohodka iz kmetijstva od celotnega dohodka gospodinjstva

	% dohodka iz kmetijstva od celotnega dohodka gospodinjstva			Kruskal – Wallisov test		Skupaj	
	od 0 do 33,3	$> 33,3$ do 66,6	$> 66,6$ do 100	χ^2	p	%	N
Člani (%)	40,0	30,0	30,0	8,015	0,005	100	30
Nečlani (%)	76,7	13,3	10,0			100	30

Delež kmetij, kjer nihče od aktivnih članov gospodinjstva ni zaposlen izven kmetijstva in kmetij, kjer člani gospodinjstva kombinirajo različne zaposlitve na in izven kmetije in so člani kmetijske zadruge, je večji kot delež enakih kmetij, kjer niso člani zadruge. Delež kmetij, kjer nihče od aktivnih članov gospodinjstva ne dela samo na kmetiji in so člani kmetijske zadruge pa je manjši od deleža enakih kmetij, kjer niso člani kmetijske zadruge (preglednica 7). Kljub tendenci, ki se kaže, χ^2 - test ni pokazal statistično značilnih razlik ($p = 0,196$) med člani in nečlani glede na socialno - ekonomski status gospodinjstev. Tako ne moremo potrditi teze, da je članstvo v kmetijski zadrugi odvisno tudi od socialno - ekonomskega statusa kmečkih gospodinjstev.

Preglednica 7: Članstvo v zadrugi glede na socialno - ekonomski status

Socialno - ekonomski status gospodinjstva	Člani		Nečlani	
	%	N	%	N
Nihče od aktivnih članov gospodinjstva ni zaposlen izven kmetijstva	23,3	7	10,0	3
Različne kombinacije zaposlitve aktivnih članov na in izven kmetije	40,0	12	26,7	8
Nihče od aktivnih članov ne dela samo na kmetiji	33,3	10	60,0	18
Vsi člani kmečkega gospodinjstva so starejši od 65 let	3,3	1	3,3	1
Skupaj	100	30	100	30

Anketirance sem povprašala, ali so se odločili za članstvo oz. nečlanstvo v zadrugi na osnovi tehtnega premisleka in izračuna o prednostih in pomanjkljivostih sodelovanja. V preglednici 8 je razvidno, da je samo 21,7 odstotke vprašanih o prednostih in slabostih članstva razmislilo. Od teh je 76,9 odstotkov članov zadruge in 23,1 odstotek nečlanov. χ^2 - test je pokazal, da se glede na razmislek o članstvu člani in in nečlani zadruge statistično značilno razlikujejo ($p < 0,05$).

Preglednica 8: Tehten premislek za (ne)članstvo v zadrugi

	Odločitev za članstvo oz. nečlanstvo na osnovi premisleka/izračuna o prednostih in slabostih sodelovanja		χ^2 - test	
	%	N	χ^2	p
Člani	76,9	10	4,812	0,028
Nečlani	23,1	3		
Skupaj	100	13		
Člani in nečlani	21,7	13		

Enajst vprašanih (18,3 %) je poleg splošne Kmetijske zadruge Domžale tudi članov Govedorejsko poslovnega združenja (GPZ). Eden med njimi ne razlikuje med zadrugama in trdi, da sta zadrugi eno in isto.

Člane GPZ sem za vsako zadrugo posebej vprašala, ali so se za članstvo (nečlanstvo) odločili na osnovi tehtnega premisleka ali izračuna o prednostih in slabostih sodelovanja. Za članstvo v GPZ se jih je osem (72,7 odstotkov) odločilo na osnovi dobrega premisleka, za članstvo v splošni kmetijski zadrugi pa trije (27,3 odstotke) (preglednica 7, Priloga C).

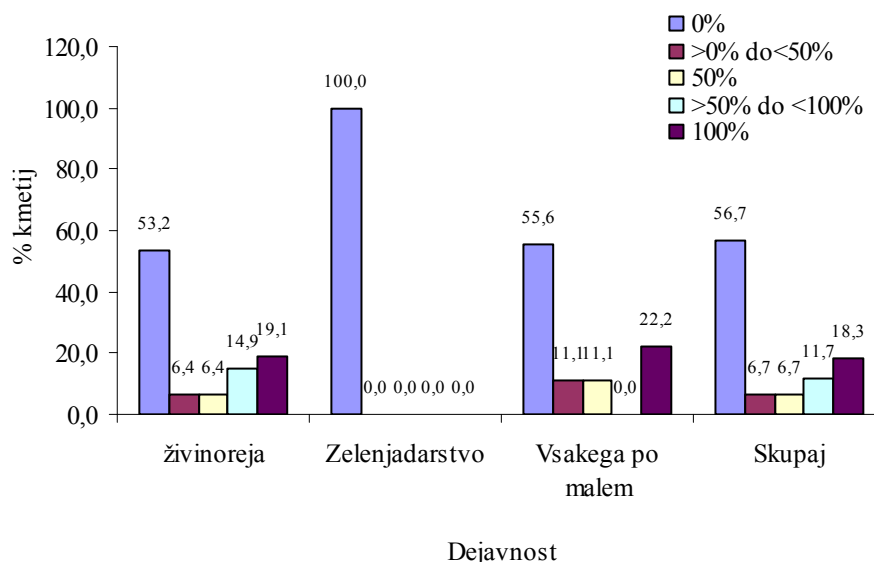
5.3.2 Oddaja proizvodov v zadrugo

Anketirance sem povprašala, kakšen delež proizvodov od vseh svojih prodanih proizvodov prodajo preko zadruge. Iz slike 5 je razvidno, da 56,7 odstotkov kmetij preko zadruge sploh ne prodaja svojih proizvodov. Iz preglednice 9 je razvidno, da je med njimi 73,5 odstotkov živinorejcev, 14,7 odstotkov pridelovalcev vsakega po malem in 11,8 odstotkov pridelovalcev zelenjave, to so sicer vsi anketirani zelenjadarji. Polovico vseh prodanih proizvodov proda preko zadruge 6,7 odstotkov kmetij. Med njimi 75 odstotkov živinorejcev in 25 odstotkov tistih, ki pridelujejo vsakega po malem. Takih kmetij, ki preko zadruge prodajo vse svoje proizvode pa je 18,3 odstotke. Med njimi je 81,8 odstotkov živinorejcev in 18,2 odstotka pridelovalcev vsakega po malem.

V povprečju živinorejci oddajo v zadrugo večji delež svojih proizvodov (36,1 odstotek) kot pridelovalci vsakega po malem (28,0 odstotkov), vendar pa T – test pokaže, da razlika v prodanih proizvodih preko zadruga med tema dvema dejavnostima ni statistično pomembna ($t = 0,514$, $p = 0,609$) (preglednica 8, Priloga C).

Preglednica 9: Delež preko zadruga prodanih proizvodov od vseh prodanih proizvodov kmetije po dejavnostih

% prodanih proizvodov preko zadruga	Živinoreja		Zelenjadarstvo		Pridelava vsakega po malem		Skupaj	
	%	N	%	N	%	N	%	N
0%	73,5	25	11,8	4	14,7	5	100	34
>0 % do<50 %	75,0	3	0,0	0	25,0	1	100	4
50 %	75,0	3	0,0	0	25,0	1	100	4
>50 % do <100 %	100,0	7	0,0	0	0,0	0	100	7
100 %	81,8	9	0,0	0	18,2	2	100	11

Slika 5: Delež prodanih proizvodov preko zadruga od vseh prodanih proizvodov kmetije znotraj dejavnosti

Nadalje nas je zanimalo, ali obstajajo razlike med člani in nečlani zadruga v oddanih proizvodih v zadrugo. V preglednici 10 je razvidno, da v povprečju člani zadruga v zadrugo oddajajo večji delež svojih proizvodov, in sicer 44,5 odstotkov, kot nečlani zadruga, ki oddajo 20,4 odstotke proizvodov. T – test je pokazal, da med člani in nečlani obstaja statistično pomembna razlika v prodanih proizvodih preko zadruga ($p < 0,05$).

Preglednica 10: Povprečni delež oddanih proizvodov v zadrugo od vseh prodanih proizvodov kmetije glede na člane in nečlane zadruga

Povprečen % v zadrugo oddanih proizvodov od vseh prodanih proizvodov kmetije	T – test		
	t	p	N
Člani	44,5	0,026	30
Nečlani	20,4		

Vsi člani GPZ preko tega združenja oddajo več kot 70 odstotkov proizvodov od vseh svojih prodanih proizvodov. Zakaj ne prodajo vseh proizvodov preko GPZ, si lahko razlagamo tako, da večina vprašanih oddaja v GPZ samo mleko. Če imajo torej na kmetiji poleg mlečne še drugo proizvodnjo, te proizvode prodajo drugam. Najverjetneje je to direktna prodaja, saj iz podatkov v preglednici 11 lahko razberemo, da jih ne prodajo v splošno kmetijsko zadrugo. Deset od enajstih članov obeh zadrug nič ne proda preko splošne kmetijske zadruge. En član GPZ pa pravi, da vse proizvode proda preko splošne kmetijske zadruge in hkrati trdi, da vse proizvode proda tudi preko GPZ. To je član, ki smatra obe zadrugi za eno. To je tudi razlaga za netočnost podatka v preglednici 11, kjer se podatek za 100 odstotno prodajo ponovi za obe zadrugi, izostane pa za nič odstotno prodajo v GPZ.

Preglednica 11: Primerjava oddaje proizvodov v Govedorejsko poslovnem združenju (GPZ) in splošno kmetijsko zadrugo

% oddanih proizvodov	Tisti, ki oddajo proizvode v GPZ		Tisti, ki oddajo proizvode v splošno zadrugo	
	%	N	%	N
0	0	0	90,9	10
70	9,1	1	0,0	0
85	9,1	1	0,0	0
90	27,3	3	0,0	0
99	9,1	1	0,0	0
100	45,5	5	9,1	1
Skupaj	100	11	100	11

5.3.3 Tradicija, zadružnik »po duši«, pripadnost ljudem s podobnimi cilji in vrednotami ter želja po druženju

Zanimalo nas je, kakšen pomen pri odločitvi o članstvu v kmetijski zadrugi ima čustvena dimenzija, osebni kriterij, pripadnost zadružnemu poklicu in vrednotam, iskanje bližine z osebami zadružne organizacije. Za merjenje pomembnosti tradicije, želje po druženju s kmeti, zadružnika »po duši« ter občutka pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami smo uporabili petstopenjsko Likertovo lestvico (od 1 – zelo nepomembno do 5 – zelo pomembno).

Iz preglednice 12 je razvidno, da se je pri deset odstotnem tveganju le pri prvi postavki, kako pomembno tradicija vpliva na odločitev o članstvu, pokazala statistično pomembna razlika med skupinama članov in nečlanov ($p = 0,087$). In sicer je za polovico članov zadruge tradicija pomembna, za polovico nečlanov pa nepomembna. Pri polovici članov zadruge tudi želja po druženju s kmeti pomembno vpliva na odločitev o članstvu. Tudi pri nečlanih je ta odstotek precej visok (46,7 odstotkov).

Preglednica 12: Vloga tradicije, želje po druženju, zadržnika »po duši« in občutka pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami

		Zelo	Niti	Pomembno	Kruskal –		Skupaj	
		nepomembno ali nepomembno	nepomoembno niti pomembno	ali zelo pomembno	Wallisov test	p	Povp.	% N
		delež odgovorov (%)			χ^2	p		
Tradicija	člani	33,3	16,7	50,0	2,925	0,087		100 30
	nečlani	50,0	23,3	26,7				100 30
	skupaj	41,7	20,0	38,3			2,85	100 60
Želja po druženju s kmeti	člani	33,3	16,7	50,0	0,080	0,778		100 30
	nečlani	36,7	16,7	46,7				100 30
	skupaj	35,0	16,7	48,3			3,08	100 60
Zadržnik »po duši«	člani	50,0	13,3	36,7	2,400	0,121		100 30
	nečlani	66,7	16,7	16,7				100 30
	skupaj	58,3	15,0	26,7			2,55	100 60
Pripadn. ljudem s podobn. cilji in vrednotami	člani	23,3	26,7	50,0	0,321	0,571		100 30
	nečlani	23,3	16,7	60,0				100 30
	skupaj	23,3	21,7	55,0			3,28	100 60

Nasprotno pa za trditev, zadržnik sem »po duši«, polovica članov meni, da je nepomembna pri odločitvi o članstvu v kmetijski zadrugi. Še večji odstotek to mnenje zavzemajo nečlani (66,7 odstotkov). Vendarle pa 36,7 odstotkov članov še vedno meni, da zanje »zadržnik po duši« igra pomembno vlogo. Pomembno pri odločitvi o članstvu pa je tako za člane (50 odstotkov), še bolj pa za nečlane (60 odstotkov) občutek pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami. Kljub temu se razen v primeru tradicije skupini članov in nečlanov statistično pomembno ne razlikujeta ($p > 0,05$).

5.3.3.1 Primerjava tradicije, želje po druženju s kmeti, zadržnika »po duši« ter občutka pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami med dvema zadrugama

Zanimalo nas je tudi, kako so zgornji dejavniki vplivali na odločitev za članstvo v Govedorejsko poslovnem združenju. Članom obeg zadrug, slošne kmetijske zadruge in GPZ je bilo zastavljeno enako vprašanje kot zgoraj.

Govedorejsko poslovno združenje je nastalo pred nekaj leti iz ekonomskih potreb njegovih članov. Tako si lahko razlagamo rezultate v preglednici 13, kjer je razvidno, da ima pri odločitvi za članstvo v GPZ za 72,7 odstotkov članov obeh zadrug tradicija nepomembno vlogo. Pri tej odločitvi je v GPZ bolj pomembna želja po druženju s kmeti (54,5 odstotkov). Pri trditvi »zadržnik sem po duši«, so v GPZ mnenja zelo deljena. Da je to nepomembno jih meni 54,5 odstotkov, ostali (45,5 odstotkov) pa pravijo, da je zanje to pomembno. Bolj si je teh enajst vprašanih, ki so člani obeh zadrug, enotnih pri vprašanju, ali občutek pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami igra pomembno vlogo. Za 63,6 odstotkov članov GPZ je ta pripadnost pomembna.

Zanimivo pa je primerjati pomembnost teh dejavnikov za različni zadrugi, splošno Kmetijsko zadrugo Domžale in Govedorejsko poslovno združenje. Vprašani so ocenili

pomembnost na Likertovi petstopenjski lestvici (1 – zelo nepomembno do 5 – zelo pomembno), ocene za GPZ smo nato odšteli od ocen za splošno kmetijsko zadrugo (glej poglavje 4.3 Obdelava podatkov).

Preglednica 13: Pomen tradicije, želje po druženju s kmeti, zadržnika »po duši« ter občutka pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami med dvema zadrugama

		Zelo nepomembno ali nepomembno	Niti nepomoembno niti pomembno	Pomembno ali zelo pomembno	Povpr. razlika	Skupaj	
						%	N
Tradicija	v GPZ	72,7	0,0	27,3	0,55	100	11
	v splošni zadrugi	45,5	9,1	45,5		100	11
Želja po druženju s kmeti	v GPZ	36,4	9,1	54,5	-0,18	100	11
	v splošni zadrugi	45,5	9,1	45,5		100	11
Zadržnik po »duši«	v GPZ	54,5	0,0	45,5	-0,09	100	11
	v splošni zadrugi	63,6	0,0	36,4		100	11
Pripadnost ljudem s podobnimi cilji in vrednotami	v GPZ	27,3	9,1	63,6	-0,36	100	11
	v splošni zadrugi	36,4	27,3	36,4		100	11

Kot smo že ugotovili za veliko večino članov Govedorejsko poslovnega združenja, tradicija pri odločitvi za članstvo v tem združenju ni pomembna (preglednica 13). Zanje je bolj pomembna tradicija v splošni kmetijski zadrugi. Večina vprašanih je omenila, da so v tej zadrugi že od nekdaj ter da so bili njeni člani že njihovi starši. Nasprotno pa so se pred nekaj leti včlanili v GPZ zaradi ekonomskih prednosti in je zato odstotek tistih, ki menijo, da tradicija pri odločitvi za članstvo v GPZ ni pomembna, tako velik. Povprečna razlika ocene pomembnosti za obe zadrugi na petstopenjski Likertovi lestvici je 0,55 stopnje. Vprašani so ocenili, da ima tradicija pomembnejšo vlogo pri odločitvi za članstvo v splošni kmetijski zadrugi kot v GPZ.

Kar se tiče želje po druženju s kmeti niso bile ugotovljene velike razlike med povprečnima ocenama pomembnosti med zadrugama. Le za 0,18 stopnje so vprašani dali večjo pomembnost druženja v GPZ. Pri odločitvi za članstvo v splošni zadrugi 45,5 odstotkov vprašanih meni, da je želja po druženju s kmeti pomembna, prav tak odstotek pa jih tudi meni, da je nepomembna.

Prav tako so se pokazala deljena mnenja, ko smo zadržnike vprašali, ali lahko rečejo, da so zadržniki po duši in ali je zanje to pomembno pri odločitvi za članstvo v zadrugi. Tu je v pomembnosti med zadrugama zelo majhna razlika, kar je seveda logično, saj je to odvisno od osebnosti kmeta in ne od posamezne zadruge. Rezultat je pokazal minimalno razliko v pomembnosti, 0,09 točke, in sicer v prid GPZ. V obeh zadrugah jih večina meni, da to nepomembno vpliva na odločitev za članstvo (preglednica 13).

Večji pomen dajejo člani GPZ občutku pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami. Tu se pokaže, kaj jih druži v GPZ. Člani GPZ so večinoma kmetije, ki imajo večino dohodka iz kmetijstva. Ti imajo seveda različne cilje od tistih, ki imajo dopolnilne kmetije

oz. kmetije, kjer kmetijstvo ni najpomembnejši vir dohodka. Člani splošne kmetijske zadruge so različni kmetje, ki imajo različno pomemben dohodek iz kmetijstva in tako tudi različne cilje. Zato so se člani GPZ odločili za sodelovanje, saj se zaenkrat v tej zadrugi združujejo predvsem večji kmetje, ki imajo podobne (predvsem ekonomske) cilje. To lahko potrdimo tudi z odstotkom pomembnosti občutka pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami v splošni kmetijski zadrugi, ki je dokaj nizek, 36,4 odstotka. Enak odstotek je tistih, ki jim je to nepomembno v tej zadrugi, velik pa je tudi odstotek tistih, ki jim ta občutek ni niti pomemben niti nepomemben. Pri tem vprašanju se tako pokaže malenkost večja povprečna razlika v pomembnosti med zadrugama, to je 0,36 točke na petstopenjski lestvici in sicer je ta dejavnik bolj pomemben v GPZ.

5.3.4 Dejavnosti kmetijske zadruge, pomembne za kmetovo sodelovanje

Kmetje se poslužujejo storitev na trgu tam, kjer je zanje najbolj ugodno in preprosto. Kljub temu pa ostajajo nekatere dejavnosti kmetijske zadruge zanje pomembne. Vprašani so za različne dejavnosti kmetijske zadruge, in sicer: odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg, oskrba s fitofarmaceutskimi sredstvi, oskrba z repromaterialom, izobraževanje, svetovanje ter vodenje poslovnih knjig, ocenili njihovo pomembnost.

Preglednica 14: Dejavnosti kmetijske zadruge, pomembne za člane in nečlane

Dejavnost		Zelo	Niti	Pomembno ali zelo pomembno	Kruskal – Wallisov test		Povp.	Skupaj	
		nepomembno ali nepomembno	nepomoemb no niti pomembno		χ^2	p		%	N
		delež odgovorov (%)							
1	člani	46,7	3,3	50,0	0,152	0,697	2,92	100	30
	nečlani	53,3	0,0	46,7				100	30
	skupaj	50,0	1,7	48,3				100	60
2	člani	40,0	10,0	50,0	0,001	0,980	3,07	100	30
	nečlani	43,3	3,3	53,3				100	30
	skupaj	41,7	6,7	51,7				100	60
3	člani	36,7	16,7	46,7	1,827	0,176	3,27	100	30
	nečlani	26,7	6,7	66,7				100	30
	skupaj	31,7	11,7	56,7				100	60
4	člani	50,0	6,7	43,3	0,456	0,500	2,92	100	30
	nečlani	36,7	16,7	46,7				100	30
	Skupaj	43,3	11,7	45,0				100	60
5	člani	36,7	26,7	36,7	7,049	0,008	3,30	100	30
	nečlani	16,7	10,0	73,3				100	30
	Skupaj	26,7	18,3	55,0				100	60
6	člani	76,7	6,7	16,7	0,005	0,944	2,17	100	30
	nečlani	76,7	3,3	20,0				100	30
	skupaj	76,7	5,0	18,3				100	60

1 Odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg

2 Oskrba s fitofarmaceutskimi sredstvi

3 Oskrba z repromaterialom

4 Izobraževanje

5 Svetovanje

6 Vodenje poslovnih knjig

Potrebe po različnih dejavnostih kmetijske zadruge so zelo različne ne glede na članstvo ali nečlanstvo v zadrugi. Podatki v preglednici 14 kažejo, da je samo za polovico članov kmetijske zadruge odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg pomemben. Za ostale (razen za 3,3 odstotke članov, ki pravijo, da zanje ta dejavnost ni niti pomembna niti nepomembna) pa je ta dejavnost nepomembna. Ne dosti drugače so se opredelili nečlani zadruge. Za 53,3 odstotke nečlanov je odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg nepomemben, za ostale nečlane pa je ta dejavnost pomembna. Razlike med skupinama niso statistično pomembne ($p > 0,05$), razen glede svetovanja. Lahko sklepamo, da se člani zadruge ne ozirajo na poslovno zvestobo zadrugi. Svoje proizvode prodajo pač tja, kjer imajo večje koristi in je njihova distribucija enostavnejša. Poglejmo, za katere kmete je ta dejavnost pomembnejša.

Za več kot polovico živinorejcev, to je 53,2 odstotka, je odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg v zadrugi pomemben, vendar pa je zelo velik odstotek tudi takih, za katere je ta dejavnost nepomembna (preglednica 15). Teh je 44,7 odstotkov, kar kaže na to, da se kljub organiziranemu odkupu kmetje odločajo za prodajo svojih proizvodov drugim odjemalcem. Med njimi je veliko velikih proizvajalcev mleka, ki so se zaradi večjih ekonomskih koristi odločili pridružiti Govedorejsko poslovnemu združenju. Za ostale živinorejce, to je 2,1 odstotka ta dejavnost v zadrugi ni niti pomembna niti nepomembna.

Preglednica 15: Pomembnost odkupa proizvodov in njihovo posredovanje na trg po dejavnostih kmetij

Prevladujoča dejavnost	zelo niti			Kruskal – Wallisov test		Skupaj	
	nepomembno ali nepomembno	nepomembno niti pomembno	pomembno ali zelo pomembno	χ^2	p	%	N
Živinoreja	44,7	2,1	53,2			100	47
Zelenjadarstvo	100,0	0,0	0,0	4,439	0,109	100	4
Vsakega po malem	55,6	0,0	44,4			100	9

Za vse anketirane pridelovalce zelenjave je odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg v zadrugi nepomemben (preglednica 15). Kljub temu, da imajo v zadrugi organiziran odkup zelenjave, je to očitno popolnoma nezanimivo za njene pridelovalce. Več med njimi jih prodaja zelenjavo direktno na tržnici. Zanimivo je tudi njihovo mnenje, da v zadrugi sploh nimajo organiziranega odkupa zelenjave, kar kaže na slabo informiranost pridelovalcev. Samo boljše obveščanje seveda ne bi bila rešitev, saj je oddaja pridelkov predvsem odvisna od plačila in pogojev pri prodaji, smo pa lahko zaskrbljeni nad slabim poznavanjem dejavnosti zadruge med kmeti.

Pridelovalci vsakega po malem se delijo na dve skupini. Za več kot polovico (55,6 odstotkov) je odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg v zadrugi nepomembno, za ostale (44,4 odstotke) pa je ta dejavnost v zadrugi pomembna. Ker imajo pridelovalci vsakega po malem razdrobljeno proizvodnjo, si sami težko organizirajo prodajo. Zato je ta dejavnost v zadrugi zanje toliko bolj pomembna. Za enega ekološkega pridelovalca, ki je bil vključen v raziskavo, v zadrugi res ni organiziran odkup proizvodov in se mora glede tega znajti po svoje. Rezultati v preglednici 15 so pokazali nekaj odstotnih točk razlike

med živinorejci, zelenjadarji in pridelovalci vsakega po malem, vendar pa Kruskal – Wallisov test ni potrdil statistično pomembnih razlik med različnimi pridelovalci ($p > 0,05$).

Podoben trend se kaže tudi pri oskrbi kmetov v zadrugi s fitofarmaceutskimi sredstvi. Kot kaže preglednica 14 polovica anketiranih članov pravi, da je oskrba s fitofarmaceutskimi sredstvi v zadrugi zanje pomembna. Za 40 odstotkov članov pa je ta dejavnost zadruga nepomembna. Deset odstotkov jih pravi, da je to zanje v zadrugi niti pomembno, niti nepomembno. Za nekaj več nečlanov (53,3 odstotke), je oskrba s fitofarmaceutskimi sredstvi v zadrugi pomembna, nepomembna za 43,3 odstotke. Kljub temu, da razlike med člani in nečlani niso statistično pomembne ($p > 0,05$) tak rezultat ni bilo pričakovati, saj naj bi člani zadruga vendarle v večji meri koristili storitve zadruga, ker imajo v zadrugi določen popust pri nabavi materiala. Očitno pa se z njim oskrbujejo drugje pod boljšimi pogoji.

Statistično pomembnih razlik med člani in nečlani zadruga ponovno ni bilo ugotovljenih pri tem, kako pomembna je zanje oskrba z repromaterialom v zadrugi. Ta dejavnost je pomembna za večino nečlanov zadruga, to je 66,7 odstotkov in za samo 46,7 odstotkov članov. Dokaj velik delež, 36,7 odstotkov članov pravi, da je oskrba z repromaterialom v zadrugi zanje nepomembna. Enako kot pri oskrbi s fitofarmaceutskimi sredstvi ne bi bilo pričakovati takega rezultata, saj imajo člani pri nakupu v zadrugi večje ugodnosti v primerjavi z nečlani. Lahko pa si ta rezultat razlagamo tako, da so nečlani ponavadi manjši kmetje, ki nabavljajo manjše količine materiala in si zato na trgu ne morejo izboriti boljših pogojev nakupa, kot si to lahko privoščijo večji kmetje. Verjetno se tem manjšim kmetom zaradi nabave manjših količin materiala tudi ne pozna velika razlika v cenah, za katere je veliko anketirancev menilo, da so v zadrugi precej večje. Tako se ti manjši kmetje v večji meri oskrbujejo v zadrugi. Veliko kmetov je pri tem omenilo istega ponudnika, ki jim material dostavi na dom po nižji ceni ter brez stroškov dostave, kar jim zadruga pač ne omogoča.

Presenetljiv je bil odziv na vprašanje o pomembnosti izobraževanja v zadrugi. Veliko vprašanih je izjavilo, da zadruga izobraževanja sploh ne organizira. Vendar so v zadrugi pojasnili, da jih organizirajo nekajkrat letno, vabila pa pošljejo le najbolj aktivnim članom, to je okrog sto vabil. Pri tem vprašanju moramo biti previdni, saj mnogo kmetov zamenjuje izobraževanja, ki jih organizira Svetovalna služba in izobraževanja, ki jih organizira zadruga. Verjetno je to posledica mišljenja, da Svetovalna služba še vedno deluje v okviru zadruga, kot je bilo to med leti 1972 in 1990 in ne v okviru Kmetijsko gozdarske zbornice, kot deluje danes. Za 43,3 odstotke članov ter 46,7 odstotkov nečlanov je izobraževanje v zadrugi pomembno (preglednica 14). Kar za polovico članov pa je izobraževanje v zadrugi nepomembno. Kruskal – Wallisov test je pokazal, da razlike v pomembnosti izobraževanja v zadrugi med člani in nečlani niso statistično značilne ($p > 0,05$).

Ponovno moramo biti previdni ob razlagi rezultatov na vprašanje o pomembnosti svetovanja v zadrugi. Enako kot pri izobraževanju igra nerazločevanje med Svetovalno službo in kmetijsko zadrugo pomembno vlogo. Vseeno si poglejmo odgovore. Za 36,7 odstotkov članov je svetovanje v zadrugi nepomembno ter za enak odstotek pomembno (preglednica 14). Za zelo velik odstotek nečlanov, in sicer 73,3 odstotka pa je svetovanje v zadrugi pomembno. Kruskal – Wallisov test nam pove, da so razlike v pomembnosti

svetovanja v kmetijski zadrugi med člani in nečlani zadruge pri pet odstotnem tveganju statistično pomembne ($p < 0.05$).

Za enak delež, 76,7 odstotkov članov in nečlanov je vodenje poslovnih knjig v zadrugi nepomembno. 20 odstotkov nečlanov in 16,7 odstotkov članov pa pravi, da je ta dejavnost zanje v zadrugi pomembna. Razlog za velik delež tistih, za katere je ta dejavnost nepomembna, je, da velik del kmetov poslovnih knjig sploh ne vodi in zato ne potrebuje te storitve. Tudi v tem primeru razlike med člani in nečlani niso statistično pomembne ($p > 0,05$).

5.3.4.1 Primerjava pomembnosti dejavnosti med splošno kmetijsko zadrugo in Govedorejsko poslovnim združenjem

Kmetje se včlanijo v različne zadruge iz različnih potreb. Poglejmo, katere dejavnosti zadruge so tiste, zaradi katerih kmetje sodelujejo s Kmetijsko zadrugo Domžale in zaradi katerih z Govedorejsko poslovnim združenjem.

V preglednici 16 lahko vidimo, da je za vse člane Govedorejsko poslovnega združenja v tej zadrugi odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg pomembno. Nasprotno pa je ta dejavnost zanje v splošni kmetijski zadrugi v kar 81,8 odstotkih nepomembna. To je posledica ekonomskih koristi, ki jih imajo člani GPZ v tem združenju. Sploh so zaradi tega postali njeni člani, ker niso bili več zadovoljni s pogoji odkupa mleka v splošni kmetijski zadrugi. Torej je odkup eden glavnih razlogov za sodelovanje v Govedorejsko poslovnem združenju. Kljub temu pa je za nekatere še vedno pomembna tudi splošna kmetijska zadruga. Verjetno gre pri tem za druge proizvode poleg mleka, ali pa je ta splošna zadruga še vedno neke vrste rezerva za odkup mleka.

Manj je za člane GPZ pomembna oskrba s fitofarmacevskimi sredstvi in repromaterialom. Za 72,7 odstotkov oskrba s fitofarmacevskimi sredstvi in za 54,5 odstotkov z repromaterialom v GPZ ni pomembna. Nepomembnost oskrbe s fitofarmacevskimi sredstvi in repromaterialom v GPZ je razumljiva, saj to ni prvotni namen te zadruge, ki se predvsem ukvarja z odkupom mleka, pa tudi mesa in plemenskih živali. Zanimivo pa je, da je ta odstotek visok tudi za splošno kmetijsko zadrugo. Kar 54,5 odstotkov jih meni, da je oskrba s fitofarmacevskimi sredstvi v splošni zadrugi zanje nepomembna, 45,5 odstotkov pa jih to pravi za oskrbo z repromaterialom (preglednica 16). Po njihovih besedah ta material kupujejo pri drugih oskrbovalcih, ki jim ga ponudijo po očitno ugodnejši ceni.

Izobraževanje in svetovanje ima med člani obeh zadrug v splošni kmetijski zadrugi zelo majhno vlogo. Samo 9,1 odstotek članov meni, da je zanje to v splošni kmetijski zadrugi pomembno. Pogosto so pri tem navedli, da ima pri tem večjo vlogo Svetovalna služba, kar je seveda razumljivo. V GPZ je izobraževanje bolj pomembno, tako meni 36,4 odstotke vprašanih članov, samo 18,2 pa jih to meni za svetovanje (preglednica 16).

Z vodenjem poslovnih knjig se v Govedorejsko poslovnem združenju ne ukvarjajo, zato je za njihove člane to seveda popolnoma nepomembno. Nekateri se odločajo za to storitev v splošni kmetijski zadrugi, kjer je za 18,2 odstotka članov ta dejavnost pomembna.

Nadalje nas je zanimalo, kakšna je povprečna razlika v pomembnosti dejavnosti med obravnavanama zadrugama. Vprašani so ocenili pomembnost na Likertovi petstopenjski lestvici (1 – zelo nepomembno do 5 – zelo pomembno).

Preglednica 16: Primerjava pomembnosti dejavnosti Govedorejsko poslovnega združenja (GPZ) in splošne kmetijske zadruge

Dejavnost		Zelo nepomembno ali nepomembno	Niti nepomembno niti pomembno	Pomembno ali zelo pomembno	Povprečna razlika	Skupaj	
		% vprašanih				%	N
1	v GPZ	0,0	0,0	100,0	-2,45	100	11
	v splošni zadrugi	81,8	0,0	18,2		100	11
2	v GPZ	72,7	18,2	9,1	0,36	100	11
	v splošni zadrugi	54,5	18,2	27,3		100	11
3	v GPZ	54,5	27,3	18,2	0,27	100	11
	v splošni zadrugi	45,5	18,2	36,4		100	11
4	v GPZ	45,5	18,2	36,4	-0,64	100	11
	v splošni zadrugi	81,8	9,1	9,1		100	11
5	v GPZ	63,6	18,2	18,2	-0,18	100	11
	v splošni zadrugi	72,7	18,2	9,1		100	11
6	v GPZ	100,0	0,0	0,0	0,45	100	11
	v splošni zadrugi	81,8	0,0	18,2		100	11

1 Odkup proizvodov n njihovo posredovanje na trg

2 Oskrba s fitofarmaceutskimi sredstvi

3 Oskrba z repromaterialom

4 Izobraževanje

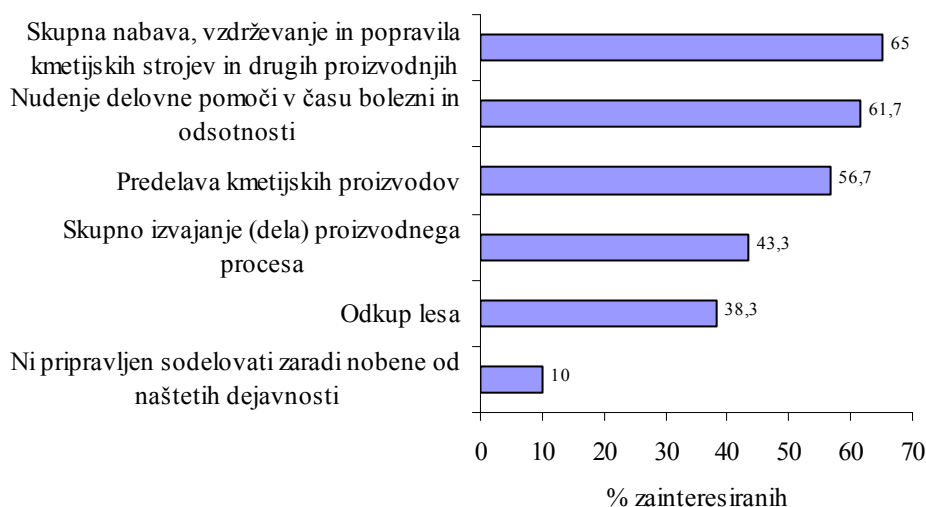
5 Svetovanje

6 Vodenje poslovnih knjig

V stolpcu povprečnih razlik v preglednici 16 lahko vidimo, da je največja razlika v pomembnosti pri odkupu proizvodov in njihovem posredovanju na trg, in sicer je na lestvici od 1 do 5 ta dejavnost v GPZ v povprečju za kar 2,45 stopnje bolj pomembna kot v splošni kmetijski zadrugi. Pri ostalih dejavnostih so povprečne razlike precej manjše. Vidimo lahko, da so poleg odkupa bolj pomembne dejavnosti v GPZ kot v splošni kmetijski zadrugi še izobraževanje in svetovanje, in sicer za 0,64 oz. 0,18 stopnje. Oskrba, tako s fitofarmaceutskimi sredstvi kot z repromaterialom je v povprečju bolj pomembna dejavnost v splošni kmetijski zadrugi. Potrebno pa je vedeti, da kljub takim rezultatom, mnogo kmetov tega materiala sploh ne kupi pri nobeni od obeh zadrug.

5.3.5 Dejavnosti, ki bi kmete spodbudile k sodelovanju z zadrugo

Vprašanim smo predlagali pet dejavnosti - skupna nabava, vzdrževanje in popravila kmetijskih strojev ter drugih proizvodnih sredstev, skupno izvajanje (dela) proizvodnega procesa, predelava kmetijskih proizvodov, odkup lesa ter nudenje delovne pomoči v času bolezni in odsotnosti - za katere nas je zanimalo, ali bi jih spodbudile k sodelovanju z zadrugo.

Slika 6: Dejavnosti, ki bi kmete spodbudile k sodelovanju z zadrugo

Iz slike 6 lahko vidimo, da bi največ vprašanih, to je 65 odstotkov, zanimala skupna nabava, vzdrževanje in popravila kmetijskih strojev in drugih proizvodnih sredstev. Kmetje imajo slabo organizirano delovno pomoč. Mnogi anketiranci so v pogovoru izrazili zaskrbljenost, da v primeru bolezni ne bodo našli nikogar, ki bi jih nadomestil na kmetiji. Zato je tudi zanimanje za nudenje delovne pomoči v času bolezni in odsotnosti veliko, za 61,7 odstotkov vprašanih bi bila takšna pomoč dobrodošla. Za skupno predelavo kmetijskih proizvodov v zadrugi je zainteresiranih 56,7 odstotkov vprašanih, 43,3 odstotke za skupno izvajanje proizvodnega procesa in nekaj manj, 38,3 odstotke za odkup lesa v zadrugi. Takih, ki jih nobena od teh dejavnosti ne bi zanimala, je 10 odstotkov.

Veliko vprašanih je pri tem poudarilo, da bi jih te dejavnosti zanimale pod pogojem, da se izvajajo učinkovito in po konkurenčnih cenah.

5.3.6 Razlogi za sodelovanje v kmetijski zadrugi

Ugotoviti razloge za sodelovanje v kmetijski zadrugi je eden od glavnih namenov tega dela. S sodelovanjem mislimo na kakršnokoli sodelovanje. Lahko je to oddaja proizvodov, nakup materiala v zadrugi, koriščenje storitev, ali kakršnokoli drugo sodelovanje. Vprašani so za našete razloge na lestvici ocenili, v kakšni meri se strinjajo, da je to njihov razlog za sodelovanje v kmetijski zadrugi. Odgovore tistih, ki so člani Kmetijske zadruge Domžale in Govedorejsko poslovnega združenja, smo primerjali med sabo (glej poglavje 4.3 Obdelava podatkov).

Zaradi lažjega obravnavanja bomo razloge interpretirali po skupinah, in sicer glede na ekonomske razloge, odnose v zadrugi in način poslovanja zadruge.

Morda ni odveč, če poudarim, da so se vprašani z v preglednicah navedenimi trditvami lahko strinjali, vendar pa ni nujno, da so se strinjali, da je to njihov razlog za sodelovanje.

5.3.6.1 Ekonomski razlogi za sodelovanje

Poglejmo torej najprej, ali imajo kmetje ekonomske razloge za sodelovanje, kateri so in kako so pomembni (preglednica 18). Več kot polovica članov (53,3 odstotkov) se ne strinja, da je razlog za sodelovanje z zadrugo, da ta uspešno trži oddane proizvode. To pa ne pomeni nujno, da ti člani kljub temu ne oddajajo svojih proizvodov v zadrugo. Nekateri so omenili, da oddajajo proizvode v zadrugo zato, ker jih pač nekam morajo oddati, ali, da je tako vseeno, kam jih oddajo. Obratno pa nekateri kljub strinjanju, da je to njihov razlog za sodelovanje, v zadrugo ne oddajo nobenega svojega proizvoda. Takih posameznikov je 29,4 odstotke (preglednica 17). Kar je nelogično in bi za to težko našli razlago. Tisti, ki se ne odločajo za oddajo v zadrugo, pravijo, da obstajajo druge možnosti prodaje proizvodov, za katere jih je mnogo menilo, da so ugodnejše kot oddaja v zadrugo. Takih, ki se strinjajo in oddajo 100 odstotkov svojih proizvodov, je samo 8,3 odstotka (preglednica 17).

Preglednica 17: Razlog za sodelovanje, da zadruga uspešno trži oddane pridelke, glede na 0 in 100 % prodanih proizvodov v zadrugo

	Razlog za sodelovanje, da zadruga uspešno trži oddane pridelke			Skupaj	
	Sploh se ne strinja ali se ne strinja	Se niti strinja, niti se ne strinja	Se strinja ali popolnoma se strinja	%	N
% posameznikov, ki prodajo v zadrugo 0 % proizvodov	64,7	5,9	29,4	100	34
% posameznikov, ki prodajo v zadrugo 100 % proizvodov	18,2	36,4	45,5	100	11

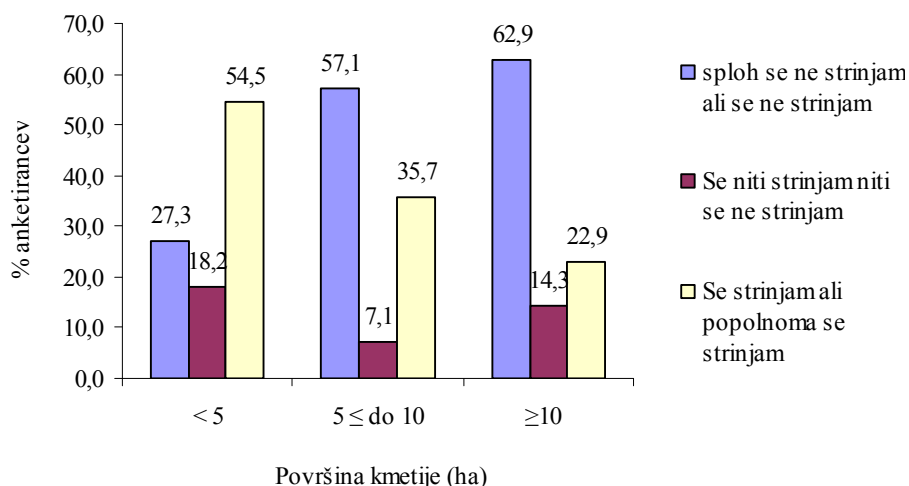
Iz preglednice 18 je razvidno, da se kar 65 odstotkov vprašanih ne strinja, da bi bil njihov razlog za sodelovanje z zadrugo lastna nesposobnost trži pridelke. Razlike med člani in nečlani niso statistično pomembne ($p > 0,05$), razlika je le v tem, da se deset odstotkoveč nečlanov kot članov strinja s tem razlogom za sodelovanje.

Statistično pomembnih razlik ($p > 0,05$) med člani in nečlani tudi ni pri vprašanju, ali se strinjajo, da z zadrugo sodelujejo zato, ker imajo v zadrugi zagotovljen odkup pridelkov. V povprečju se s tem razlogom strinja 45 odstotkov vprašanih, 48,3 odstotke pa se s tem ne strinja (preglednica 18).

Samo 25 odstotkov vprašanih se strinja, da je njihov razlog za sodelovanje višina plačila za oddane proizvode, kar 60 odstotkov pa se s tem ne strinja (preglednica 18). Ponovno med člani in nečlani ni statistično pomembnih razlik ($p > 0,05$). Mnogo anketirancev je pri tem omenilo, da je cena tudi drugje približno enaka.

Presenetljiv rezultat pokažejo odgovori na vprašanje, ali so razlog za sodelovanje v zadrugi ugodne cene materiala, opreme in storitev. S tem razlogom se strinja 20 odstotkov članov in kar 43,3 odstotkov nečlanov (preglednica 18). Kar ni bilo pričakovati, saj imajo člani zadruge pri nabavi materiala v zadrugi 2 odstotka popusta. Lahko pa predvidevamo, da je razlog za tak rezultat, kot smo že omenili, da so v povprečju člani večji kmetje, ki si na trgu lahko izborijo boljšo ceno materiala, manjši kmetje (nečlani) pa material enostavno nabavijo v zadrugi. Da je med tistimi, ki se ne strinjajo s tem razlogom, več večjih kmetij in med tistimi, ki se strinjajo, več manjših, lahko vidimo iz slike 7. V povprečju se 55

odstotkov vprašanih s tem razlogom ne strinja, 31,7 odstotkov pa se jih strinja (preglednica 18).

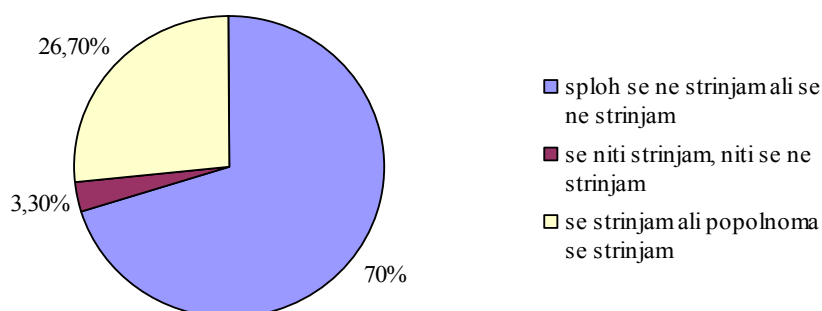
Slika 7: Ugodne cene kot razlog za sodelovanje v zadrugi glede na površino kmetije

V stolpcu povprečnih vrednosti v preglednici 18 lahko vidimo, da so vprašani v povprečju neodločeni glede razloga za sodelovanje, da sami niso sposobni tržiti pridelke in glede višine plačila za oddane proizvode. Z ostalimi ekonomskimi razlogi se bolj strinjajo kot ne.

Preglednica 18: Ekonomski razlogi za sodelovanje v kmetijski zadrugi

		Sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	Se niti strinjam niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Kruskal – Wallisov test		Povpr.	Skupaj	
		% vprašanih			χ^2	p		%	N
Zadruga uspešno trži oddane pridelke	člani	53,3	13,3	33,3	0,970	0,325	2,83	100	30
	nečlani	40,0	16,7	43,3				100	30
	skupaj	46,7	15,0	38,3				100	60
Sam nisem sposoben tržiti pridelkov	člani	63,3	13,3	23,3	0,008	0,930	2,50	100	30
	nečlani	66,7	0,0	33,3				100	30
	skupaj	65,0	6,7	28,3				100	60
Zagotovljen odkup pridelkov	člani	50,0	3,3	46,7	0,000	0,993	2,83	100	30
	nečlani	46,7	10,0	43,3				100	30
	skupaj	48,3	6,7	45,0				100	60
Višina plačila za oddane proizvode	člani	56,7	20,0	23,3	0,078	0,780	2,50	100	30
	nečlani	63,3	10,0	26,7				100	30
	skupaj	60,0	15,0	25,0				100	60
ugodne cene materiala, opreme in storitev	člani	63,3	16,7	20,0	2,652	0,103	2,67	100	30
	nečlani	46,7	10,0	43,3				100	30
	skupaj	55,0	13,3	31,7				100	60

Ker imajo člani pravico do delitve presežka v zadrugi (v obliki ristorna na podlagi njihovega poslovnega sodelovanja z zadrugo), smo jih povprašali, ali je to njihov razlog za sodelovanje. Kar 70 odstotkov se jih s tem ne strinja, 26,7 odstotkov pa se s tem razlogom strinja (slika 8). Veliko tistih, za katere delitev ni razlog za sodelovanje, je omenilo, da se to še ni zgodilo in da zato na to sploh ne računajo.

Slika 8: Delitev morebitnega presežka kot razlog za sodelovanje anketirancev z zadrugo

Odgovore tistih, ki so člani obeh zadrug, splošne Kmetijske zadrge Domžale in GPZ, smo primerjali tako, da smo odgovore za GPZ odšteli od odgovorov za splošno kmetijsko zadrugo (glej poglavje 4.3 Obdelava podatkov).

Preglednica 19: Primerjava ekonomskih razlogov za sodelovanje v splošni zadrugi in GPZ

		Sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	povp razlika	Skupaj	
		% vprašanih				%	N
Zadruga uspešno trži oddane pridelke	Splošna KZ	90,9	0,0	9,1	-2,64	100	11
	GPZ	0,0	0,0	100,0		100	11
Sam nisem sposoben trži pridelkov	Splošna KZ	72,7	9,1	18,2	-1,36	100	11
	GPZ	27,3	9,1	63,6		100	11
Zagotovljen odkup pridelkov	Splošna KZ	72,7	0,0	27,3	-1,82	100	11
	GPZ	9,1	0,0	90,9		100	11
Višina plačila za oddane proizvode	Splošna KZ	90,9	0,0	9,1	-2,27	100	11
	GPZ	9,1	0,0	90,9		100	11
Ugodne cene materiala, opreme in storitev	Splošna KZ	63,6	27,3	9,1	-0,64	100	11
	GPZ	36,4	27,3	36,4		100	11

V povprečju se vprašani člani obeh zadrug bolj strinjajo z v preglednici 19 naštetimi razlogi za sodelovanje v GPZ kot v splošni kmetijski zadrugi. Najbolj očitno pomemben razlog za sodelovanje v GPZ je, da ta uspešno trži oddane proizvode (s tem se strinjajo prav vsi vprašani), medtem ko jih 90,9 odstotka trdi, da to ni razlog za sodelovanje s splošno kmetijsko zadrugo. Razlika v povprečnih ocenah strinjanja je kar 2,64 stopnje na petstopenjski lestvici.

Drug najbolj očitni razlog za sodelovanje z GPZ je višina plačila za oddane proizvode. S tem se strinja kar 90,9 odstotka vprašanih, enak odstotek se jih s tem ne strinja za splošno zadrugo. Tudi tu je razlika v povprečnih ocenah strinjanja s tem razlogom zelo velika, kar 2,27 stopnje.

Tudi za zagotovljen odkup pridelkov se vprašani za 1,82 stopnje na petstopenjski lestvici bolj strinjajo, da je to razlog za sodelovanje v GPZ kot pa v splošni kmetijski zadrugi. 90,9 odstotkov vprašanih se strinja, da je to razlog za sodelovanje v GPZ, 72,7 odstotkov pa se jih ne strinja, da je to razlog za sodelovanje v splošni kmetijski zadrugi.

Da sami niso sposobni trži proizvodov, in da je to razlog za sodelovanje v GPZ se strinja 63,6 odstotkov vprašanih. Da je to razlog za sodelovanje v splošni zadrugi pa se ne strinja 72,7 odstotkov vprašanih. Povprečna razlika v odgovorih je 1,36 stopnje.

Najmanjša razlika (0,64 stopnje) se pojavi pri vprašanju, ali so ugodne cene materiala opreme in storitev v zadrugi razlog za sodelovanje. S tem se jih za sodelovanje v GPZ strinja le še 36,4 odstotkov vprašanih, enak odstotek pa se jih tudi ne strinja. Da je to razlog za sodelovanje v splošni zadrugi, se ne strinja 63,6 odstotkov vprašanih.

Preglednica 20: Primerjava delitve presežka kot razloga med zadrugama

		sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	se niti strinjam, niti se ne strinjam	se strinjam ali popolnoma se strinjam	Skupaj	
		% vprašanih			%	N
Delitev morebitnega presežka	Splošna KZ	90,9	0,0	9,1	100	11
	GPZ	90,9	0,0	9,1	100	11

Pri delitvi presežka kot razlogu za sodelovanje v zadrugi nismo ugotovili razlike med zadrugama. Tako za GPZ kot za splošno zadrugo se jih 90,9 odstotkov ne strinja, da je to razlog za sodelovanje (preglednica 20).

5.3.6.2 Odnosi v zadrugi

Zanimalo nas je, ali odnosi v zadrugi vplivajo na to, da kmetje sodelujejo z zadrugo. Pri tem smo na vprašanje, ali se strinjate, da je vaš razlog za sodelovanje tudi zaupanje vodstvu zadruge, dobili v povprečju popolnoma enake odgovore med člani in nečlani. In sicer je 53,3 odstotkov vprašanih odgovorilo, da se s tem ne strinjajo, 13,3 odstotkov se jih niti strinja niti ne strinja, 33,3 odstotkov pa se jih strinja (preglednica 21).

Da so razlog za sodelovanje z zadrugo korektni poslovni odnosi in da v zadrugi ni okoriščanja, se strinja 41,7 odstotkov vprašanih, ne strinja pa se 43,3 odstotkov vprašanih.

Med člani in nečlani pri tem razlogu niso bile ugotovljene statistično pomembne razlike ($p > 0,05$).

V preglednici 21 vidimo, da se vprašani v povprečju z naštetimi razlogi za sodelovanje prej ne strinjajo kot strinjajo.

Preglednica 21: Razlogi za sodelovanje v odnosih v zadrugi

		sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	se niti strinjam, niti se ne strinjam	se strinjam ali popolnoma se strinjam	Kruskal – Wallisov test		Skupaj			
		% vprašanih			χ^2	p	Povp.	%	N	
Zaupanje	člani	53,3	13,3	33,3	0,000	1,000		100	30	
vodstvu	nečlani	53,3	13,3	33,3					100	30
zadruga	skupaj	53,3	13,3	33,3				2,62	100	60
Korektni	člani	50,0	6,7	43,3	0,182	0,670		100	30	
poslovni	nečlani	36,7	23,3	40,0					100	30
odnosi, ni okoriščanja	skupaj	43,3	15,0	41,7				2,92	100	60

Ponovno smo naredili primerjavo med splošno kmetijsko zadrugo in GPZ (glej poglavje 4.3 Obdelava podatkov). Vprašani se bolj strinjajo, da so zaupanje vodstvu zadruga in korektni poslovni odnosi, brez okoriščanja razlog za sodelovanje v GPZ kot v splošni zadrugi (preglednica 22). Da je zaupanje razlog za sodelovanje z GPZ se strinja 72,7 odstotkov članov obeh zadrug, enak odstotek pa se jih ne strinja, da je to razlog za sodelovanje v splošni zadrugi. Odgovori se v povprečju razlikujejo za 1,45 stopnje na petstopenjski lestvici.

Manjša razlika v strinjanju se je pokazala pri vprašanju, ali so korektni poslovni odnosi ter neokoriščanje razlog za sodelovanje. Da je to razlog za sodelovanje z GPZ se strinja 81,8 odstotkov vprašanih, 36,4 odstotke pa, da je razlog za sodelovanje s splošno zadrugo. Vendar jih še vedno več kot polovica (54,5 odstotkov) pravi, da to ni razlog za sodelovanje s splošno zadrugo (preglednica 22).

Preglednica 22: Primerjava razlogov za sodelovanje med zadrugama v zvezi z odnosi v zadrugi

		Sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Povp.	Skupaj	
		% vprašanih			razlika	%	N
Zaupanje	Splošna KZ	72,7	9,1	18,2	-1,45	100	11
vodstvu zadruga	GPZ	27,3	0,0	72,7		100	11
Korektni	Splošna KZ	54,5	9,1	36,4	-1,09	100	11
poslovni odnosi, ni okoriščanja	GPZ	18,2	0,0	81,8		100	11

5.3.6.3 Poslovanje zadruga

Iz preglednice 23 lahko vidimo povprečja nestrinjanja vprašanih o razlogu za sodelovanje z zadrugo; da le ta zasleduje interese svojih članov. Pri tem so člani neopredeljeni, nečlani pa se v večji meri ne strinjajo z navedeno trditvijo. Razlike med člani in nečlani niso statistično pomembne ($p > 0,05$).

Bolj negativno opredeljeni pa so bili člani pri vprašanju, ali je razlog za sodelovanje inovativnost zadruga. S tem se jih ne strinja kar 63,3 odstotkov, prav tako pa tudi polovica nečlanov zadruga. Večje razlike se pokažejo pri odgovorih strinjanja, vendar pa razlike med skupinama še vedno niso statistično značilne ($p > 0,05$).

Da je kvaliteta storitev v zadrugi eden od razlogov za sodelovanje, se strinja več kot polovica vprašanih, to je 53,3 odstotke. Tudi povprečje odgovorov je pokazalo, da se večinoma bolj strinjajo s kvaliteto storitev kot razlogom za sodelovanje. Razlike med člani in nečlani niso statistično značilne ($p > 0,05$).

Preglednica 23: Razlogi za sodelovanje v poslovanju zadruga

		Sploh se ne	Se niti	Se strinjam	Kruskal –		Skupaj		
		strinjam ali se ne strinjam	strinjam, niti se ne strinjam	ali popolnoma se strinjam	χ^2	p	Povp.	% N	
		% vprašanih							
Zadruga zasleduje interese članov	člani	33,3	33,3	33,3	0,025	0,874	2,82	100	30
	nečlani	46,7	10,0	43,3				100	30
	skupaj	40,0	21,7	38,3				100	60
Inovativnost zadruga	člani	63,3	20,0	16,7	2,448	0,118	2,62	100	30
	nečlani	50,0	6,7	43,3				100	30
	skupaj	56,7	13,3	30,0				100	60
Kvaliteta storitev	člani	36,7	13,3	50,0	0,642	0,423	3,18	100	30
	nečlani	23,3	20,0	56,7				100	30
	skupaj	30,0	16,7	53,3				100	60

Iz preglednice 24 lahko vidimo, da se vprašani, ki so člani obeh zadrug, v povprečju bolj strinjajo z naštetimi razlogi za sodelovanje v GPZ kot v splošni zadrugi. Da je razlog za sodelovanje v GPZ zasledovanje interesov članov, pravi kar 90,9 odstotkov vprašanih, medtem ko se jih s tem razlogom za sodelovanje v splošni zadrugi strinja le 18,2 odstotka. Za 45,5 odstotkov to ni razlog za sodelovanje v splošni kmetijski zadrugi.

Preglednica 24: Primerjava razlogov za sodelovanje v poslovanju med zadrugama

		Sploh se ne	Se niti	Se strinjam ali	Povp. razlika	Skupaj	
		strinjam ali se ne strinjam	strinjam, niti se ne strinjam	popolnoma se strinjam		%	N
		% vprašanih					
Zadruga zasleduje interese članov	Splošna KZ	45,5	36,4	18,2	-1,64	100	11
	GPZ	9,1	0,0	90,9		100	11
Inovativnost zadruga	Splošna KZ	63,6	27,3	9,1	-1,55	100	11
	GPZ	18,2	9,1	72,7		100	11
Kvaliteta storitev	Splošna KZ	45,5	18,2	36,4	-1,09	100	11
	GPZ	9,1	9,1	81,8		100	11

Podobno je z inovativnostjo. Da je to razlog za sodelovanje v GPZ, pravi 72,7 odstotkov vprašanih, 63,6 odstotkov pa se jih ne strinja, da je to razlog za sodelovanje v splošni zadrugi. Povprečna ocena strinjanja se razlikuje za 1,55 stopnje.

Za 81,8 odstotkov vprašanih je kvaliteta storitev razlog za sodelovanje v GPZ, za 36,4 odstotke pa razlog za sodelovanje v splošni zadrugi. Hkrati za 45,5 odstotkov vprašanih to ni razlog za sodelovanje v splošni zadrugi (preglednica 24).

5.3.7 Razlogi za nesodelovanje v kmetijski zadrugi

Poleg razlogov za sodelovanje v zadrugi pa so nas zanimali tudi razlogi za nesodelovanje. Vprašani so na petstopenjski lestvici (1 – sploh se ne strinjam, 2 – se ne strinjam, 3 – se niti strinjam niti se ne strinjam, 4 – se strinjam, 5 – popolnoma se strinjam) ocenili, v kakšni meri se strinjajo z naštetimi razlogi za nesodelovanje. Odgovore tistih, ki so člani Kmetijske zadruge Domžale in Govedorejsko poslovnega združenja, smo primerjali med sabo (glej poglavje 4.3 Odelava podatkov).

Razloge za nesodelovanje z zadrugo bomo obravnavali po skupinah, in sicer glede na ekonomske razloge, na nezaupanje v zadrugo, način poslovanja v zadrugi, glede na osebno pripravljenost za sodelovanje in nepoznavanje zadruge ter glede na obseg in način poslovanja kmetijskih gospodarstev.

5.3.7.1 Ekonomski razlogi za nesodelovanje

Eden od razlogov za nesodelovanje v kmetijski zadrugi je tudi ta, da zadruga ni uspešna pri trženju pridelkov. S tem se strinja 43,3 odstotke vprašanih, vendar pa se tudi 41,7 odstotkov s tem razlogom ne strinja (preglednica 25). Med člani in nečlani pri tem niso bile ugotovljene statistično pomembne razlike ($p > 0,05$). V povprečju pa se anketiranci s tem razlogom vseeno bolj strinjajo kot ne.

Preglednica 25: Ekonomski razlogi za nesodelovanje z zadrugo

		Sploh se ne strinja ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Kruskal – Wallisov test		Skupaj			
		% vprašanih			χ^2	p	Povp.	%	N	
Zadruga ni uspešna pri trženju pridelkov	Člani	43,3	10,0	46,7	0,021	0,885		100	30	
	Nečlani	40,0	20,0	40,0					100	30
	Skupaj	41,7	15,0	43,3					3,10	100
Visoke cene materiala in opreme v zadrugi	Člani	13,3	13,3	73,3	3,642	0,056		100	30	
	Nečlani	40,0	6,7	53,3					100	30
	Skupaj	26,7	10,0	63,3					3,45	100
Višina članskega deleža je previsoka	Nečlani	60,0	23,3	16,7				100	30	

Že med prej obravnavanimi razlogi za sodelovanje se je izkazalo, da se anketiranci v precejšnji meri niso strinjali s tem, da bi bile ugodne cene razlog za sodelovanje. Tokrat

smo jih vprašali obratno, ali so visoke cene v zadrugi razlog za nesodelovanje. Precej očitno je, da je to eden glavnih razlogov nesodelovanja, še posebej med člani zadruge. Tistih članov, ki se s tem strinjajo, je kar 73,3 odstotke. Manj, vendar še vedno več kot polovica je nečlanov, 53,3 odstotke. V povprečju se torej vprašani strinjajo, da so visoke cene materiala in opreme v zadrugi razlog za njihovo nesodelovanje (preglednica 25), Kruskal – Wallisov test pa je pri deset odstotnem tveganju pokazal, da se člani in nečlani zadruge različno strinjajo s tem razlogom za nesodelovanje ($p = 0,056$).

Zanimalo nas je tudi, ali je za nečlane morda višina članskega deleža razlog za nečlanstvo v zadrugi. Članski delež znaša 50 eur in večina se ne strinja, da bi bila ta vsota razlog za nečlanstvo (preglednica 25).

Odgovore enajstih vprašanih, ki so hkrati člani splošne Kmetijske zadruge Domžale in Govedorejsko poslovnega združenja, smo primerjali za obe zadrugi (preglednica 26). Kar 54,5 odstotkov vprašanih se strinja, da je njihov razlog za nesodelovanje v splošni kmetijski zadrugi njena neuspešnost pri trženju pridelkov. Zato so se verjetno včlanili v GPZ, kjer se jih 90,9 odstotkov ne strinja, da bi bil to razlog za nesodelovanje v tem združenju. Povprečna razlika vseh odgovorov med zadrugama je 1,36 točke na petstopenjski lestvici, kar pomeni, da so se vprašani bolj strinjali z obravnavanim razlogom v splošni kmetijski zadrugi kot v GPZ.

Veliko bolj, pa se vprašani strinjajo, da so razlog za nesodelovanje v GPZ visoke cene materiala in opreme. S tem se jih strinja 45,5 odstotkov. Da je to razlog za nesodelovanje v splošni kmetijski zadrugi pa jih pravi kar 90,9 odstotkov vprašanih. To potrjuje že prejšnje ugotovitve, da so po mnenju anketirancev cene v splošni Kmetijski zadrugi Domžale precej visoke, zato poiščejo druge, ugodnejše dobavitelje (preglednica 26).

Preglednica 26: Primerjava ekonomskih razlogov za nesodelovanje za obe zadrugi

		Sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Povp. razlika	Skupaj	
		% vprašanih				%	N
Zadruga ni uspešna pri trženju pridelkov	Splošna KZ	45,5	0,0	54,5	1,36	100	11
	GPZ	90,9	0,0	9,1		100	11
Visoke cene materiala in opreme v zadrugi	SplošnaKZ	0,0	9,1	90,9	1,00	100	11
	GPZ	36,4	18,2	45,5		100	11

5.3.7.2 Nezaupanje vodstvu kot razlog za nesodelovanje

V povprečju se vprašani ne strinjajo s trditvijo, da je nezaupanje vodstvu splošne kmetijske zadruge razlog za njihovo nesodelovanje v njej. S tem se ne strinja 51,7 odstotkov anketirancev, 20 odstotkov se s tem niti strinja niti ne strinja, 28,3 odstotke pa se jih strinja (preglednica 27). Med njimi je več članov, obratno pa je med tistimi, ki se s tem ne

strinjajo več nečlanov zadruge. Statistično pomembne razlike med člani in nečlani kljub temu niso bile ugotovljene ($p > 0,05$).

Preglednica 27: Nezaupanje vodstvu kot razlog za nesodelovanje

		Sploh se ne strinja ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Kruskal – Wallisov test		Skupaj		
		% vprašanih			χ^2	p	Povp.	%	N
Vodstvu	člani	46,7	20,0	33,3	0,766	0,381	2,70	100	30
zadruga ne	nečlani	56,7	20,0	23,3				100	30
zaupam	skupaj	51,7	20,0	28,3				100	60

Iz preglednice 28 je razvidno, da je kar 63,6 odstotkov vprašanih kot razlog za nesodelovanje v splošni kmetijski zadrugi navedlo nezaupanje v vodstvo zadruge. Da to ni razlog za nesodelovanje v GPZ meni 81,8 odstotkov vprašanih. Neopredeljenih za obe zadrugi je 9,1 odstotek vprašanih. V povprečju se anketiranci za 1,27 stopnje na petstopenjski lestvici bolj strinjajo, da je nezaupanje vodstvu razlog za nesodelovanje v splošni kmetijski zadrugi kot v GPZ.

Preglednica 28: Primerjava nezaupanja vodstvu med zadrugama kot razlog za nesodelovanje

		Sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Povp. razlika	Skupaj	
		% vprašanih				%	N
Vodstvu	Splošna KZ	27,3	9,1	63,6	1,27	100	11
zadruga ne zaupam	GPZ	81,8	9,1	9,1		100	11

5.3.7.3 Način poslovanja zadruge

Poleg ekonomskih in kmetovih osebnih razlogov za nesodelovanje nas je zanimalo, ali je morda tudi poslovanje zadruge za kmete neustrezno in se zato ne odločajo za sodelovanje v njej.

Polovica vprašanih se strinja, kot lahko vidimo v preglednici 29, da je njihov razlog za nesodelovanje neprilagajanje zadruge novim potrebam. Tako mnenje ima še enkrat več članov kot nečlanov. Obratno se 40 odstotkov nečlanov s tem ne strinja, članov pa le 23,3 odstotka. Kruskal – Wallisov test je pokazal, da se člani in nečlani v tem statistično pomembno razlikujejo ($p < 0,05$). To potrjuje izjave kmetov, ki so med anketiranjem marsikdaj omenili, da je njihova zadruga »zaspala« oz. ni v koraku s časom in potrebami, ki jih narekuje sodobni trg. Pri tem so anketiranci omenili, da se zadruga ne trudi dovolj, da bi obdržala svoje stranke (člane) in ne poskuša kljubovati konkurenci s ponudbo strankam, zaradi katere te odhajajo drugam.

Precej enotni pa so si člani in nečlani glede razloga za nesodelovanje v zadrugi, ker ta daje prednost drugim dejavnostim, ki niso v interesu članov ($p > 0,05$). Polovica se jih ne strinja s tem razlogom, 35 odstotkov se jih strinja, ostali pa so neopredeljeni (preglednica 29).

Z razlogom za nesodelovanje s kmetijsko zadrugo, da se zaposleni ali zadružno vodstvo okorišča na račun kmetov, se v povprečju večina ne strinja, teh je 45 odstotkov (preglednica 29), 31,7 odstotkov se s tem strinja, ostali pa so neopredeljeni. Tudi tokrat pomembne razlike med člani in nečlani niso bile ugotovljene ($p > 0,05$). Pri tem so bila razmišljanja različna. Nekateri imajo predstave, da imajo zaposleni v zadrugi zelo visoke plače in da se gotovo okoriščajo na račun kmetov. Drugi pa si besedo okoriščanje razlagajo drugače. Kar nekaj jih je namreč izjavilo, da je že biti zaposlen v zadrugi okoriščanje na račun kmetov. Vendar pa je vseeno največ takih, ki menijo, da zaposleni pač opravljajo svoje delo in zato dobivajo plačo, ki je ne smatrajo za okoriščanje.

Preglednica 29: Poslovanje zadruge kot razlog za nesodelovanje

		Sploh se ne	Se niti	Se strinjam	Kruskal –		Skupaj		
		strinja ali	strinjam,	ali	Wallisov				
		se ne	niti se ne	popolnoma	test				
		strinjam	strinjam	se strinjam	χ^2	p	Povp.	% N	
		% vprašanih							
Zadruga se v poslovanju ne prilagaja novim potrebam	člani	23,3	10,0	66,7	5,117	0,024	3,27	100	30
	nečlani	40,0	26,7	33,3				100	30
	skupaj	31,7	18,3	50,0				100	60
Zadruga daje prednost drugim dejavnostim, ki niso v interesu članov	člani	50,0	13,3	36,7	0,015	0,903	2,88	100	30
	nečlani	50,0	16,7	33,3				100	30
	skupaj	50,0	15,0	35,0				100	60
Zaposleni ali zadružno vodstvo se okorišča na račun kmetov	člani	46,7	26,7	26,7	0,310	0,578	2,93	100	30
	nečlani	43,3	20,0	36,7				100	30
	skupaj	45,0	23,3	31,7				100	60
Močnejši kmetje se okoriščajo na račun manjših	člani	63,3	13,3	23,3	6,876	0,009	3,10	100	30
	nečlani	36,7	0,0	63,3				100	30
	skupaj	50,0	6,7	43,3				100	60
Člani nimajo vpliva na odločanje v zadrugi	člani	53,3	20,0	26,7	0,032	0,859	2,80	100	30
	nečlani	50,0	23,3	26,7				100	30
	skupaj	51,7	21,7	26,7				100	60
Zamujanje s plačili za oddane proizvode	člani	63,3	6,7	30,0	5,695	0,017	3,10	100	30
	nečlani	33,3	6,7	60,0				100	30
	skupaj	48,3	6,7	45,0				100	60
Zadruga nima dovolj pestre ponudbe storitev	člani	23,3	26,7	50,0	1,603	0,206	3,25	100	30
	nečlani	43,3	16,7	40,0				100	30
	skupaj	33,3	21,7	45,0				100	60
Zadruga je sama sebi namen	člani	56,7	13,3	30,0	0,004	0,947	2,67	100	30
	nečlani	53,3	20,0	26,7				100	30
	skupaj	55,0	16,7	28,3				100	60

Odgovor na vprašanje, ali je razlog za nesodelovanje v zadrugi to, da se močnejši kmetje okoriščajo na račun manjših, pa je pokazal bistvene razlike med člani in nečlani. Iz preglednice 29 je razvidno, da se s tem ne strinja 63,3 odstotke članov, kar je verjetno posledica večjega števila večjih kmetov med člani. Prav tak odstotek pa je tudi med nečlani, ki se s tem strinjajo. Kruskal Wallisov test je pokazal, da so razlike med člani in nečlani statistično pomembne ($p < 0,05$).

V pogovorih s kmeti je bilo večkrat omenjeno, da jih večina nima vpliva na odločanje v zadrugi. Imajo ga samo nekateri kmetje, ki so v življenju zadruga stalno v ospredju. Več kot četrtina vprašanih se strinja ali popolnoma strinja, da je razlog za njihovo nesodelovanje v zadrugi odsotnost vpliva na odločanje. Glede na to, da je odločanje članov ena od bistvenih posebnosti zadruga, je odstotek tistih, ki so takega mnenja, relativno velik. Vseeno pa iz preglednice 29 lahko vidimo, da se v povprečju vprašani še vedno ne strinjajo, da je to njihov razlog za nesodelovanje. Skupaj je teh 51,7 odstotkov vprašanih. Tistih, ki se s tem niti strinjajo niti ne strinjajo je 21,7 odstotkov. Razlike med člani in nečlani niso statistično značilne ($p > 0,05$). Pri tem se postavlja vprašanje, ali so vsi člani, ki odločajo na občnem zboru, dovolj in pravilno informirani o delovanju zadruga. Praviloma imajo člani pravico odločanja, vendar pa ni nujno, da se zares zavedajo problema, o katerem odločajo. Takšno je bilo razmišljanje pri nemalo anketirancih.

Bistvene razlike med člani in nečlani pa se kažejo v tem, da so razlog za nesodelovanje z zadrugo zakasnjena plačila za oddane proizvode. S tem se strinja 30 odstotkov članov, nečlanov enakega mnenja pa je še enkrat toliko. Še malo več, 63,3 odstotke pa je članov zadruga, ki se ne strinjajo s tem razlogom (preglednica 29). Razlike med skupinama potrjuje tudi Kruskal – Wallisov test ($p < 0,05$). Čeprav so se vprašani zelo različno opredelili, se v povprečju bolj strinjajo kot ne, da so zakasnjena plačila razlog za nesodelovanje z zadrugo.

V povprečju se anketiranci bolj strinjajo kot ne, da je razlog za nesodelovanje ne dovolj pestra ponudba storitev zadruga. Iz preglednice 29 vidimo, da se s tem bolj strinjajo člani (50 odstotkov) zadruga kot nečlani (40 odstotkov), vendar pa razlike med njimi niso statistično značilne ($p > 0,05$).

Nazadnje smo anketirance še vprašali, ali z zadrugo ne sodelujejo, ker menijo, da je sama sebi namen. Večina se jih s tem ne strinja (55 odstotkov), tistih, ki se strinjajo je 28,3 odstotke, ostali se niti strinjajo niti se ne strinjajo (preglednica 29).

Kar 90,9 odstotkov vprašanih med tistimi, ki so člani splošne kmetijske zadruga in GPZ, se strinja, da ne sodelujejo s splošno zadrugo zato, ker se ta v poslovanju ne prilagaja novim potrebam. To je verjetno razlog, da so se priljučili Govedorejsko poslovnemu združenju, za katerega se prav tak odstotek ne strinja, da bi bil to razlog za nesodelovanje. Iz preglednice 30 je razvidno, da se povprečno odgovori za obe zadruga razlikujejo kar za 2,18 stopnje na petstopenjski lestvici, kar pomeni, da se vprašani za kar 2,18 stopnje bolj strinjajo, da je to razlog za nesodelovanje v splošni kmetijski zadrugi kot v GPZ.

Da z zadrugo ne sodelujejo, ker ta daje prednost drugim dejavnostim, ki niso v interesu članov, se za splošno kmetijsko zadrugo strinja 63,6 odstotkov vprašanih. Da je to razlog za nesodelovanje v GPZ pa se 72,7 odstotkov vprašanih ne strinja. Razlika 1,09 stopnje v primerjavi med zadrugama pove, da so se za več kot eno stopnjo na petstopenjski lestvici vprašani bolj strinjali z obravnavanim razlogom v splošni zadrugi kot v GPZ (preglednica 30).

Preglednica 30: Primerjava načina poslovanja med zadrugama kot razloga za nesodelovanje

		sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	se niti strinjam, niti se ne strinjam	se strinjam ali popolnoma se strinjam	Povp. razlika	Skupaj	
		% vprašanih				%	N
Zadruga se v poslovanju ne prilagaja novim potrebam	Splošna KZ	9,1	0,0	90,9	2,18	100	11
	GPZ	90,9	0,0	9,1		100	11
Zadruga daje prednost drugim dejavnostim, ki niso v interesu članov	Splošna KZ	27,3	9,1	63,6	1,09	100	11
	GPZ	72,7	9,1	18,2		100	11
Zaposleni ali zadržno vodstvo se okorišča na račun kmetov	Splošna KZ	45,5	18,2	36,4	0,55	100	11
	GPZ	72,7	9,1	18,2		100	11
Močnejši kmetje se okoriščajo na račun mlajših	Splošna KZ	81,8	9,1	9,1	0,18	100	11
	GPZ	90,9	9,1	0,0		100	11
Člani nimajo vpliva na odločanje v zadrugi	Splošna KZ	18,2	36,4	45,5	1,27	100	11
	GPZ	72,7	27,3	0,0		100	11
Zakasnjena plačila za oddane proizvode	Splošna KZ	45,5	9,1	45,5	0,82	100	11
	GPZ	72,7	9,1	18,2		100	11
Zadruga nima dovolj pestre ponudbe storitev	Splošna KZ	36,4	9,1	54,5	0,82	100	11
	GPZ	54,5	27,3	18,2		100	11
Zadruga je sama sebi namen	Splošna KZ	54,5	0,0	45,5	0,82	100	11
	GPZ	90,9	0,0	9,1		100	11

Manj pa so vprašani zadrugi razlikovali pri vprašanju, ali bi bil razlog za nesodelovanje, da se zaposleni in zadržno vodstvo okorišča na račun kmetov. Iz preglednice 30 je razvidno, da se s tem ne strinja 45,5 odstotkov vprašanih za splošno kmetijsko zadrugo, strinja pa se jih 36,4 odstotke. To ni razlog za nesodelovanje v GPZ za 72,7 odstotkov vprašanih. Povprečna razlika v primerjavi med zadrugama je 0,55 stopnje in sicer se povprečno bolj strinjajo s tem razlogom za nesodelovanje v splošni kmetijski zadrugi.

Skoraj enotni odgovori za obe zadrugi so se pokazali pri vprašanju, ali je razlog za nesodelovanje, da se močnejši kmetje okoriščajo na račun šibkejših. Tako za splošno kmetijsko zadrugo (81,8 odstotkov) kot za GPZ (90,9 odstotkov) se anketiranci s tem ne strinjajo (preglednica 30).

Da člani nimajo vpliva na odločanje v zadrugi in da je to razlog za nesodelovanje v splošni zadrugi, se strinja 45,5 odstotkov vprašanih, 36,4 odstotkov pa se jih niti strinja niti ne strinja. Noben nima tega razloga za nesodelovanje v GPZ, 72,7 odstotkov se jih s tem ne strinja. Povprečna razlika v odgovorih na petstopenjski lestvici je 1,27 stopnje (preglednica 30).

Med člani splošne kmetijske zadruge in GPZ se jih 45,5 odstotkov strinja, da s splošno zadrugo ne sodelujejo zaradi zakasnjenih plačil za oddane proizvode, prav tako pa se jih enak odstotek ne strinja s tem razlogom. Da to ni razlog za nesodelovanje v GPZ jih meni 72,7 odstotkov. V preglednici 30 lahko vidimo, da se povprečje odgovorov za obe zadrugi razlikuje za manj kot eno stopnjo (0,82).

Da je razlog za nesodelovanje z zadrugo ne dovolj pestra ponudba storitev, se za splošno zadrugo strinja 54,5 odstotkov vprašanih, prav tak odstotek pa se jih s tem ne strinja za GPZ. Da je to razlog za nesodelovanje v GPZ se niti strinja niti ne strinja 27,3 odstotka vprašanih. Razlika med povprečnimi odgovori za obe zadrugi ponovno znaša 0,82 stopnje (preglednica 30).

Da je zadruga sama sebi namen in zato razlog za nesodelovanje v GPZ, se ne strinja 90,9 odstotkov vprašanih. Medtem ko se jih za splošno zadrugo s tem ne strinja 54,5 odstotkov. jih 45,5 odstotkov pravi, da je to razlog za nesodelovanje v tej zadrugi (preglednica 30).

5.3.7.4 Osebna nepripravljenost za sodelovanje in neinformiranost

Velika večina se sploh ne strinja ali se ne strinja, da je razlog za nesodelovanje z zadrugo njihova osebna nepripravljenost. Smiselno je, da je odstotek teh največji med člani (83,3 odstotki) pa tudi velik med nečlani (53,3 odstotki). Zelo malo med člani je tistih, ki se s tem razlogom strinjajo ali popolnoma strinjajo (13,3 odstotke). Vendar se pri tem postavlja vprašanje, zakaj so potemtakem sploh včlanjeni v zadrugo. Morda zato, ker so bili člani že njihovi starši. V preglednici 31 lahko vidimo, da je Kruskal – Wallisov test pokazal statistično značilnost razlike med člani in nečlani ($p < 0,05$).

Preglednica 31: Osebna nepripravljenost in neinformiranost kot razlog za nesodelovanje

		Sploh se ne strinja ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Kruskal – Wallisov test		Povp.	Skupaj	
		% vprašanih			χ^2	p		%	%
Nisem dovolj informiran v zvezi z delovanjem zadruge	člani	70,0	16,7	13,3	16,220	0,000	2,95	100	30
	nečlani	23,3	13,3	63,3				100	30
	skupaj	46,7	15,0	38,3				100	60
Nisem pripravljen za povezovanje v zadrugo	člani	83,3	3,3	13,3	6,197	0,013	2,32	100	30
	nečlani	53,3	6,7	40,0				100	30
	skupaj	68,3	5,0	26,7				100	60

Da z zadrugo ne sodelujejo, ker niso dovolj informirani z njenim delovanjem, lahko iz preglednice 31 vidimo nestrinjanje kar 70 odstotkov članov zadruge, kar lahko ocenimo kot pozitivno. Velik pa je tudi odstotek nečlanov (63,3 odstotka), ki se strinjajo, da je to razlog za njihovo nesodelovanje. Razlike med člani in nečlani potrjuje Kruskal – Wallisov test ($p < 0,05$). Morda bi bilo dobro v prihodnosti več storiti v zvezi s tem in poskušati privabiti kmete v zadrugo z informiranjem o delovanju zadruge in na splošno o koristnosti združništva.

Vprašani se večinoma ne strinjajo, da je razlog za nesodelovanje v zadrugi nedovoljna informiranost v zvezi z njenim delovanjem. Za splošno zadrugo se jih ne strinja 72,2 odstotkov, za GPZ pa 81,8 odstotkov. Vidimo (preglednica 32), da je povprečna razlika med odgovori za obe zadrugi minimalna (0,18 stopnje).

Preglednica 32: Neinformiranost kot razlog za nesodelovanje - primerjava med zadrugama

		Sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Povp. razlika	Skupaj	
		% vprašanih				%	N
Nisem dovolj informiran v zvezi z delovanjem zadruga	Splošna KZ	72,7	9,1	18,2	0,18	100	11
	GPZ	81,8	9,1	9,1		100	11

5.3.7.5 Obseg in način poslovanja kmetijskih gospodarstev

Zanimalo nas je, ali je morda samooskrba razlog za nesodelovanje v kmetijski zadrugi. Rezultati ankete so pokazali, da se večina vprašanih ne strinja s tem razlogom za nesodelovanje v zadrugi. Tako mnenje ima kar 86,7 odstotkov članov zadruga ter 36,7 odstotkov nečlanov (preglednica 33). Po pričakovanjih so to večinoma tisti, ki imajo večje kmetije (Preglednica 34). Nasprotno pa je velik odstotek (53,3 odstotka) nečlanov, ki pravijo da je samooskrba razlog za nesodelovanje. Teh je seveda več med tistimi, ki imajo manjše kmetije.

Preglednica 33: Samooskrba kot razlog za nesodelovanje

		Sploh se ne strinja ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Kruskal – Wallisov test		Skupaj		
		% vprašanih			χ^2	p	Povp.	%	%
Pridelujem samo za	člani	86,7	6,7	6,7	16,774	0,000	2,50	100	30
samooskrbo in zato ne	nečlani	36,7	10,0	53,3				100	30
potrebujem zadruga	skupaj	61,7	8,3	30,0				100	60

Iz preglednice 33 je razvidno, da se član in nečlani zadruga pri samooskrbi kot razlogu za nesodelovanje v zadrugi statistično značilno razlikujejo ($p < 0,05$).

Preglednica 34: Samooskrba kot razlog za nesodelovanje glede na velikost kmetije

Površina kmetije (ha)	Sploh se ne strinja ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Skupaj	
	% vprašanih			%	N
< 5	27,3	0,0	72,7	100	11
5 ≤ 10	35,7	21,4	42,9	100	14
10 ≤	82,9	5,7	11,4	100	35

Kmetje se lahko vključujejo v preskrbovalno verigo tudi na druge načine. Zanimalo nas je, ali kmetje s kmetijsko zadrugo ne sodelujejo zato, ker jim drugi načini poslovanja bolj ustrezajo.

Da jim druge oblike povezovanja med kmeti bolj ustrezajo in da zato ne sodelujejo z zadrugo, lahko razberemo iz preglednice 35. S to trditvijo se strinja 41,7 odstotkov vprašanih. Vendar pa se s tem razlogom ne strinja prav tak odstotek. Med člani in nečlani pri tem niso ugotovljene statistično značilne razlike ($p > 0,05$). V povprečju se torej vprašani

niti strinjajo niti ne strinjajo s tem razlogom. Pri tem so vprašani največkrat omenili strojni krožek, ki seveda ne more popolnoma nadomestiti vloge zadruge ter neformalno povezovanje bližnjih kmetov, ki si tako nudijo medsebojno pomoč.

Nekateri so tudi mnenja, da je individualno vključevanje v gospodarske tokove učinkovitejše. Tak razlog za nesodelovanje z zadrugo navaja 30 odstotkov vprašanih, 53,3 odstotke pa se s tem vendarle ne strinja (preglednica 35). Tudi tokrat razlike med člani in nečlani niso statistično značilne ($p > 0,05$).

Preglednica 35: Način poslovanja kmetijskih gospodarstev kot razlog za nesodelovanje

		Sploh se	Se niti	Se strinjam	Kruskal –		Skupaj		
		ne strinja	strinjam,	ali	Wallisov test	Povp.	%	N	
		ali se ne	niti se ne	popolnoma se	χ^2	p			
		strinjam	strinjam	strinjam					
		% vprašanih							
Druge oblike povezovanja med kmeti mi bolj ustrezajo	člani	43,3	13,3	43,3	0,000	1,000		100	30
	nečlani	40,0	20,0	40,0				100	30
	skupaj	41,7	16,7	41,7				3,03	100
Individualni nastop na trgu je učinkovitejši	člani	63,3	13,3	23,3	2,216	0,137		100	30
	nečlani	43,3	20,0	36,7				100	30
	skupaj	53,3	16,7	30,0				2,68	100

Ko primerjamo razloge za nesodelovanje med splošno kmetijsko zadrugo in GPZ vidimo, da se jih velika večina (81,8 ostotkov) strinja, da so razlog za nesodelovanje v splošni zadrugi druge ustrežnejše oblike povezovanja. Pri tem so imeli verjetno v mislih predvsem GPZ, saj se 63,6 odstotkov med njimi ne strinja s tem razlogom za nesodelovanje v tem združenju. Kljub temu pa je še vedno 27,3 odstotke tistih, ki jim druge oblike povezovanja bolj ustrezajo kot povezovanje v GPZ. Na žalost nimamo podatkov, katere oblike povezovanja so to. Povprečna razlika odgovorov v primerjavi med zadrugama je 1,55 stopnje, in sicer se vprašani bolj strinjajo s tem razlogom za nesodelovanje v splošni kmetijski zadrugi (preglednica 36).

Preglednica 36: Način poslovanja kmetijskih gospodarstev - primerjava med zadrugama

		Sploh se ne	Se niti	Se strinjam	Povp	Skupaj	
		strinjam ali	strinjam,	ali		razlika	%
		se ne	niti se ne	popolnoma			
		strinjam	strinjam	se strinjam			
		% vprašanih					
Druge oblike povezovanja med kmeti mi bolj ustrezajo	Splošna KZ	9,1	9,1	81,8	1,55	100	11
	GPZ	63,6	9,1	27,3		100	11
Individualni nastop na trgu je učinkovitejši	Splošna KZ	81,8	9,1	9,1	0,00	100	11
	GPZ	81,8	0,0	18,2		100	11

Pri vprašanju, ali je individualen nastop na trgu učinkovitejši in razlog za nesodelovanje v zadrugi, niso bile ugotovljene povprečne razlike odgovorov med zadrugama. Tako za

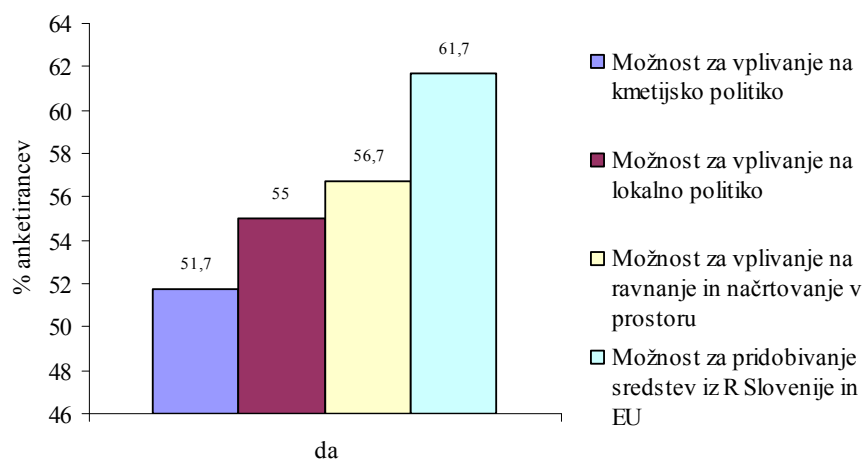
splošno zadrugo kot za GPZ se jih 81,8 odstotkov ne strinja, da je to razlog za nesodelovanje v omenjenih dveh zadrugah (preglednica 36).

5.4 UČINKI POVEZOVANJA V ZADRUGO

5.4.1 Družbena vloga zadruge

Z odgovori na naslednji dve vprašanji so kmetje pojasnili, ali vidijo v povezovanju v zadrugo tudi prednosti za širše delovanje, vplivanje na javno življenje, ne samo svoje osebne koristi.

Anketirance smo povprašali, ali v povezovanju v zadrugo vidijo možnosti za vplivanje na kmetijsko politiko, lokalno politiko, ravnanje in načrtovanje v prostoru ter pridobivanje sredstev iz Republike Slovenije in Evropske unije. Pri odgovorih na ta vprašanja (slika 9) so si bili vprašani precej neenotni. Vendar je večina na vsa štiri vprašanja odgovorila pozitivno. Še največ (61,7 odstotkov) vidi v povezovanju v zadrugo možnosti za pridobivanje državnih in evropskih sredstev. V povezovanju v zadrugo vidi 56,7 odstotkov možnosti za vplivanje na ravnanje in načrtovanje v prostoru, nekaj manj, 55 odstotkov pa za vplivanje na lokalno politiko. Najmanj jih v povezovanju vidi možnost za vplivanje na kmetijsko politiko, in sicer le 51,7 odstotkov.

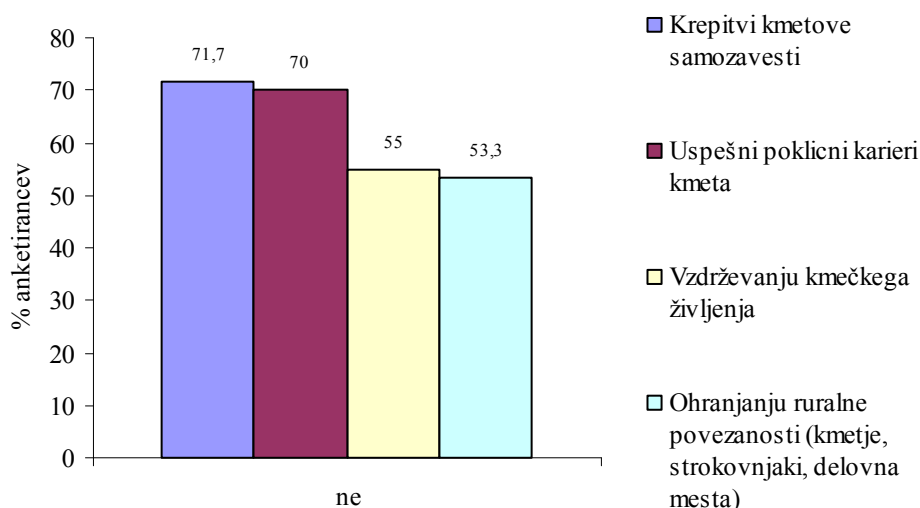
Slika 9: Možnosti v povezovanju v zadrugo

Vprašani so precej enotni, da zadruga ne prispeva k kmetovi samozavesti (71,7 odstotkov). Pri tem jih je mnogo izjavilo, da je to predvsem stvar posameznika.

Podoben odstotek (70 odstotkov) jih tudi meni, da povezovanje v zadrugo ne prispeva k uspešni poklicni karieri kmeta. Kot uspešna poklicna kariera smo smatrali njegovo splošno zadovoljstvo, ustvarjalnost, finančen uspeh in pozitivno naravnost do svojega poklica.

Z vprašanjem, ali zdruza prispeva k vzdrževanju kmečkega življenja je mišljeno, ali zadruga prispeva k ohranjanju načina življenja kmetov na podeželju, ohranjanju njihove

tradicije in običajev, vrednot, zavedanja in ponosa, da imajo drugačen življenjski slog kot ostali prebivalci. Mnenja o tem so zelo deljena, 55 odstotkov vprašanih se s tem ne strinja (slika 10).

Slika 10: Prispevek zadruge

Nazadnje nas je zanimalo, ali menijo da zadruga prispeva k ohranjanju ruralne povezanosti. S tem je mišljeno sodelovanje ljudi na podeželju, njihovo druženje, tako po ekonomski plati kot tudi preprosto zadovoljevanje socialnih potreb, skupno preživljanje prostega časa, preprečevanje osamljenosti, predvsem starejših. Na sliki 10 lahko vidimo, da jih večina (53,3 odstotke) meni, da zadruga k temu ne prispeva. Morda danes zadruga pri tem res nima pomembne vloge, vendar pa bi bilo temu smiselno posvetiti več pozornosti, kljub temu, da ima zadruga predvsem gospodarski namen, saj je z dobrimi medsebojnimi odnosi mogoče iztržiti učinkovitejše funkcioniranje zadruge.

5.4.2 Korist povezovanja v kmetijski zadrugo za kmetijski obrat

Kako po mnenju anketirancev povezovanje vpliva na sam kmetijski obrat, sem poskušala izvedeti z vprašanji, predstavljenimi v preglednici 37.

Največ anketirancev (41,7 odstotkov) s ne strinja s trditvijo, da povezovanje v kmetijski zadrugi povečuje konkurenčnost kmetije. Vseeno pa je tudi tistih, ki se s tem strinjajo, 36,7 odstotkov.

Da povezovanje pripomore k razvoju kmetije, meni 41,7 odstotkov vprašanih, s tem pa se ne strinja malenkost manj vprašanih, to je 40 odstotkov.

Večina vprašanih (53,3 odstotke) se jih ne strinja, da povezovanje v kmetijski zadrugi pripomore k ohranjanju proizvodnih sredstev, 31,7 odstotkov pa je tistih, ki se s tem strinjajo.

Preglednica 37: Vpliv povezovanja na kmetijski obrat

V kolikšni meri se strinjate, da povezovanje v kmetijski zadrugi	Sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	Se niti strinjam niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Skupaj	
	% vprašanih			%	N
povečuje konkurenčnost kmetije?	41,7	21,7	36,7	100	60
pripomore k razvoju kmetije?	40,0	18,3	41,7	100	60
pripomore k ohranjanju proizvodnih sredstev?	53,3	15,0	31,7	100	60
pozitivno vpliva na prihodnost kmetijskega obrata?	46,7	16,7	36,7	100	60
povečuje dohodek iz kmetijstva?	65,0	10,0	25,0	100	60
vpliva na bolj kakovostno proizvodnjo?	45,0	13,3	41,7	100	60

Da povezovanje v kmetijsko zadrugo pozitivno vpliva na prihodnost kmetijskega obrata, meni 36,7 odstotkov vprašanih, deset odstotkov več se jih s tem ne strinja.

Skoraj dve tretjini vprašanih (65 odstotkov) je prepričanih, da povezovanje ne povečuje dohodek iz kmetijstva.

Ponovno ni zaznati določenega trenda pri vprašanju, ali povezovanje vpliva na bolj kakovostno proizvodnjo, 45 odstotkov vprašanih se ne strinja, 41,7 odstotkov pa se jih s tem strinja. Pri tem so vprašani pogosto omenili, da povezovanje vpliva predvsem z nasveti, ki jih dobijo v zadrugi.

Pri tem jih je mnogo menilo, da je ta vpliv pač odvisen od posamezne zadruge. Zato sem tiste, ki so poleg splošne zadruge še člani Govedorejsko poslovnega združenja, prosila, naj na vprašanje odgovorijo za vsako zadrugo posebej. Izračunala sem povprečno razliko v odgovorih za posamezno zadrugo (glej poglavje 4.3 Obdelava podatkov). Poglejmo, ali se po mnenju teh vpliv posamezne zadruge razlikuje.

Kot kažejo podatki v preglednici 38, se 36,4 odstotke tistih, ki so člani obeh omenjenih zadrug, strinja, da povezovanje v splošni kmetijski zadrugi povečuje konkurenčnost kmetije, še enkrat toliko pa se jih s tem strinja za povezovanje v GPZ, medtem ko jih 54,5 odstotka meni, da povezovanje v splošni zadrugi ne povečuje konkurenčnosti njihovega obrata. Vprašani so se za 0,73 stopnje na petstopenjski lestvici bolj strinjali, da se konkurenčnost kmetije bolj povečuje s povezovanjem v GPZ kot v splošni zadrugi.

Velika večina se ne strinja, da povezovanje v splošni zadrugi pripomore k razvoju kmetije (72,7 odstotkov), medtem ko za povezovanje v GPZ to meni 36,4 odstotkov vprašanih. Da povezovanje v to združenje pripomore k razvoju kmetije pa meni 45,5 odstotka vprašanih. V stolpcu povprečnih razlik v preglednici 38 lahko vidimo, da po mnenju vprašanih povezovanje v GPZ bolj pripomore k razvoju kmetije kot povezovanje v splošni zadrugi.

Ponovno se 72,7 odstotkov vprašanih ne strinja, da povezovanje v splošni kmetijski zadrugi pripomore k ohranjanju proizvodnih sredstev. Da povezovanje v GPZ ne vpliva na ohranjanje proizvodnih sredstev se jih tudi ne strinja 45,5 odstotkov vprašanih, 27,3

odstotke se niti strinja niti ne strinja, enak odstotek pa se jih s tem vplivom strinja. Povprečna razlika med odgovori pokaže, da po mnenju vprašanih GPZ bolj pripomore k ohranjanju proizvodnih sredstev kot splošna kmetijska zadruga.

Preglednica 38: Primerjava vpliva povezovanja na kmetijski obrat med zadrugama

V kolikšni meri se strinjate, da povezovanje v kmetijski zadrugi		sploh se ne strinjam ali se ne strinjam	Se niti strinjam, niti se ne strinjam	Se strinjam ali popolnoma se strinjam	Povp razlika	Skupaj	
		% vprašanih				%	N
povečuje konkurenčnost kmetije?	Splošna KZ	54,5	9,1	36,4	-0,73	100	11
	GPZ	27,3	0,0	72,7		100	11
pripomore k razvoju kmetije?	Splošna KZ	72,7	0,0	27,3	-0,45	100	11
	GPZ	36,4	18,2	45,5		100	11
pripomore k ohranjanju proizvodnih sredstev?	Splošna KZ	72,7	9,1	18,2	-0,36	100	11
	GPZ	45,5	27,3	27,3		100	11
pozitivno vpliva na prihodnost kmetijskega obrata?	Splošna KZ	54,5	18,2	27,3	-0,55	100	11
	GPZ	40,9	18,2	40,9		100	11
povečuje dohodek iz kmetijstva?	Splošna KZ	63,6	9,1	27,3	-0,91	100	11
	GPZ	18,2	18,2	63,6		100	11
vpliva na bolj kakovostno proizvodnjo?	Splošna KZ	72,7	0,0	27,3	-0,27	100	11
	GPZ	54,5	9,1	36,4		100	11

Da povezovanje v GPZ pozitivno vpliva na prihodnost kmetijskega obrata, se strinja 40,9 odstotkov vprašanih, enak odstotek pa se jih s tem ne strinja. Še več, 54,5 odstotkov se jih ne strinja, da povezovanje v splošni kmetijski zadrugi pozitivno vpliva na prihodnost kmetijskega obrata. V povprečju jih več meni, da GPZ pozitivno vpliva na prihodnost obrata kot splošna zadruga.

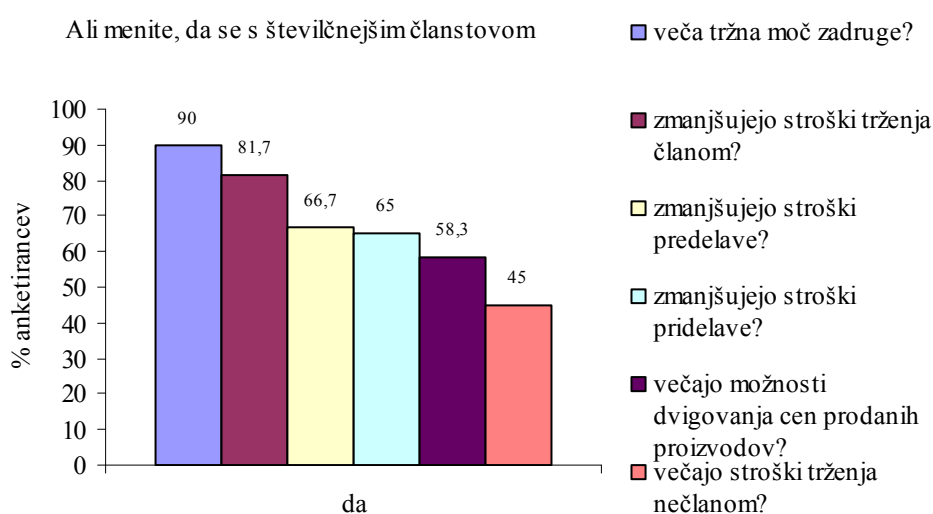
Večja razlika v odgovorih za posamezno zadrugo se pokaže pri vprašanju, ali povezovanje v zadrugi povečuje dohodek iz kmetijstva. Da povezovanje v splošni kmetijski zadrugi povečuje dohodek iz kmetijstva, se jih ne strinja 63,6 odstotke vprašanih, prav enak odstotek pa se jih s tem strinja za povezovanje v GPZ. V stolpcu povprečnih razlik v preglednici 38 je razvidno, da znaša povprečna razlika odgovorov za obe zadrugi 0,91 stopnje.

Kar 72,7 odstotka tistih, ki so člani obeh zadrug, se ne strinja, da povezovanje v splošni kmetijski zadrugi vpliva na bolj kakovostno proizvodnjo, več kot polovica (54,5 odstotka) pa tudi za sodelovanje v GPZ. Pri tem vplivu je tudi povprečna razlika odgovorov za obe zadrugi najmanjša (0,27 stopnje).

Pri vseh vplivih je izračunana povprečna razlika med odgovori za posamezni zadrugi negativna, kar pomeni, da so se vprašani v povprečju vedno bolj strinjali z naštetimi vplivi za GPZ kot za splošno kmetijsko zadrugo (preglednica 38).

Na sliki 11 so prikazani rezultati odgovorov na vprašanje, ali kmetje vidijo v številčnejšem povezovanju v zadrugo ekonomske prednosti.

Med anketiranjem je bilo opaziti, da vprašani precej različno razumejo zakonitosti trga. Tako jih 58,3 odstotke meni, da se s številčnejšim članstvom večajo možnosti dvigovanja cen prodanih proizvodov preko zadruga. Pri tem so razmišljali v smislu, da iz številčnejšega članstva sledi večja tržna moč zadruga in iz tega sledi možnost za določanje višjih cen. Drugi pa so spet razmišljali drugače: iz številčnejšega članstva sledi večja količina ponujenega proizvoda, iz tega pa sledijo nižje cene. Nekateri so enostavno mnenja, da na ceno ni moč vplivati. Tistih, ki menijo da ni možnosti dvigovanja cen, je 41,7 odstotka.

Slika 11: Učinki številčnejšega članstva v kmetijski zadrugi

Bolj enotni so si bili vprašani pri vprašanju, ali se s številčnejšim članstvom zmanjšujejo stroški trženja. Pod temi stroški so bili pravzaprav mišljeni transakcijski stroški in je bilo to tudi vsakemu anketirancu pojasnjeno. Transakcijski stroški so stroški, ki nastanejo s transakcijo, kot je prodaja ali nabava dobrin ali storitev. Vključujejo direktne stroške marketinga (trgovanja, prevozni stroški, skladiščenja, sortiranja) pa tudi stroške povezane z nepopolnimi informacijami pri transakciji – iskanje kupca ali prodajalca, pogajanje in uveljavljanje sporazumov ter stroški tveganja (Leathers, 2006).

Na sliki 11 lahko vidimo, da 81,7 odstotka vprašanih meni, da se ti stroški trženja (transakcijski stroški) s številčnejšim članstvom zmanjšajo. Vendar pa se nasprotno, da se s tem povečajo stroški trženja tistim, ki niso člani, ne strinja kar 55 odstotkov vprašanih.

Precej podobno je tudi mnenje tako za stroške pridelave kot za stroške predelave. Da se s številčnejšim članstvom zmanjšajo stroški pridelave se strinja 65 odstotkov vprašanih, da se zmanjšajo stroški predelave pa se strinja 66,7 odstotka vprašanih.

Največ anketirancev se strinja, da se z več člani v zadrugi veča njena tržna moč. Tako meni kar 90 odstotkov vprašanih.

5.5 IZKUŠNJE Z ZADRUŽNIŠTVOM, POZNAVANJE ZADRUŽNIŠTVA IN PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE

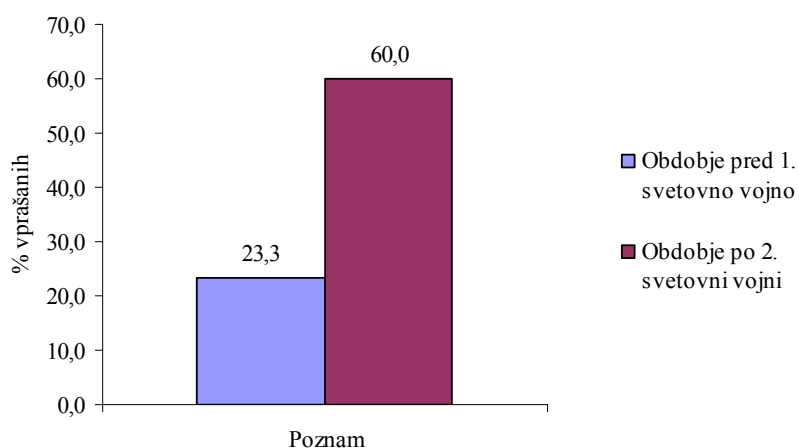
5.5.1 Izkušnja z zadružništvom v preteklosti

Eden od ciljev te naloge je ugotoviti, ali zgodovniske izkušnje z zadružništvom vplivajo na povezovanje v kmetijsko zadrugo danes. Zgodovina slovenskega zadružništva ima tako svetle kot temne trenutke, ki jih je narekoval gospodarski razvoj in politična situacija na območju današnje Slovenije.

Želeli smo ugotoviti, ali kmetje poznajo te izkušnje iz preteklosti. Zato smo na eni strani postavili pozitiven primer izpred prve svetovne vojne, ko so se zadruge na slovenskem na veliko ustanavljale prav iz potrebe po vzajemnosti, medsebojni pomoči ter uporabi proti oduševanju kmetov in delavcev ter želji po napredku.

Kot nasprotje temu pa smo povprašali po značilnostih zadrug po drugi svetovni vojni, predvsem do leta 1972 pa tudi kasneje do preoblikovanja leta 1992. Leta po drugi svetovni vojni so namreč zaznamovala zadruga v funkciji države, ki ni bila naklonjena zasebnemu kmetijstvu, pač pa nacionalizaciji zadružnega premoženja in delavski samoupravi v zadrugi. Značilnosti zadruge so se povsem spremenile šele s preoblikovanjem leta 1992, zato smo v vprašanju omenili to letnico.

Anketirance smo torej vprašali, ali vedo, kako so delovale zadruge pred prvo svetovno vojno na območju Slovenije in kaj je bila osnovna ideja zadružništva. Na sliki 12 je razvidno, da je 23,3 odstotka vprašanih odgovorilo s pritrdilnim odgovorom.

Slika 12: Poznavanje zadružništva pred 1. svetovno vojno in po 2. svetovni vojni

Na vprašanje, ali vedo, kako so delovale zadruge v obdobju po drugi svetovni vojni do njihovega preoblikovanja leta 1992, jih je 60 odstotkov odgovorilo, da vedo. Primerjava poznavanja zadružništva v obeh obdobjih je prikazano na sliki 12.

Vendar pa samo s temi odgovori nismo popolnoma zadovoljni. Za kmetovo dejansko poznavanje zadružništva v omenjenih obdobjih smo jih prosili, da nam navedejo osnovne značilnosti, kako so takrat delovale zadruge in v skladu s katero idejo.

Za obdobje pred prvo svetovno vojno jih je med vsemi anketiranci 3,3 odstotka (dva anketiranca) vedelo povedati, da so se takrat ustanovljale hranilnice in da so njihovi člani lahko dobili posojilo. Začetek zadružništva, da so kmetje držali skupaj, se zato združevali, si nudili medsebojno pomoč, solidarnost in so bili tako združeni močnejši jih je povedalo 16,7 odstotkov (10 anketirancev). Tretja skupina, to je 3,3 odstotka (dva anketiranca) vseh anketirancev pa je navedla kot značilnosti takratnih zadrug odkup, hladilnice, sirarne in trgovina (preglednica 1, Priloga D). Vse te odgovore pa lahko smatramo kot pozitivno gledanje na zadružništvo takratnega obdobja.

To so bili odgovori anketirancev različnih starosti in med starostnimi skupinami ni značilnih razlik. Največ (46,7 odstotkov) pa je tistih, ki na vprašanje niso vedeli odgovoriti in so stari od 40 do 59 let (preglednica 1, Priloga E).

O tem, kako so delovale zadruge v letih po drugi svetovni vojni je vedelo nekaj povedati 58,3 odstotka anketirancev. Pri tem sem ugotovila tri skupine podobnih odgovorov (preglednica 3, Priloga D).

Negativen odnos do takratnega zadružništva ima 10 odstotkov vseh anketirancev (6 anketirancev). Menijo, da so bile zadruge po drugi svetovni vojni diktirane s strani politike, v skladu z idejo socializma in v funkciji države. Dva odgovora sta bila celo bolj precizna, in sicer, da je bila zadruga do leta 1970 nosilec socializma na vasi, funkcija kontrole razvoja, po tem letu pa je postala člen v tržni verigi (preglednica 3, Priloga D).

Prav tako je izrazilo negativno mnenje 25 odstotkov vseh anketirancev (15 anketirancev), in sicer zaradi nacionalizacije zemljišč, kolhozov, obveznih oddaj pridelkov in zemlje v zadrugo ter obveznega članstva (preglednica 3, Priloga D).

Pozitiven odnos do zadružništva tega obdobja pa ima 23,3 odstotkov vseh anketirancev (14 anketirancev). Pravijo, da so se zadruge takrat ukvarjale s financiranjem, svetovanjem, izobraževanjem, z oskrbo, odkupom proizvodov, s strojno obdelavo zemlje in da je vladala kolegijska pomoč kmetom (preglednica 3, Priloga D).

Zanimivo je, da pri teh odgovorih ni značilnih razlik med mladimi (do 39 let) in starimi (nad 60 let). Kaže pa se rahel trend (razlike niso statistično značilne) da ti dve starostni skupini za malenkost odstopata od srednje starostne skupine (od 40 do 59 let). Ta opisuje zadružništvo po drugi svetovni vojni bolj negativno kot mlajši in starejši (preglednica 2, Priloga E). Predpostavljamo lahko, da mladi zaradi časovne oddaljenosti slabše poznajo preteklo zadružništvo in imajo o tem morda pomanjkljive predstave, saj tudi niso občutili krivic, ki so se takrat godile mnogim kmetom. Težko pa bi našli razlago za tak rezultat pri

najstarejši starostni skupini. Med anketiranjem je bilo pri nekaterih starejših anketirancih občutiti precejšno zadržanost. Lahko sklepamo, da si nekateri zaradi značilnosti preteklega političnega sistema še vedno ne upajo izraziti svojega mišljenja, ko gre za združništvo povojnega obdobja.

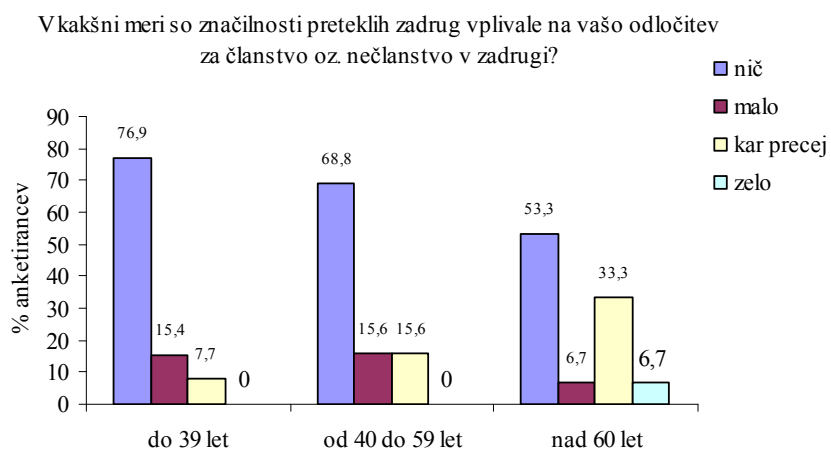
Vidimo, da so mnenja o združništvu povojnega obdobja precej deljena. Zanima nas, ali je to videnje preteklega združništva vplivalo na njihovo sedanje povezovanje v zadrugo.

Preglednica 39: Vpliv značilnosti preteklih zadrug na vstop oz. ne vstop v zadrugo

% odgovorov	Kako so značilnosti preteklih zadrug vplivale na vašo odločitev o vstopu v zadrugo?				Skupaj	
	nič	malo	kar precej	zelo	%	N
Vseh anketirancev	66,7	13,3	18,3	1,7	100	60
Tistih, ki so navedli značilnosti zadrug pred 1. sv. vojno	50,0	14,3	28,6	7,1	100	14
Tistih, ki so navedli značilnosti zadrug po 2. sv. vojni	51,4	20,0	25,7	2,9	100	35

V preglednic 39 je razvidno, da večina vprašanih, to je 66,7 odstotkov pravi, da značilnosti preteklih zadrug niso nič vplivale na njihovo odločitev o vstopu oz. ne vstopu v zadrugo. Velik delež takih odgovorov je tudi med tistimi, ki so navedli značilnost tako zadrug pred prvi svetovno vojno (50 odstotkov) kot zadrug po drugi svetovni vojni (51,4 odstotka). Med slednjimi jih je največ takih, ki so kot značilnost zadrug po drugi svetovni vojni navedli podržavljanje zemlje, obvezne oddaje in podobno (preglednica 4, Priloga D).

Iz slike 13 je razvidno, da starost ne vpliva na to, v kakšni meri so značilnosti preteklih zadrug vplivale na odločitev za članstvo oz. nečlanstvo.

Slika 13: Vpliv preteklega združništva na odločitev o članstvu

Pri 13,3 odstotka vprašanih je preteklost zadrug malo vplivala na odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo, pri 18,3 odstotka kar precej, pri 1,7 odstotku pa (1 anketiranec) zelo (preglednica 39).

Poglejmo najprej, kako so ti odgovori porazdeljeni glede na to, kaj so anketiranci povedali o značilnostih zadrug pred prvo svetovno vojno in ali so člani ali nečlani zadruge.

Med tistimi, ki pravijo, da pretekle značilnosti zadrug niso nič vplivale na odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo, je po pričakovanjih največ (82,5 odstotkov) tistih, ki niso vedeli značilnosti zadružništva pred prvo svetovno vojno. Med njimi ni opaziti značilnih razlik med člani in nečlani zadruge (preglednica 1, Priloga D1).

Med tistimi, ki pravijo, da so pretekle značilnosti malo vplivale na njihovo odločitev, ni nobene razlike med člani in nečlani. Dva sta navedla kot značilnosti zadrug pred prvo svetovno vojno začetke zadružništva, solidarnost, medsebojno pomoč, ostalih šest pa značilnosti za to obdobje ni poznalo (preglednica 1, Priloga D1). Ta odgovor je nelogičen, vendar je potrebno vedeti, da se vprašanje, v kakšni meri so značilnosti preteklih zadrug vplivale na njihovo odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo, nanaša na obe obravnavani obdobji (pred prvo svetovno vojno, po drugi svetovni vojni).

Med tistimi, pri katerih so pretekle značilnosti kar precej vplivale na vstop oz. ne vstop v zadrugo, zaradi majhnega vzorca težko govorimo o razlikah med člani in nečlani. Ena oseba (član) je našela značilnosti zadrug pred prvo svetovno vojno, kot so hranilnice in posojila, trije pa značilnosti, kot so začetki zadružništva, solidarnost in vzajemnost. Ponovno so med njimi tisti, ki za značilnosti zadrug tega obdobja niso vedeli (preglednica 1, Priloga D1).

Samo ena oseba pravi, da so pretekle značilnosti zadrug zelo vplivale na njegovo odločitev za članstvo. Ta je navedla kot značilnosti zadružništva pred prvo svetovno vojno začetke zadružništva, da so kmetje držali skupaj, si nudili medsebojno pomoč in so bili tako združeni močnejši (preglednica 1, Priloga D1). Ta ista oseba je kot značilnosti zadružništva po drugi svetovni vojni navedla, da so bile diktirane s strani politike, v skladu z idejo socializma in v funkciji države.

Poglejmo še, kakšni so bili odgovori glede na to, kaj so povedali o značilnostih zadruge po drugi svetovni vojni in ali so člani ali nečlani zadruge.

Med tistimi, ki pravijo, da pretekle značilnosti zadrug niso nič vplivale na odločitev za članstvo oz. nečlanstvo, je največ takih (55 odstotkov), ki značilnosti zadrug po drugi svetovni vojni niso navedli, med njimi pa je več nečlanov zadruge. Poleg njih je tudi velik delež (25 odstotkov) tistih, ki so za to obdobje navedli značilnosti, kot so nacionalizacija zemljišč, kolhozi, obvezna oddaja pridelkov in zemlje v zadrugo ter obvezno članstvo. Med slednjimi je več članov zadruge (preglednica 1, Priloga D2).

Veliko manjši je delež tistih anketirancev, ki pravijo, da so pretekle značilnosti zadrug malo vplivale na njihovo odločitev za članstvo oz. ne članstvo. Med temi je 50 odstotkov takih, ki so za značilnosti zadrug po drugi svetovni vojni navedli pozitivne lastnosti kot financiranje, svetovanje, izobraževanje, oskrba, odkup proizvodov in podobno. Takih, ki so navedli nacionalizacijo zemljišč, obvezno oddajo pridelkov in obvezno članstvo je 37,5

odstotkov (preglednica 1, Priloga D2). Zaradi majhnega števila odgovorov je težko govoriti o razlikah med člani in nečlani.

Med tistimi, pri katerih so značilnosti preteklega združništva kar precej vplivale na njegovo odločitev za članstvo oz. nečlanstvo, najdemo tako tiste, ki so za obdobje po drugi svetovni vojni našli pozitivne značilnosti kot tiste, ki so zadrugo omenjali v negativnem smislu pa tudi tiste, ki niso o značilnostih združništva po drugi svetovni vojni ničesar povedali. Največ med njimi (54,5 odstotkov) je takih, ki so kot značilnosti navedli financiranje, svetovanje, izobraževanje, odkup proizvodov, pomoč kmetom in podobno. Med njimi so štirje člani in dva nečlani. Tako takih, ki pri značilnostih omenjajo nacionalizacijo in obvezne oddaje kot takih, ki značilnosti niso poznali, je 18,2 odstotka. Oboji so nečlani zadruge (preglednica 1, Priloga D2).

Med tistimi, pri katerih je preteklost malo vplivala na odločitev, kot med tistimi, ki pravijo, da je vplivala kar precej, je največ takšnih, ki so za značilnost zadrug po drugi svetovni vojni navedli financiranje, svetovanje, izobraževanje, oskrbo, odkup proizvodov, strojno obdelavo zemlje in kolegialno pomoč kmetom (preglednica 4, Priloga D).

5.5.2 Poznavanje delovanja zadruge

Kmete sem povprašala, kako dobro poznajo princip delovanja zadruge, naloge, pravice in odgovornosti, ki jih imajo člani pri upravljanju zdrug. Zanimalo me je tudi, ali je to plod samoiniciative ali spodbujanja tega znanja s strani drugih.

V preglednici 40 lahko vidimo, da je največ, to je ena četrtnina takih, ki poznajo princip delovanja zadruge površno, in to zato, ker jih več ne zanima. Nekaj manj (23,3 odstotka) je takih, ki ga tudi poznajo površno, in to zato, ker jim več ni nihče pojasnil.

Preglednica 40: Poznavanje nalog, pravic in odgovornosti članov pri upravljanju zdrug

Ali poznate princip delovanja, naloge, pravice in odgovornosti, ki jih imajo člani pri upravljanju zdrug	Člani	Nečlani	Člani + nečlani	N
	% odgovorov			
Ne poznam, ker me ne zanima	6,7	36,7	21,7	13
Ne poznam, ker mi ni nihče pojasnil	13,3	33,3	23,3	14
Poznam površno, ker me ne zanima	40,0	10,0	25,0	15
Poznam površno, ker mi ni nihče pojasnil	16,7	20,0	18,3	11
Dobro poznam, razložili so mi jih v zadrugi	13,3	0,0	6,7	4
Dobro poznam, razložili so mi jih drugi	0,0	0,0	0,0	0
Dobro poznam, pozanimal sem se sam	10,0	0,0	5,0	3
Skupaj	100	100	100	60

Več kot petina (21,7 odstotkov) jih funkcioniranje zadruge ter pravice in dolžnosti članov ne pozna, ker jih to ne zanima. To so večinoma nečlani zadruge, pa vendar se je tako izreklo tudi 6,7 odstotkov članov. Sledi 18,3 odstotke vprašanih, ki pravijo, da funkcioniranje zadruge poznajo površno, ker jim več ni nihče pojasnil. Princip delovanja zadruge, naloge pravice in odgovornosti članov zdrug dobro pozna 6,7 odstotkov vprašanih, ker so jim jih razložili v zadrugi, pet odstotkov pa zato, ker so se pozanimali sami (preglednica 40).

Zaskrbljujoč je odstotek tistih članov, ki delovanje zadruge sicer poznajo površno, vendar jih ne zanima, zvedeti kaj več. To lahko kaže na njihovo brezbriznost pri upravljanju svoje zadruge. Če tem 40 – im odstotkom članov prišetejemo še tiste, ki teh zadev ne poznajo zaradi takega ali drugačnega razloga, skupaj to znese 60 odstotkov članov, ki se verjetno ne zavedajo svoje pomembnosti pri upravljanju zadruge.

Kruskal – Wallisov test je pokazal statistično značilne razlike med člani in nečlani zadruge glede poznavanja delovanja zadruge, nalog, pravic in odgovornosti, ki jih imajo člani pri upravljanju zadrug ($\chi^2 = 17,407$, $p = 0,0$).

Ti odgovori pa nam ne pokažejo dejanskega poznavanja funkcioniranja zadruge. Zato smo anketirance nadalje vprašali, kako delujejo današnje zadruge. Na to vprašanje 58,3 odstotke vprašanih ni znalo odgovoriti. Od ostalih pa smo dobili tri vrste odgovorov.

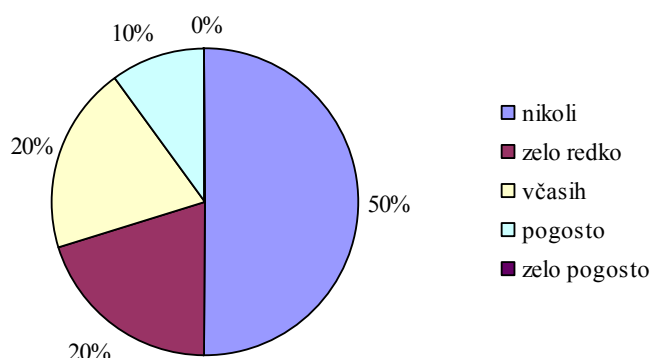
Preglednica 41: Kako delujejo današnje zadruge

Odgovor	% vprašanih	N
Člani na občnem zboru volijo upravni odbor, vodstvo zadruge, nadzorni odbor, predsednik	26,7	16
Zadruga se ukvarja z odkupom, svetovanjem, izobraževanjem, trgovskim poslovanjem	8,3	5
Zadruga deluje oz. mora delovati v korist članov	3,3	2
Zadruga ne deluje v korist članov in je sama sebi namen	3,3	2
Ne ve odgovora	58,3	35
Skupaj	100	60

Iz preglednice 41 lahko vidimo, da jih je največ, in sicer 26,7 odstotkov odgovorilo podobno, in sicer, da člani na občnem zboru volijo upravni odbor, vodstvo zadruge, poleg tega so nekateri našteali še nadzorni odbor in predsednika. Ti torej poznajo osnovne značilnosti upravljanja zadruge. Med temi je samo ena oseba, ki ni član zadruge (preglednica 6, Priloga F).

Odgovore, ki pravzaprav opisujejo vlogo zadruge, je dalo 8,3 odstotka vprašanih (preglednica 41). Odgovorili so, da se zadruga ukvarja z odkupom, svetovanjem, izobraževanjem, trgovskim poslovanjem in podobno. Tudi med temi je ena oseba, ki ni član zadrge (preglednica 1, Priloga F).

Tretja skupina odgovorov pa je pravzaprav samo ocena, kako deluje zadruga. V preglednici 41 je razvidno, da jih 3,3 odstotka (dve osebi, oba nečlana zadruge) pravi, da zadruga deluje oz. mora delovati v korist članov, enak odstotek vprašanih pa pravi, da zadruga ne deluje v korist članov in da je sama sebi namen (obe osebi sta člana zadruge) (preglednica 1, Priloga F).

Slika 14: Pogostost udeležbe članov zadruga na izobraževanjih o zadružništvu

Na Zadružni zvezi Slovenije organizirajo tudi izobraževanja o zadružništvu za člane zadrug, zato smo jih vprašali, kako pogosto se jih udeležujejo. Na sliki 14 lahko vidimo, da se petdeset odstotkov članov zadruga nikoli ne udeleži izobraževanja o zadružništvu. Mnogi so tudi zatrjevali, da tako izobraževanje sploh ne obstaja. Na Zadružni zvezi so povedali, da ga organizirajo in da o tem obvestijo zadruga, ki so njihove članice. Vprašanje pa je, kako to informacijo zadruga prenese naprej na svoje člane.

5.5.3 Kdo ima pri povezovanju kmetov pomembno vlogo

Kmete sem tudi vprašala, kako pomembno vlogo pri njihovem povezovanju v zadrugo imajo po njihovem mnenju kmetje posamezniki, država, lokalne skupnosti, kmetijska zadruga in zadružna zveza.

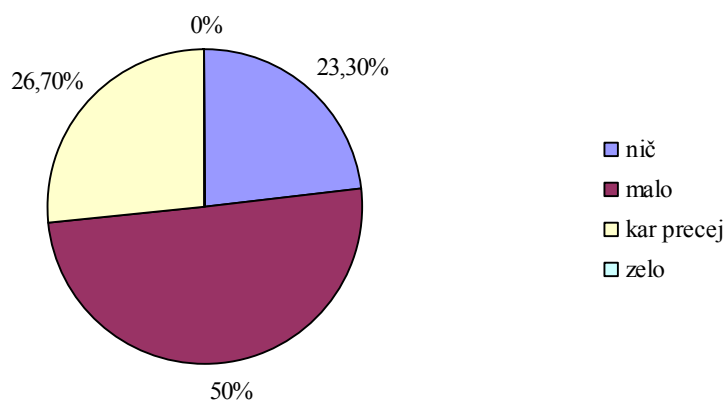
Medtem ko je največji odstotek anketirancev menilo, da imata kmetijska zadruga (65 odstotkov) in Zadružna zveza (61,7 odstotkov) pomembno vlogo, jih je največ (18,3 odstotka) menilo, da imajo zelo pomembno vlogo kmetje posamezniki. Po njihovem mnenju pa ima tudi država pomembno vlogo, takih je 48,3 odstotka.

Preglednica 42: Kdo ima pri povezovanju kmetov v zadrugo pomembno vlogo

	Zelo nepomembno	Nepomembno	Niti nepomembno niti pomembno		Zelo pomembno	Skupaj	
			Pomembno			%	N
Kmetje posamezniki	1,7	16,7	18,3	45,0	18,3	100	60
Država	10,0	15,0	16,7	48,3	10,0	100	60
Lokalne skupnosti	10,0	33,3	21,7	33,3	1,7	100	60
Kmetijska zadruga	1,7	3,3	18,3	65,0	11,7	100	60
Zadružna zveza	0,0	13,3	16,7	61,7	8,3	100	60

5.5.4 Zadovoljstvo

Člane zadruga smo vprašali, kako zadruga izpolnjuje njihova pričakovanja. Da zadruga ne izpolnjuje njihovih pričakovanj pravi kar 23,3 odstotka članov. Polovica jih pravi, da malo, da kar precej izpolnjuje njihova pričakovanja pa jih pravi 26,7 odstotkov. Nihče ne meni, da zadruga zelo izpolnjuje njegova pričakovanja (slika 15).

Slika 15: Izpolnjenost pričakovanj, ki jih imajo anketiranci od zadruga

Nazadnje pa smo anketirance še vprašali, ali v prihodnosti nameravajo prenehati biti člani kmetijske zadruga oz. se vanjo včlaniti. Iz zadruga se jih namerava izpisati 6,7 odstotkov (štiri osebe). Dva nameravata prekinit članstvo, ker bosta prenehala s kmetovanjem, ena oseba pravi, da ima z zadrugo slabe izkušnje, ena oseba pa se namerava izčlaniti zato, ker z zadrugo enostavno nima poslovnih stikov (preglednica 43; preglednica 1, preglednica 2, Priloga G).

Ostali, 93,3 odstotka jih pravi, da ne nameravajo postati ali prenehati biti član kmetijske zadruga.

Nečlani oz. tisti, ki mislijo, da niso člani, navajajo tri skupine podobnih razlogov. Da v članstvu in zadrugi ne vidijo nobene prednosti in da se s članstvom ne bi nič spremenilo jih meni 13,3 odstotkov vseh anketirancev. V zadrugo se ne nameravajo včlaniti, ker pridelujejo za samooskrbo, ker je njihova kmetija premajhna, hobi kmetija ali sploh nič ne proizvajajo (reja športnih konj) ali pa kmetovanje nameravajo opustiti jih pravi 8,3 odstotke. Da se v zadrugo ne nameravajo včlaniti, ker imajo slabe izkušnje, ali pa menijo, da zadruga slabo deluje, pravi 3,3 odstotke vprašanih (preglednica 43).

Med člani zadruga oz. tistimi, ki mislijo, da so člani zadruga pa smo našli več različnih razlogov, zakaj ne nameravajo prenehati biti člani kmetijske zadruga. V preglednici 43 lahko vidimo da je 13,3 odstotka anketirancev podalo podobne odgovore kot na primer, da se drugače ne da prodati proizvodov, da imajo tako zagotovljen odkup, da je zadruga potrebna in da so tako kmetje manj ogroženi. Največ, to je 18,3 odstotkov pa je takih, ki menijo, da je še vedno bolje ostati član, še vedno imajo vsaj malo koristi, s članstvom nič ne izgubijo in jih ne bremeni.

Iz zadruge se ne namerava izpisati 3,3 odstotke vprašanih, in sicer zato ker imajo delež v zadrugi. Zadovoljnih s sodelovanjem z zadrugo je 5 odstotkov vprašanih in bodo zato ostali njeni člani. Nekateri nameravajo ostati zadružni člani zaradi stanovske pripadnosti in tradicije. Teh je 6,7 odstotkov, 3,3 odstotke pa jih upa da bo šlo zadrugi na bolje in da bo tudi za posamezne dejavnosti, ki so sedaj v ozadju, večji posluh (preglednica 43).

Preglednica 43: Namera o včlanitvi oz. izčlanitvi v/iz zadruge

Zakaj ne nameravate postati član oz. prenehati biti član kmetijske zadruge?	%	N
Ne ve, o tem ni razmišljal	18,3	11
Zakaj se v zadrugo ne nameravate včlaniti?		
Nič ne spremeni, ne vidi prednosti	13,3	8
Hobi kmetija, majhna kmetija, namerava opustiti, ne proizvaja, samo samooskrba	8,3	5
Zadruga slabo deluje, slabe izkušnje	3,3	2
Zakaj se iz zadruge ne nameravate izpisati?		
Drugače se ne da prodajati, zagotovljen odkup, zadruga potrebna, manjša ogroženost kmetov	13,3	8
Še vedno bolje ostati član, še vedno imajo vsaj malo koristi, s članstvom nič ne izgubijo in jih ne bremeni	18,3	11
V zadrugi imajo delež	3,3	2
Zadovoljen s sodelovanjem	5,0	3
Tradicija in stanovska pripadnost	6,7	4
Upa da bo šlo na bolje in da bo v prihodnosti več posluha za posamezne dejavnosti	3,3	2
Se namerava iz zadruge izpisati (Preglednica 2, Priloga G)	6,7	4
Skupaj	100	60

6 RAZPRAVA IN SKLEPI

6.1 RAZPRAVA

Kmetijska zadruga je organizacija, v kateri se združujejo kmetje z namenom s skupnimi močmi uresničiti svoje gospodarske cilje. Člani zadruge so hkrati njeni lastniki, upravljalci in njeni poslovni partnerji. Zato je zelo pomembno, da se zavedajo svoje vloge v zadrugni organizaciji in ostanejo v njej aktivni.

6.1.1 Članstvo v zadrugi

Že v samem temelju - članstvu pa se pokaže prvi problem obravnavane Kmetijske zadruge Domžale, saj kar dvajset odstotkov anketiranih kmetov trdi napačno, da so oz. da niso člani kmetijske zadruge. To kaže na njihovo nezainteresiranost, saj bi v nasprotnem primeru seveda vedeli za svoj formalni status v zadrugi. Nezainteresiranost se kaže tudi v poznavanju zadrugnih pravil, pravicah in odgovornostih članov. Kar štirideset odstotkov članov te pozna površno, ker jih več o tem ne zanima. Ugotovitev je še bolj pesimistična, če zraven prištejemo še tiste, ki funkcioniranje zadruge sploh ne poznajo. Menim, da bi bilo zanimanje za delovanje zadruge večje, če bi morali člani vplačati večji članski delež, kajti pri članskem deležu, ki velja danes (50 eur), jih mnogo sploh ne ve, kakšen je njihov delež v zadrugi, pri večjih vsotah pa bi o članstvu in delovanju zadruge seveda bolje premislili. Vendar krivde za nepoznavanje delovanja zadruge ne gre valiti samo na kmete posameznike. Zadruga bi morala o tem kmete (ali vsaj zadrugne člane) bolje obveščati in spodbujati k tovrstnem izobraževanju, saj se ga polovica članov zadruge nikoli ne udeleži, mnogi pa so ob anketiranju celo trdili, da ta ne obstajajo. Morda bi bilo tudi smiselno, da bi poskušali zadrugništvo predstaviti tudi kmetom, ki niso člani zadruge, izobraževanja so namreč namenjena samo članom. Tudi raziskava je pokazala, da je za nečlane razlog za nesodelovanje z zadrugo nedovoljšna informiranost v zvezi z delovanjem zadruge. Pojavlja se še en problem. Če se člani zadruge udeležijo in glasujejo na občnih zborih in se ne poglobijo v problem, o katerem odločajo, lahko s tem zadrugi naredijo več škode, kot če v zadrugnem življenju sploh ne sodelujejo. Med anketiranjem so kmetje ta problem večkrat omenili, in prav iz tega verjetno izhaja mnenje nekaterih, da člani nimajo vpliva na odločanje v zadrugi. To se seveda ne bi dogajalo, če bi bili tisti, ki se na aktualna vprašanja ne spoznajo dovolj, a kljub temu odločajo na občnem zboru, v večji meri odvisni od dohodka iz kmetijstva. Kljub ugotovitvi, da je članstvo v zadrugi povezano z deležem dohodka gospodinjstva iz kmetijstva, je kar štirideset odstotkov članov takih, ki imajo iz kmetijstva samo do ene tretjine celotnega dohodka gospodinjstva. Ponovno, tako kot pri članskem deležu torej igra pomembno vlogo denar.

Če je zadruga splošna kmetijska zadruga, kot je to Kmetijska zadruga Domžale, v njej zaradi heterogenosti članstva lahko prihaja do navzkrižja interesov. Če se heterogenost kaže v starostni strukturi članov in vodstva zadruge, je to seveda dobro, saj menim, da je za učinkovito delovanje organizacije pomembna pestra starostna struktura, kjer vsak s svojimi izkušnjami in novimi idejami doprinese k delovanju organizacije. V obravnavani zadrugi je ugotovljeno izjemno starostno neravnotežje, posebej med mladimi in srednjo generacijo. Razlog za to ni samo to, da se mladi vse manj ukvarjajo s kmetijstvom, saj je mladih, ki se ukvarjajo s kmetijstvom in niso člani zadruge več kot mladih kmetovalcev, ki so njeni

člani. Težko bi si to razlagali tudi z mnenjem o združništvu v preteklosti, saj so mladi bolj pozitivno kot negativno ocenili preteklo združništvo, večina pa jih tudi pravi, da preteklost ni vplivala na odločitev o članstvu. Za ohranjanje vitalnosti zadruga bi jo bilo potrebno za mlade kmete narediti atraktivno. Morda s posebnimi ugodnostmi, vsekakor pa bi mladi morali videti tudi možnost za delovanje v upravi zadruga.

V raziskavi sem predpostavljala, da je članstvo v zadrugi povezano z vizijo kmeta za prihodnost, s prihodnostjo kmetijske dejavnosti in tudi z nasledstvom. Vendar mladi kmetje, tisti, ki nameravajo kmetijsko dejavnost ohraniti ali celo razširiti ter kmetje, ki imajo naslednika in tako vidijo prihodnost v svojem delu na kmetiji, očitno ne vidijo v zadrugi možnosti za doseganje boljših gospodarskih rezultatov.

Heterogenost članstva pa se kaže tudi v socio - ekonomsem tipu kmetij ali velikosti kmetij, saj raziskava ni potrdila, da je članstvo v zadrugi povezano s socialno – ekonomskim statusom gospodinjstva. Kmetje, ki so v večji meri odvisni od dohodka iz kmetijstva, imajo seveda drugačne interese kot tisti manjši kmetje, ki jim kmetija ni glavni vir dohodka, če ti interes v zadrugi sploh imajo. Prav na obravnavanem območju so se drugačni interesi govedorejcev izrazili do te mere, da so ti ustanovili novo, specializirano zadrugo Govedorejsko poslovno združenje, kjer so se sprva združili največji pridelovalci mleka. Kljub temu, da odslej svoje proizvode ne oddajajo več v Kmetijsko zadrugo Domžale in so v njej tako rekoč neaktivni, so še vedno ostali njeni člani. Iz zadruga se niso izpisali tudi zato, ker je članski delež tako nizek, da na to ne polagajo pozornosti. Kot sem že omenila, bi višji članski delež tako pokazal resnost sodelovanja v zadrugi. Da Govedorejsko poslovno združenje ni nastalo po naključju pove tudi to, da je velika večina o članstvu v njem dobro premislila, medtem ko to niso storili za splošno kmetijsko zadrugo. Tudi na splošno se je med kmeti pokazalo, da odločitve o članstvu večina ni pretehtala.

Že zgoraj navedeni ugotovitvi, da je članstvo v zadrugi povezano z deležem dohodka gospodinjstva iz kmetijstva in ni povezano s socialno – ekonomskim statusom sta lahko nelogični, če vemo, da bi morala biti na čistih kmetijah večina dohodka gospodinjstva iz kmetijstva. Potemtakem bi se moralo članstvo v zadrugi povezovati tudi s socialno – ekonomskim statusom gospodinjstva. Tak trend se vendarle kaže, vendar tega ne moremo statistično potrditi. Ugotovitev kaže na to, da članstvo v zadrugi ne glede na število aktivnih oseb gospodinjstva znotraj kmetijstva lahko povezujemo samo z deležem dohodka iz kmetijske dejavnosti.

6.1.2 Poslovni odnosi med zadrugo in njenimi člani

Tudi v prihodnosti največ kmetov svojega statusa člana oz. nečlana v zadrugi ne namerava spremeniti. Največ jih o tem sploh ni razmišljalo, zato se upravičeno sprašujemo, zakaj nekateri sploh so včlanjeni v zadrugo. Največ tistih, ki so člani, je odgovorilo, da je še vedno bolje biti član zadruga kot ne, ker jih to ne bremeni, še vedno imajo lahko nekaj koristi. To spet pokaže (ne)resnost sodelovanja in spet zagovarjam, da bi v primeru višjega članskega deleža stvar bila drugačna. Kmetje bi premislili, kaj je smisel zadruga, ali so pripravljeni nekaj vložiti, da bi od tega tudi kaj imeli, ali pa bi se odločili, da zadruga enostavno ne potrebujejo. Zadruga ne more biti opora kmetom samo v slabih razmerah na

trgu. Seveda je njen namen delovanje v korist njenih članov, vendar pa z njihovim tako enostranskim obnašanjem ne more biti učinkovita.

Posledično zato dejstvo, da več kot polovica vprašanih svojih proizvodov sploh ne proda v zadrugo, ne preseneča. Res, da v povprečju člani oddajo v zadrugo še enkrat več proizvodov kot nečlani, vendar je ta delež še vedno razmeroma nizek, saj ne doseže niti 45 odstotkov. Polovica kmetov tudi ocenjuje odkup proizvodov kot dejavnost v zadrugi, ki je zanje nepomembna, za manj kot polovico kmetov pa je pomembna. Kam prodajajo ostale proizvode, žal ne vemo, verjetno pa razen tistih večjih pridelovalcev mleka, ki so združeni v Govedorejsko poslovnem združenju, prodajo svoje proizvode individualno na trgu, saj v tej okolici ni druge kmetijske zadruge.

Postavlja se vprašanje, zakaj se kmetje v večji meri ne poslužujejo zadruge. Glede na to, da se je skozi anketiranje pokazalo, da je najbolj pomembno, za kakšen denar bodo kmetje kaj dobili, bi lahko sklepali, da niso zadovoljni s pogoji odkupa proizvodov. Pri tem se izkaže pogajalska moč zadruge na trgu. V zadrugi bi morali skrbeti, da imajo za to zadolžene najbolj izurjene in iskušene ljudi, saj so kmetje, ki svoje pridelke oddajajo v zadrugo, najbolj odvisni prav od njih.

Kmetje razumejo zadrugo zelo različno, ne samo kot ekonomsko entiteto. Za mnoge je pomemben občutek pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami pa tudi želja po druženju s kmeti. Tradicija je pomembna le za nekatere člane, še z manjšo gotovostjo pa lahko rečejo, da so zadružniki »po duši«. Zadruga torej je mesto srečavanja ljudi in izmenjave mnenj ter izkušenj, vendar pa se pripadnost ljudem s podobnimi cilji in vrednotami ponovno nanaša na ekonomske cilje. To je razvidno iz ugotovitve, da so tisti, ki so poleg splošne kmetijske zadruge tudi člani Govedorejsko poslovnega združenja, dali veliko večjo pomembnost občutku pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami v GPZ kot v splošni zadrugi. GPZ pa je nastal prav iz ekonomskih potreb kmetov.

Zanimivo je, da je kot dejavnost v kmetijski zadrugi oskrba z repromaterialom in fitofarmaceutskimi sredstvi bolj pomembna za tiste, ki niso člani zadruge kot za člane. Ta rezultat preseneča, saj imajo slednji v zadrugi določene ugodnosti pri nakupu materiala, očitno pa imajo še večje pri drugih dobaviteljih. Kljub temu pa sta ti dve dejavnosti poleg svetovanja za kmete v zadrugi med vsemi dejavnostmi še vedno najbolj pomembni. Med anketiranjem se je tudi pokazalo slabo poznavanje zadružnih dejavnosti. Kmetje namreč pogosto zamenjujejo dejavnosti Svetovalne službe z dejavnostmi zadruge. Verjetno zato, ker je zadruga v preteklosti imela tudi naloge Svetovalne službe pa tudi zato, ker imata v tem konkretnem primeru ti dve organizaciji skupne prostore. Preseneča ugotovitev, da sta samo za polovico članov odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg v zadrugi pomembna. Zakaj je temu tako, si lahko razlagamo z dejstvom, da več kot 46 odstotkov članov z zadrugo ne sodeluje, ker menijo da zadruga ni uspešna pri trženju pridelkov. Ugotovitve niso zelo različne glede na dejavnost, razen pri zelenjadarjih, pri katerih ta dejavnost sploh ni pomembna. Menim, da je ta ugotovitev vredna podrobnejše raziskave, kje prihaja do razhajanj. Kmetje bi namreč preko zadruge enotno nastopali na trgu in si tako na njem izborili boljše pogoje.

Kljub temu, da so kmetje že organizirani predvsem v Strojnih krožkih, da si med seboj pomagajo s kmetijsko mehanizacijo pa bi jih to zanimalo tudi v zadrugi, če bi se ta s tem ukvarjala. Vendar mnogih skupna nabava strojev ne bi zanimala. V mnogih razpravah je bilo že omenjeno, da stroji na slovenskih kmetijah niso amortizirani. Zato bi bilo dobro, da bi zadruga v tej smeri naredile več. Predvsem se mi zdi pomembno, da bi kmetje končno razumeli korist tovrstnega sodelovanja in na stvar gledali daljnoročno. Seveda pa so za to potrebna jasno določena pravila in disciplina udeležencev. Ker imamo zgledne primere iz tujine, ne vidim razloga, da tovrstne strojne zadruga ne bi funkcionirale tudi pri nas, razen če je to stvar mentalitete.

Kmetje imajo dnevno veliko dela na svojih kmetijah in pogosto nimajo nadomestne delovne sile v primeru odsotnosti in nezmožnosti za delo. Zato bi bil tudi dokaj velik interes za dejavnost v zadrugi, ki bi nudila delovno pomoč v času bolezni in odsotnosti. Če bi imeli kmetje to možnost, bi bilo verjetno tudi zanimanje za kmetovanje med mladimi večje.

6.1.3 Prednosti in slabosti povezovanja v zadrugo

Pri ugotavljanju razlogov za sodelovanje s Kmetijsko zadrugo Domžale sem ugotovila samo en razlog, ki ga je navedla več kot polovica vprašanih, to je kvaliteta storitev zadruga. Med bolj pomembnimi razlogi sta še zagotovljen odkup pridelkov in korektni poslovni odnosi v zadrugi, da ni okoriščanja. Vsekakor pa ni razlog za sodelovanje, da kmetje sami ne bi bili sposobni tržiti pridelkov, višina plačila za oddane proizvode, inovativnost zadruga ter ugodne cene materiala, opreme in storitev v zadrugi. To so razlogi, za katere se je opredelilo največ kmetov, večina odgovorov pa je precej razpršena. Anketa torej ni pokazala nobenega zares očitnega razloga za sodelovanje v kmetijski zadrugi, ki bi ga imelo več kot 55 odstotkov vprašanih. Za zadrugo vsekakor to ni vzpodbudno tudi zato, ker je poleg tistih, ki se z omenjenimi najpomembnejšimi razlogi za sodelovanje strinjajo, tudi mnogo takih, ki se s temi istimi razlogi ne strinjajo.

Najbolj očitni razlogi za nesodelovanje v Kmetijski zadrugi Domžale so visoke cene materiala in opreme v zadrugi, neprilagajanje zadruga v poslovanju novim potrebam in ne dovolj pestra ponudba storitev. Še posebej so ti razlogi očitni med člani zadruga, medtem ko imajo nečlani še dodatne razloge, in sicer, da se močnejši kmetje okoriščajo na račun manjših, zakasnjena plačila za oddane proizvode, nezadostna informiranost v zvezi z delovanjem zadruga ter pridelava samo za lastno samooskrbo. Previsok članski delež pa tudi ni razlog za nečlanstvo.

Te ugotovitve je težko komentirati, saj so rezultati zelo različni in neprepričljivi, celo nelogični, če pogledamo mnenje članov zadruga o tem, ali so sposobni sami prodajati na trgu. Sprva jih večina pravi, da to ni razlog za sodelovanje z zadrugo, potem pa jih popolnoma enak odstotek trdi, da razlog za nesodelovanje ni učinkovitejši individualen nastop na trgu.

Z gotovostjo pa lahko povzamemo, da kmetje niso zadovoljni z inovativnostjo v zadrugi ter visokimi cenami materiala in storitev, čeprav menijo, da so te v zadrugi kvalitetne. Zadruga si ni more privoščiti prodajati storitev pod ceno, lahko pa bi vodstvo v zadrugi

prisluhnilo kmetom in v njihovo zadovoljstvo poskušalo izboljšati stvari kar se tiče novitet. Zadruga bi morala izkoristiti potencial 450 članov in jim poskušala ponuditi vsaj tisto, kar kmetom ponujajo konkurenčni ponudniki. Kajti navsezadnje vsevečkrat obvelja ekonomski izračun, in ne tradicija ter zvestoba zadružništvu.

Razveseljiva je ugotovitev, da je korekten posloven odnos, da v zadrugi ni okoriščanja pogosto razlog za sodelovanje, medtem ko razlog za nesodelovanje najpogosteje ni nezaupanje vodstvu in da bi zadruga dajala prednost drugim dejavnostim, ki niso v interesu članov.

Kljub temu da so ti razlogi za sodelovanje oz. za nesodelovanje v zadrugi precej neprepričljivi, je ugotovitve potrebno resno obravnavati, saj večina kmetov ne sodeluje z zadrugo, ker bi bila ta sama sebi namen ali, ker enostavno ne bi bili pripravljene za sodelovanje z zadrugo.

6.1.4 Učinki povezovanja v zadrugo

V povezovanju v zadrugo, vendar bolj kot samo povezovanje in ne v smislu, da bi imela zadruga kakšen poseben status jih večina, vendar ne več kot dve tretjini vidi možnost za vplivanje na lokalno in kmetijsko politiko, na ravnanje v prostoru in za pridobivanje sredstev. Vsi so razmišljali v smislu, »če bi stopili skupaj in zavzeli skupno stališče, potem je že možno na kaj vplivati...« Vprašanje pa je, zakaj dejansko tega ne storijo, saj je smisel zadruge prav v tem. Menim, da se premalo zavedajo pomembnosti svoje samoiniciative in se preveč zanašajo samo na to, kaj vse bi jim zadruga morala nuditi.

Če ni te skupne zavzetosti, potem tudi mnenje, da zadruga ne prispeva k uspešni poklicni karieri kmeta in njegovi samozavesti, ni presenetljivo. Zadruga bi morala biti vir vzpodbude, medsebojne podpore, ne pa mesto razprtij in nasprotij. To pravim zato, ker sem pri anketiranju nemalokrat naletela na razburjenje že ob tem, ko sem kmetijsko zadrugo samo omenila.

Čeprav skozi to raziskavo ugotavljamo, da ni največja težava v tem, da bi bilo članstvo v zadrugi maloštevilčno oz. da bi upadalo (saj noben izmed anketirancev ni bivši član kmetijske zadruge), ampak v tem, da tudi člani ne sodelujejo z zadrugo kot bi, če bi se držali dolžnosti članov, ki naj bi delovali v korist zadruge in s tem vseh njih, se pravi, tudi v čim večji meri z zadrugo opravljali posle. Vseeno pa nam njihovo mnenje o tem, kako bi številnejše članstvo vplivalo na možnost določanja cen, na stroške in na tržno moč zadruge, pove, ali se zavedajo prednosti skupnega sodelovanja. Kajti članstvo pomeni več ljudi, ki sodelujejo, in posredno lahko tudi sklepamo, kaj menijo o vplivu večjega sodelovanja na že našete cene, stroške in tržno moč zadruge.

Kar 90 odstotkov kmetov meni, da se s številnejšim članstvom večja tržna moč zadruge, veliko pa jih tudi meni, da se zmanjšajo različni stroški in se večja možnost dvigovanja cen. Zakaj se dejansko v zadrugi ne poslužujejo večjega sodelovanja, smo ugotovili že zgoraj. Med drugimi so pomembne tudi visoke cene materiala in storitev v zadrugi. Višina plačila za oddane proizvode sicer ni razlog za nesodelovanje, vendar tudi ni razlog za sodelovanje.

Prav ta dva razloga pa se navezujeta na manjše stroške in vižje cene prodanih proizvodov v smislu številčnejšega članstva.

6.1.5 Izkušnja z zadrugo

Pri dveh tretjinah kmetov zgodovinske značilnosti zadružništva niso vplivale na njihovo odločitev o povezovanju v zadrugo. Mnogo med njimi jih značilnosti preteklega zadružništva niti ne pozna, med tistimi, ki jih poznajo pa tudi niso bile ugotovljene razlike oz. pozitiven ali negativen odnos do preteklega zadružništva, saj imajo tisti, pri katerih je preteklo zadružništvo imelo vpliv na to odločitev, tako pozitivno kot negativno mnenje o zadružni preteklosti. Ta ugotovitev je nekoliko presenetljiva, saj sem pričakovala, da imajo izkušnje z zadružništvom vsaj delno vlogo pri dojemnaju današnjega zadružništva. To je po eni strani seveda dobro, ko gre za negativno preteklost zadružništva. Vendar pa so izkušnje, predvsem iz obdobja začetkov zadružništva pri nas lahko vzpodbuda pri uresničevanju zadružnega projekta. Negativna zadružna preteklost se morda kaže bolj skozi način obravnavanja zadruga. Kmetje namreč govorijo o zadrugi kot o nekih tretjih osebah, ne pa na način, da so zadruga oni sami. Verjetno to izhaja iz obdobja, ko zadruga dejansko niso delovale v kmetovo korist, ko so kmetje v zadrugo zares vlagali za nekoga tretjega, ne pa v svoje dobro.

Pri povezovanju kmetov v zadrugo pripisujejo najpomembnejšo vlogo sami sebi, kmetijski zadrugi in Zadružni zvezi. Menim pa, da sta tudi dve tretjini, ki jih meni, da imajo pri tem kmetje pomembno ali zelo pomembno vlogo, premalo. Tudi skozi celotno raziskavo je bil ves čas prisoten občutek, da bi se kmetje morali bolje zavedati svojega deleža pri soodločanju, bolj zavedati, da oni sami oblikujejo tako prihodnost zadruga kot svojo lastno prihodnost.

6.2 SKLEPI

- Da je skrb za prihodnost kmetije povezana s članstvom v zadrugi ne moremo potrditi, saj med tistimi, ki želijo v prihodnosti ohraniti ali razširiti obseg dejavnosti in tistimi, ki nameravajo zmanjšati ali opustiti dejavnost, niso bile ugotovljene razlike glede na članstvo v kmetijski zadrugi. Med anketiranimi člani in nečlani zadruga niso bile ugotovljene razlike glede na nasledstvo, zato ne moremo potrditi, da se kmetije, ki imajo naslednika, pogosteje odločajo za članstvo v kmetijski zadrugi.
- Hipotezo, da se tisti, ki so v večji meri odvisni od dohodka iz kmetijstva pogosteje odločajo za članstvo v kmetijski zadrugi lahko potrdimo, saj so bile med člani in nečlani kmetijske zadruga ugotovljene razlike glede na dohodek iz kmetijstva. Kaže se sicer razlika v članstvu glede na čiste in mešane ter dopolnilne kmetije, vendar med člani in nečlani glede na socio - ekonomski tip kmetije niso bile ugotovljene statistično značilne razlike, zato ne moremo potrditi hipoteze, da je članstvo v kmetijski zadrugi povezano s socialno - ekonomskim statusom kmečkih gospodinjstev.
- V povprečju so najpogostejši razlogi za sodelovanje v zadrugi kvaliteta storitev zadruga, zagotovljen odkup proizvodov in korektni poslovni odnosi, da v zadrugi ni okoriščanja. Največkrat razlog za sodelovanje ni, da sami niso

sposobni tržiti pridelkov, višina plačila za oddane proizvode, inovativnost zadruga ter delitev morebitnega presežka med člani zadruga. Med razlogi za sodelovanje tudi niso bile ugotovljene razlike med člani in nečlani zadruga.

- Najpogostejši razlogi za nesodelovanje v kmetijski zadrugi so visoke cene materiala in opreme v zadrugi, v poslovanju zadruga neprilagajanje novim potrebam, ne dovolj pestra ponudba storitev in zakasnjena plačila za oddane proizvode. Največkrat pa razlog za nesodelovanje ni, nezaupanje vodstvu zadruga, da bi zadruga dajala prednost drugim dejavnostim, ki niso v interesu članov, okoriščanje večjih kmetov na račun manjših (razen med nečlani, za katere je to precej očiten razlog), odsotnost vpliva članov na odločanje v zadrugi, mnenje, da je zadruga sama sebi namen, mnenje, da je individualen nastop na trgu učinkovitejši, samooskrba, ali da enostavno niso pripravljeni sodelovati z zadrugo. Za nečlane tudi ni razlog za nesodelovanje višina članskega deleža v zadrugi. Med razlogi za nesodelovanje so se pokazale razlike med člani in nečlani pri razlogih, kot so visoke cene materiala in opreme v zadrugi (s tem se strinja več članov kot nečlanov), da se zadruga v poslovanju ne prilagaja novim potrebam (s tem se strinja več članov), zakasnjena plačila za oddane proizvode (s tem se strinja več nečlanov), neinformiranost v zvezi z delovanjem zadruga (strinja se več nečlanov) in samooskrba (več nečlanov).
- Članstvo v zadrugi je povezano s stopnjo informiranosti, poznavanja, razumevanja zadruga in odgovornosti, ki jo imajo člani pri upravljanju zadruga, saj so bile ugotovljene razlike med nečlani, ki slabše poznajo princip delovanja zadruga, naloge, pravice in odgovornosti, ki jih imajo člani pri upravljanju zadruga, kot člani zadruga.
- Tradicija je povezana z odločitvijo o članstvu v kmetijski zadrugi. Tako za člane kot nečlane je bolj pomemben še občutek pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami.
- Pri 66,7 odstotkih vseh anketirancev značilnosti preteklega združništva niso vplivale na odločitev za članstvo oz. nečlanstvo v današnji zadrugi. Med tistimi, pri katerih je združna preteklost vplivala na to odločitev in imajo pozitiven odnos do preteklega združništva je več članov; med tistimi, ki imajo negativen odnos pa je več nečlanov. Kljub temu ne moremo potrditi, da je videnje preteklega združništva povezano s članstvom v današnji zadrugi.
- Kljub veliko članom, ki menijo, da je še vedno bolje biti član kot ne, da imajo tako vsaj malo koristi in da jih članstvo ne bremeni ne moremo potrditi, da je za kmete pomembna samo trenutna korist, za primer slabših razmer na trgu pa ostajajo člani zadruga, saj mnogi tudi menijo, da se sicer proizvodov ne da prodajati, da je zadruga potrebna in pomeni manjšo ogroženost kmetov, za nekatere pa je tudi pomembna tradicija in stanovska pripadnost.
- Napačno prepričanih o svojem formalnem statusu v zadrugi je 20 odstotkov vprašanih. Za članstvo oz. nečlanstvo v kmetijski zadrugi se na osnovi tehtnega premisleka in izračuna o prednostih in pomanjkljivostih sodelovanja ni odločilo oz. jih o tem sploh ni razmišljalo kar 78,3 odstotke vprašanih. Večina med njimi niso člani zadruga.

- Najpomembnejše dejavnosti za kmetovo sodelovanje v zadrugi so po mnenju vprašanih svetovanje, oskrba z repromaterialom in fitofarmaceutskimi sredstvi, najmanj pa vodenje poslovnih knjig. Med člani obeh zadrug je veliko bolj pomemben odkup proizvodov v GPZ. Med dejavnostmi, s katerimi se kmetijska zadruga ne ukvarja, bi bilo največ vprašanih zainteresiranih za skupno nabavo, vzdrževanje in popravila kmetijskih strojev in drugih proizvodnih sredstev, nudenje delovne pomoči v času bolezni in odsotnosti in predelavo kmetijskih proizvodov.
- Večina vprašanih se ne strinja, da zadruga prispeva h krepitvi kmetove samozavesti in k njegovi uspešni poklicni karieri. Velika večina tudi meni, da se s številčnejšim članstvom zmanjšajo stroški trženja članom in večja tržna moč zadruge, več kot polovica pa se jih tudi strinja, da se zmanjšajo stroški pridelave in predelave ter se poveča možnost dvigovanja cen prodanih proizvodov preko zadruge.

7 POVZETEK

Namen tega dela je bil pridobiti informacije, v čem so glavni razlogi kmetovega sodelovanja v kmetijski zadrugi, kateri kmetje in kakšne kmetije se v zadrugo povezujejo oz. kateri kmetje in zakaj se v zadrugo ne združujejo. Iz literature so razvidni problemi slovenskega združništva, kot so osip članstva, poslovna nezvestoba, nepoznavanje pozitivne združne tradicije, negativne izkušnje z združništvom ter individualizem. Cilj naloge je bil ugotoviti, ali na povezovanje v zadrugo vpliva skrb za prihodnost kmetije, ali je povezovanje kmetije v zadrugo odvisno od tega, kakšen delež dohodka ima ta iz kmetijstva, ali je članstvo v zadrugi odvisno od stopnje informiranosti in poznavanja združništva, ali so razlog za sodelovanje samo ekonomske koristi, ali pa pri tem igrajo vlogo tudi tradicija, potreba po druženju in izmenjavi mnenj. Preveriti smo želeli, ali je razlog za nepovezovanje v zadrugo posledica negativnih izkušenj iz preteklosti v zvezi z združništvom in ali je razlog za nesodelovanje, da se kmetje ne strinjajo s poslovanjem zadruga in slabi odnosi z zadrugo.

Naši rezultati niso potrdili predvidevanj, da na povezovanje v kmetijski zadrugi vpliva skrb za prihodnost kmetije. Rezultati raziskave namreč niso pokazali, da bi se na tistih kmetijah, ki imajo nasledstvo, pogosteje odločali za članstvo v kmetijski zadrugi kot na kmetijah brez naslednika. Med člani in nečlani zadruga tudi ni bilo ugotovljenih razlik glede na to, ali ti nameravajo v prihodnosti ohraniti ali razširiti obseg dejavnosti oz. zmanjšati obseg dejavnosti ali kmetijsko dejavnost opustiti. Tudi odstotek mladih, ki se seveda najbolj ozirajo na prihodnost, je med člani zadruga najmanjši.

Na članstvo v kmetijski zadrugi vpliva delež dohodka iz kmetijske dejavnosti v gospodinjstvu. Med tistimi, ki imajo večino dohodka iz kmetijske dejavnosti od celotnega dohodka gospodinjstva, je namreč več članov kot med tistimi, ki imajo samo do ene tretjine dohodka iz kmetijstva. Kaže se sicer trend, da je odstotek kmetij med člani, kjer nihče od aktivnih članov gospodinjstva ni zaposlen izven kmetijstva in kmetij, kjer so člani gospodinjstva kombinirajo različne zaposlitve na in izven kmetije, večji kot delež enakih kmetij med nečlani, vendar pa med člani in nečlani glede na socio - ekonomski tip kmetij nismo ugotovili statistično pomembnih razlik, zato ne moremo trditi, da je članstvo v kmetijski zadrugi odvisno od socio - ekonomskega statusa kmečkih gospodinjstev.

Najpogostejši razlogi za sodelovanje v zadrugi je kvaliteta njenih storitev, zagotovljen odkup proizvodov in korektni poslovni odnosi. Kmetje pravijo, da ni razlog za sodelovanje ta, da sami ne bi bili sposobni tržiti svojih pridelkov, niti ne višina plačila za oddane proizvode, inovativnost zadruga in delitev morebitnega presežka, ki ga ustvari zadruga. Najpogostejši razlogi za nesodelovanje v zadrugi pa so visoke cene materiala in opreme v zadrugi, njeno neprilagajanje novim potrebam poslovanja, ne dovolj pestra ponudba storitev in zakasnjena plačila za oddane proizvode. Najpogosteje razlog za nesodelovanje tudi ni nezaupanje vodstvu zadruga, dajanje prednosti zadruga drugim dejavnostim, ki niso v interesu članov, okoriščanje močnejših kmetov na račun manjših (razen med nečlani, za katere je to precej očiten razlog), odsotnost vpliva članov na odločanje v zadrugi, samooskrba ali enostavno nepripravljenost za sodelovanje z zadrugo.

Pri odločitvi o članstvu ima najpomembnejšo, vendar ne bistveno vlogo občutek pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami ter želja po druženju s kmeti, med člani zadruge pa tudi tradicija.

Članstvo v zadrugi je tudi odvisno od stopnje informiranosti, poznavanja in razumevanja zadruge in odgovornosti, ki jo imajo pri upravljanju zadrug. Večina nečlanov zadruge je namreč med tistimi, ki naloge, pravice in odgovornosti članov pri upravljanju zadrug slabo ali površno poznajo. Nečlani zadruge kot razlog za nesodelovanje v zadrugi navajajo tudi slabo informiranost v zvezi z delovanjem zadruge.

Raziskava je tudi pokazala, da nepovezovanje v zadrugo ni posledica negativnih izkušenj s preteklim združništvom. Večina jih namreč pravi, da pretekle značilnosti združništva niso nič vplivale na odločitev za članstvo oz. za nečlanstvo v zadrugi. Med tistimi, pri katerih so te značilnosti vseeno vplivale, so tako člani kot nečlani in so opisali značilnosti preteklih zadrug tako pozitivno kot negativno.

Da se kmetje ne ozirajo na zvestobo zadrugi in sledijo trenutni koristi na trgu, nakazuje ugotovitev, da člani prodajo samo slabih 45 odstotkov svojih proizvodov v zadrugo. Poleg tega tudi nobena od dejavnosti zadruge ni pomembna za več kot polovico njenih članov. Največ članov tudi pravi, da je še vedno bolje ostati zadružni član, ker imajo še vedno nekaj koristi in jih članstvo v ničemer ne bremeni, vendar pa nekateri menijo, da je zadruga potrebna in da se drugače ne da prodajati, nekateri celo ostajajo zvesti tradiciji in stanovski pripadnosti.

Za nečlanstvo v zadrugi ne moremo kriviti mnenja, da je zadruga sama sebi namen. Več kot polovica tako članov kot nečlanov se s to trditvijo namreč ne strinja, strinja pa se samo nekaj več kot četrtina tistih, ki niso člani zadruge.

8 VIRI

- Adamič F. 1993. Nastanek in pomen zadružništva. V: Zadružništvo in upravljanje zadrug. Tečaj za vodstvene delavce in člane zadrug, dec. 1992–feb. 1993. Ljubljana, Družba za razvoj podeželja: 1-16
- Avsec F. 1999. Značilnosti zadrug v slovenskem in primerjalnem pravu. V: Zadružništvo včeraj, danes, jutri: Zbornik posvetovanja ob 130–letnici rejstva Frana Jakliča, ustanovitelja prve rajfajznovke na Kranjskem, Dobropolje, Šuštar M. (ur.). Dobropolje, Občina Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za znanost in tehnologijo: 104-138
- Avsec F., Avsenik D., Kovačič M., Štepec B. 1999. Zadružništvo: temeljno usposabljanje. Ljubljana, Zadružna zveza Slovenije: 195 str.
- Avsec F., Demšar M., Jakus M., Janežič A. 1987. Kmetijsko zadružništvo v Sloveniji. Ljubljana, ČZP Kmečki glas: 39 str.
- Avsec F., Jakuš A. 2002. Zbornik ob 130 – letnici zadružništva na slovenskem in 30 letnici ponovne ustanovitve Zadružne zveze Slovenije. Ljubljana, Zadružna zveza Slovenije: 36 str.
- Avsec F., Žerjav P. 2006. Kmetijske zadrug in zadružno pravo. V: 3. konferenca DAES »Slovenija v EU – izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje«, Moravske Toplice, 10–11 nov. 2005. Ljubljana, Društvo agrarnih ekonomistov – DAES: 303–313
- Baarda J.R. 2005. Contractual Dimensions of Farmer Cooperation. V: Second Biennial Research Conference, Madison, Wisconsin, 16-17 jun. 2005. Madison, University of Wisconsin-Madison, Food System Research Group
<http://aae.wisc.edu/fsrg/web/FSRG%20papers/14%20Baarda.pdf> (3. mar. 2007)
- Bekkum O.F., Schilthuis G. 1999. Agricultural cooperatives in central Europe: Structural reform in preparation for EU accession. V: ICA Conference: Continuity, Transition and Renewal: New Trends in European Cooperation, Weimar, 15-17 okt. 1999. Weimar, Humboldt University
- Bijman J. 2005. Cooperatives and heterogeneous membership: eight propositions for improving organizational efficiency. V: EMNet conference, Budapest, 15–17 sept. 2005. Budapest, Corvinus University of Budapest
- Bobon J.F. 2003. Organisation commerciale Coopagri Bretagne: la proximité constitue une réelle force. Relations culture, 28: 16–17
- Bosmans A. 2004. Bollène-Barjac: la formation pour motiver les adhérents. Relations culture, 36: 29

- Carriat S. 1995. Coopérative-adhérents : sur la voie de la réconciliation. Cultivar. Le mensuel, 394: 58-62
- Clark J.P. 1959. Measuring alienation within a social system. American Sociological Review, 24, 6: 849-852
<http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.unilj.si/ehost/pdf?vid=12&hid=108&sid=7b966049-eeb2-4dcc-b332-dd04e57e13df%40sessionmgr3> (30. apr. 2007)
- Čeferin E., Avsec F. 1990. Zadružništvo pri nas in v nekaterih evropskih državah. Ljubljana, Zadružna zveza Slovenije: 203 str.
- Gasson R. 1977. Farmers' participation in cooperative activities. Sociologia Ruralis, 17, 1/2: 107-123
- Gaudinat J. 1988. L'évolution des relations entre les coopératives agricoles et leurs adhérents: le prix de la confiance: Assemblée générale du 1er décembre 1988. Paris, CFCA: 74 str.
- Gros G. 2006. Filière laitière française, l'avenir se joue maintenant. Bulletin des GTV, 36: 129-133
- Hansen M. H., Morrow J. L., Batista J.C. 2002. The impact of trust on cooperative membership retention, performance, and satisfaction: an exploratory study. The International Food and Agribusiness Management Review, 5, 1: 41-59
- Jakuš A. 2003. Dejavnosti kmetijskih zadrug v državah kandidatkah. Kmečki glas, 25: 2
- Kobal J., Harmel M., Filipini R., Zupančič T., Kejžar I. 2001. Strategija razvoja kmetijstva v občini Domžale. Domžale, Občina Domžale: 59 str.
- Kovačič M. 1995. Kmetje o zadružništvu. Prvi rezultati ankete v okviru raziskovalnega projekta Preobrazba kmetijskega zadružništva v Sloveniji. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Odd. za agronomijo: 71 str.
- Kovačič M. 1997. Preobrazba kmetijskih zadružnih organizacij v Sloveniji. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Odd. za agronomijo, Inštitut za agrarno ekonomiko: 190 str.
- Kovačič M. 1999. Aktualni problemi kmetijskega zadružništva v Sloveniji. V: Zadružništvo včeraj, danes, jutri: Zbornik posvetovanja ob 130 – letnici rojstva Frana Jakliča, ustanovitelja prve rajfajznovke na Kranjskem. Dobropolje. Šuštar M. (ur.). Dobropolje, Občina Ljubljana. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ministrstvo za znanost in tehnologijo: 77-103
- Kronika Kmetijske zadruge Domžale z.o.o. Interno gradivo. 2003. Zg. Jarše, (neobjavljeno)

- Leathers H.D. 2006. Are Cooperatives Efficient When Membership Is Voluntary? *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 31, 3: 667–676
- Merlo C. 2005. Flying the coop: Why members leave a co-op and ways to help prevent it. *Rural Cooperatives*, January/February: 4-7
- O podjetju. 2007. Govedorejsko poslovno združenje z.o.o.
<http://www.gpz.si/?viewPage=2> (25. apr. 2007)
- Popis 2002. Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002. Statistični urad Republike Slovenije.
<http://www.stat.si/pxweb/Database/Popis2002/Popis2002.asp> (27. mar. 2007)
- Popis kmetijstva 2000. Statistični urad Republike Slovenije.
<http://www.stat.si/pxweb/Database/Kmetijstvo/Kmetijstvo.asp> (27. mar. 2007)
- Predstavitev Kmetijske zadruge z.o.o. Domžale.
<http://www.kzdomzale.si/main.php> (3. apr. 2007)
- Prigent-Simonin A.H. 2004. La relation cooperative: Une question d'engagement. These pour l'obtention du titre de Docteur en Sciences de Gestion. Pau, Universite de Pau et des Pays de l'Adour, UFR droit, economie et gestion: 471 str.
- Stražar S. 1974. Ihan, Svet pod taborom: kronika Ihana. Ihan, Odbor za praznovanje 750-letnice Ihana: 335 str.
- Stražar S. 1988. Ob bregovih Bistrice: od Rodice do Duplice in Radomlje z okolico. Radomlje, Krajevna skupnost Radomlje: 989 str.
- Stražar S. 1996. Župnija Dob skozi stoletja. 2. dopolnjena izdaja. Dob, Odbor pri Krajevni skupnosti: 686 str.
- Sugier J.B. 2001. Dossier: l'appro face à ses concurrents: défendez vos prix: Le sentiment d'être exploité est fort. *Circuits culture*, 349: 30-31
- Sykuta M. E., Cook M. L. 2001. A new institutional economics approach to contracts and cooperatives. *American Journal of Agricultural Economics*, 83, 5: 1273-1279
- Ternois N. 2003. Une typologie des adhérents pour des secteurs mieux définis. *Relations culture*, 26 :16–17
- Velikonja J. 1977. Prispevki za kroniko podjetja Emona Ljubljana, Kersnikova 2 ob 30. obletnici ustanovitve. Ljubljana, Emona Ljubljana: 157 str.
- Williams F., Monge P. 2001. Reasoning with statistics. How to read quantitative research. 5th edition. Orlando, Harcourt College Publishers: 228 str.

ZZad (Zakon o zadrukah). Ur.l. RS št. 13-675/92

ZZS. 2006. Letno poročilo 2005. Ljubljana, Zadrुžna zveza Slovenije: 48 str.

Žontar J. 1979. Domžalsko območje v prvi polovici 19. stoletja. V: Zbornik občine Domžale. Domžale, Kulturna skupnost Domžale: 95–102

ZAHVALA

Hvala mojim staršem za vso podporo skozi študijska leta.

Hvala mentorici doc. dr. Majdi Černič Istenič za nemudno in konstruktivno pomoč.

PRILOGE

Priloga A: Dopis k anketi

Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta

Groblje, 5. april 2007

Spoštovani!

Sem absolventka študija Zootehnike na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. V okviru svojega diplomskega dela z naslovom *Razlogi (ne)povezovanja kmetov v zadrugo na območju občine Domžale* bom izvedla anketo, katere namen je pridobiti informacije o razlogih za (ne)povezovanje kmetov v kmetijski zadrugi.

Kmetijsko združništvo ima ne samo v Sloveniji, temveč tudi drugje po svetu že dolgo tradicijo. Nastalo je iz želje in potrebe kmetov po medsebojni pomoči. Je način organiziranja posameznikov, kjer je pomembna predvsem njihova inicijativa. Kljub nekaterim primerom uspešnega delovanja zadrug, pa se zdi, da je trenutno ta način povezovanja kmetov v Sloveniji v krizi.

Zanima me, v čem vidijo kmetje prednosti povezovanja v zadruge, katere dejavnosti zadruge so članom v korist, katere so ekonomske, pa tudi neekonomske koristi članstva. Hkrati me zanimajo tudi razlogi, zakaj se kmetje ne odločajo za članstvo v zadrugi. Želim tudi izvedeti, ali je odločitev za povezovanje odvisna tudi od tega, kakšno je kmetijsko gospodarstvo in pa kakšen je socialni položaj gospodinjstva. Z vašim sodelovanjem bi rada ugotovila, kakšne so vaše izkušnje, motivi in mnenje v zvezi s povezovanjem v kmetijsko zadrugo oz. kaj vas v povezovanje ne prepriča.

Vljudo vas prosim za vaše sodelovanje. Z anketnim vprašalnikom, ki je pred vami, boste prispevali k osvetlitvi nekaterih dilem današnjega združništva in hkrati k izpolnitvi mojih študijskih obveznosti.

Prosim vas za iskrene in izčrpne odgovore, kajti samo tako bo raziskava lahko korektno opravljena. Anketa je anonimna in bo tako tudi obravnavana. Pridobljeni podatki bodo analizirani in prikazani za vse anketirance skupaj brez navedbe njihovih osebnih podatkov. Zanimajo me razmere v občini Domžale, zato bodo anketni vprašalnik izpolnjevali naključno izbrani kmetje iz vse občine.

Za vaše sodelovanje se vam iskreno zahvaljujem.

Študentka: Katarina Jemec

Mentorica: doc.dr. Majda Černič Istenič

Priloga B:
Anketni vprašalnik

VPRAŠALNIK

PODATKI O KMETIJSKEM OBRATU

Q1. Površina vaše kmetije (ha):

- 1- <2
- 2- 2 - <5
- 3- 5 - <10
- 4- 10 - <20
- 5- ≥20

Q2. Katera je prevladujoča dejavnost na vaši kmetiji?

- 1-Živinoreja
- 2-Poljedelstvo
- 3-Sadjarstvo
- 4-Zelenjadarstvo
- 5-Pridelava vsakega po malem
- 6. Drugo, kaj: _____

Q3. V prihodnosti nameravate

- 1-Prenehati s kmetovanjem
- 2-Zmanjšati obseg dejavnosti na kmetiji
- 3-Ohraniti dejavnost v enakem obsegu
- 4-Razširiti obseg dejavnosti

Q4. Ali ima vaša kmetija naslednika? 1-DA 2-NE 3-gospodar mlajši od 40 let

SODELOVANJE V KMETIJSKI ZADRUGI

Q5. Ali ste član kmetijske zadruge? 1-DA 2-NE 3-BIVŠI ČLAN

Q6. Kako pomembno naslednji dejavniki vplivajo na odločitev za članstvo v kmetijski zadrugi? (Prosim, ocenite vsako trditev na lestvici od 1 – zelo nepomembno do 5- zelo pomembno)

	1-zelo nepomembno	2-nepomembno	3-niti nepomembno niti pomembno	4-pomembno	5-zelo pomembno
A Tradicija	1	2	3	4	5
B Želja po druženju s kmeti	1	2	3	4	5
C Zadrugnik sem »po duši«	1	2	3	4	5
D Občutek pripadnosti ljudem s podobnimi cilji in vrednotami	1	2	3	4	5

Q7. Katere dejavnosti kmetijske zadruge pomembno vplivajo na vašo odločitev za sodelovanje z zadrugo? (Ocenite od 1 – zelo nepomembno do 5 - zelo pomembno)

	1-zelo nepomembno	2-nepomembno	3-niti nepomembno niti pomembno	4-pomembno	5-zelo pomembno
A Odkup proizvodov in njihovo posredovanje na trg	1	2	3	4	5
B Oskrba s fitofarmaceutskimi sredstvi	1	2	3	4	5
C Oskrba z repromaterialom	1	2	3	4	5
D Izobraževanje	1	2	3	4	5
E Svetovanje	1	2	3	4	5
F Vodenje poslovnih knjig	1	2	3	4	5

Q8. Katera dejavnost bi vas še prav posebej spodbudila k sodelovanju z zadrugo?

- 1- Skupna nabava, vzdrževanje in popravila kmetijskih strojev in drugih proizvodnih sredstev
- 2- Skupno izvajanje (dela) proizvodnega procesa
- 3- Predelava kmetijskih proizvodov
- 4- Odkup lesa
- 5- Nudnje delovne pomoči v času bolezni in odsotnosti
- 6- Nisem pripravljen sodelovati zaradi nobene dejavnosti

Q9. S katerimi razlogi za sodelovanje v kmetijski zadrugi se strinjate in v kakšni meri? (Ocenite od 1 – sploh se ne strinjam do 5 – popolnoma se strinjam)

		1-sploh se ne strinjam	2-se ne strinjam	3- se niti strinjam, niti se ne strinjam	4-se strinjam	5-popolnoma se strinjam
A	Zadruga uspešno trži oddane pridelkov	1	2	3	4	5
B	Sam nisem sposoben tržiti pridelkov	1	2	3	4	5
C	Zagotovljen odkup pridelkov	1	2	3	4	5
D	Delitev morebitnega dobička zadruga	1	2	3	4	5
E	Višina plačila za oddane proizvode	1	2	3	4	5
F	Ugodne cene materiala, opreme in storitev	1	2	3	4	5
G	Zaupanje vodstvu zadruga	1	2	3	4	5
H	Korektni poslovni odnosi, ni okoriščanja	1	2	3	4	5
I	Zadruga zasleduje interese članov	1	2	3	4	5
J	Inovativnost zadruga	1	2	3	4	5
K	Kvaliteta storitev	1	2	3	4	5
L	Drugo:	1	2	3	4	5

Q10. S katerimi razlogi za nesodelovanje v zadrugi se strinjate in v kakšni meri? (Ocenite od 1- sploh se ne strinjam do 5- popolnoma se strinjam)

		1-sploh se ne strinjam	2-se ne strinjam	3- se niti strinjam, niti se ne strinjam	4-se strinjam	5-popolnoma se strinjam
A	Pridelujem samo za samooskrbo in zato ne potrebujem zadruga	1	2	3	4	5
B	Vodstvu zadruga ne zaupam	1	2	3	4	5
D	Zadruga se v poslovanju ne prilagaja novim potrebam	1	2	3	4	5
E	Zadruga daje prednost drugim dejavnostim, ki niso v interesu članov	1	2	3	4	5
F	Zaposleni ali združeno vodstvo se okorišča na račun kmetov	1	2	3	4	5
G	Močnejši kmetje se okoriščajo na račun manjših	1	2	3	4	5
H	Člani nimajo vpliva na odločanje v zadrugi	1	2	3	4	5
I	Zakasnjena plačila za oddane proizvode	1	2	3	4	5
J	Zadruga nima dovolj pestre ponudbe storitev	1	2	3	4	5
K	Zadruga je sama sebi namen	1	2	3	4	5
L	Nisem pripravljen za povezovanje v zadugo	1	2	3	4	5
M	Nisem dovolj informiran v zvezi z delovanjem zadruga	1	2	3	4	5
N	Drugi oblike povezovanja med kmeti mi bolj ustrezajo	1	2	3	4	5
O	Individualni nastop na trgu je učinkovitejši	1	2	3	4	5
P	Zadruga ni uspešna pri trženju pridelkov	1	2	3	4	5
R	Višina članskega deleža je previsoka	1	2	3	4	5
S	Visoke cene materiala in opreme v zadrugi	1	2	3	4	5
T	Drugo:	1	2	3	4	5

Q11. Kašen delež od vseh vaših prodanih proizvodov prodate preko zadruga?

Delež prodanih proizvodov preko zadruga: _____ %

Q12. Ali ste se odločili za članstvo oz. nečlanstvo na osnovi dobrega premisleka/izračuna/študije o prednostih in pomanjkljivostih sodelovanja?

1-DA 2-NE

UČINKI POVEZOVANJA V ZADRUGO

Q13. Ali vidite v povezovanju v zadrugo možnost za:

	DA	NE
A Vplivanje na kmetijsko politiko	1	2
B Vplivanje na lokalno politiko	1	2
C Vplivanje na ravnanje/načrtovanje v prostoru	1	2
D Pridobivanje sredstev iz R Slovenije in EU	1	2

Q14. Ali po vašem mnenju kmetijska zadruga pomembno prispeva k:

	DA	NE
A Vzdrževanju kmečkega življenja	1	2
B Krepitvi kmetove samozavesti	1	2
C Uspešni poklicni karieri kmeta	1	2
D Ohranjanju ruralne povezanosti (kmetje, strokovnjaki, delovna mesta)	1	2

Q15. V kolikšni meri se strinjate, da povezovanje v kmetijski zadrugi

	1-sploh se ne strinjam	2-se ne strinjam	3- se niti strinjam niti ne strinjam	4-se strinjam	5-popolnoma se strinjam
A povečuje konkurenčnost kmetije	1	2	3	4	5
B pripomore k razvoju kmetije	1	2	3	4	5
C pripomore k ohranjanju proizvodnih sredstev	1	2	3	4	5
D pozitivno vpliva na prihodnost kmetijskega obrata	1	2	3	4	5
E povečuje dohodek iz kmetijstva	1	2	3	4	5
F vpliva na bolj kakovostno proizvodnjo	1	2	3	4	5

Q16. Ali menite, da se s številčnejšim članstvom v kmetijski zadrugi:

	DA	NE
A večajo možnosti dvigovanja cen prodanih proizvodov	1	2
B zmanjšujejo stroški trženja članom	1	2
C večajo stroški trženja nečlanom	1	2
D zmanjšujejo stroški pridelave	1	2
E zmanjšujejo stroški predelave	1	2
F veča tržna moč zadruga	1	2

IZKUŠNJA Z ZADRUŽNIŠTVOM V PRETEKLOSTI, POZNAVANJE ZADRUŽNIŠTVA IN PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE

Q17. Ali veste, kako so delovale zadruga pred prvo svetovno vojno v Sloveniji in kaj je bila osnovna ideja zadružništva?

1-DA 2-NE → pojdi na vprašanje Q18

Q17a. Kako so takrat delovale zadruga in v skladu s katero idejo?

_____

Q18. Ali veste, kako so delovale zadruge v obdobju po drugi svetovni vojni do njihovega preoblikovanja leta 1992?

1-DA   2-NE → pojdi na vprašanje Q19

Q18a. Kako so delovale zadruge po drugi svetovni vojni?

_____

_____

Q19. V kakšni meri so značilnosti preteklih zadrug vplivale na vašo odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo?

1. nič
2. malo
3. kar precej
4. zelo

Q20. Ali poznate princip delovanja, naloge, pravice in odgovornost, ki jih imajo člani pri upravljanju današnjih zadrug?

- 1-ne poznam, ker me ne zanima → pojdi na vprašanje Q21
2-ne poznam, ker mi ni nihče pojasnil → pojdi na vprašanje Q21
3-poznam površno, ker me ne zanima
4-poznam površno, ker mi ni nihče pojasnil
5-dobro poznam, razložili so mi jih v zadrugi
6-dobro poznam, razložili so mi jih drugi
7-dobro poznam, pozanimal sem se sam

Q20a. Kako delujejo današnje zadruge?

_____

_____

Q21. Kako pogosto se udeležujete izobraževanj o zadrugi?

- 1-nikoli
- 2-zelo redko
- 3-včasih
- 4-pogosto
- 5-zelo pogosto

Q22. Kako pomembno vlogo pri povezovanju kmetov v zadruge imajo po vašem mnenju naslednje osebe in inštitucije?

		1-zelo nepomembno	2-nepomembno	3-niti nepomembno niti pomembno	4-pomembno	5-zelo pomembno
A	Kmetje posamezniki	1	2	3	4	5
B	Država	1	2	3	4	5
C	Lokalne skupnosti	1	2	3	4	5
D	Kmetijska zadruga	1	2	3	4	5
E	Zadružna zveza	1	2	3	4	5

Q23. (SAMO ZA ČLANE) V kolikšni meri zadruga s svojim delovanjem izpolnjuje vaša pričakovanja?

1. nič
2. malo
3. kar precej
4. zelo

Q24. Ali nameravate v prihodnosti prenehati biti član kmetijske zadruge oz. se včlaniti v kmetijsko zadrugo?

1-DA   2-NE

Q24a. Zakaj?

_____

_____

PODATKI O ANKETIRANCU IN NJEGOVM GOSPODINJSTVU

Q25. Spol: 1-M 2-Ž

Q26. Kdaj ste rojenii? Mesec: ___ Leto: ___

Q27. Koliko let ste vse skupaj hodili v šolo, se izobraževali? Št.let: _____

Q28. Kakšno raven izobrazbe ste dosegli?:

- 1- nedokončana osnovna šola
- 2- osemletna osnovna šola
- 3- poklicna šola
- 4- srednja šola
- 5- višja oz. visoka šola

Q29. Kateri so glavni viri dohodka vašega gospodinjstva (Prosimo, k vsaki dejavnosti vpišite v stolpec odgovarjajoč delež v % tako, da bo njihova skupna vsota 100%)

	Vir dohodka	%
A	Kmetijstvo	
B	Gozdarstvo	
C	Zaposlitev, samozaposlitev	
D	Dopolnilna dejavnosti	
E	Pokojnina	
F	Štipendije	
G	Socialna podpora	
H	Otroški dodatki	
I	Drugo, kaj:	

Q30. Kako ocenjujete sedanji ekonomski položaj vašega gospodinjstva?

- 1-je zelo slab
- 2-je slab
- 3-niti slab niti dober
- 4-je dober
- 5-je zelo dober

Q31. Kaj velja za vaše gospodinjstvo danes in kaj predvidevate, da bo veljalo za vaše gospodinjstvo čez 10 let? (En odgovor za posamezno časovno obdobje)

Opis	A	B
	DANES	ČEZ 10 LET
Nihče od aktivnih članov gospodinjstva ni zaposlen izven kmetijstva	1	1
Različne kombinacije zaposlitve aktivnih članov na in izven kmetije	2	2
Nihče od aktivnih članov ne dela samo na kmetiji	3	3
Na kmetiji se ukvarjamo z dopolnilno dejavnostjo	4	4
Vsi člani kmečkega gospodinjstva so starejši od 65 let	5	5
Člani gospodinjstva se ne ukvarjajo s kmetovanjem	6	6

Q32. Koliko članov šteje vaše gospodinjstvo? Št članov: _____

Q33. Koliko generacij šteje vaše gospodinjstvo? Št. generacij: _____

Priloga C:
Značilnosti vzorca

Preglednica 1: Delež anketirancev po spolu

Spol	%	N
Moški	71,7	43
Ženski	28,3	17
Skupaj	100	60

Preglednica 2: Starostna struktura anketirancev

Starostni razredi	%	N
Mlajših od 40 let	21,7	13
Od 40 do 60 let	53,3	32
60 let ali več	25	15
Skupaj	100	60

Preglednica 3: Izobrazbena struktura anketirancev

Izobrazba	%	N
Nedokončana osnovna šola	1,7	1
Osemletna osnovna šola	25,0	15
Poklicna šola	36,7	22
Srednja šola	28,3	17
Višja oz. visoka šola	8,3	5
Skupaj	100	60

Preglednica 4: Ocena ekonomkega položaja svojega gospodinjstva

Kako ocenjujete svoj ekonomski položaj?	%	N
Je zelo slab	0,0	0
Je slab	30,0	18
Niti slab niti dober	43,3	26
Je dober	26,7	16
Je zelo dober	0,0	0
Skupaj	100	60

Preglednica 5: Struktura kmetij po dejavnostih

Dejavnost	% kmetij	N
Živinoreja	78,3	47
Poljedelstvo	0,0	0
Sadjarstvo	0,0	0
Zelenjadarstvo	6,7	4
Pridelava vsakega po malem	15,0	9
Skupaj	100	60

Preglednica 6: Nasledstvo kmetij

Ali ima kmetija naslednika	% kmetij	N
Da	73,3	44
Ne	10	6
Gospodar mljaši od 40 let	16,7	10
Skupaj	100	60

Preglednica 7: Ali so člani GPZ premislili o odločitvi za članstvo

Tehten premislek o odločitvi za članstvo	Da		Ne		Skupaj
	%	N	%	N	
V splošni zadrugi	27,3	3	72,7	8	11
V GPZ	72,7	8	27,3	3	11

Preglednica 8: Povprečen odstotek oddanih proizvodov v zadrugo po dejavnosti

Dejavnost	Povp. % oddanih proizvodov v zadrugo	T - test	
		t	p
Živinoreja	36,1	0,514	0,609
Pridelava vsakega po malem	28,0		

Priloga D:
Poznavanje zadružništva pred 1. svetovno vojno in po 2. svetovni vojni

Preglednica 1: Poznavanje zadružništva pred 1. svetovno vojno

Mnenja o zadružništvu pred 1.sv.vojno	% tistih, ki poznajo značilnosti pred 1. sv. vojno	% vseh anketirancev	N
1	14,3	3,3	2
2	71,4	16,7	10
3	14,3	3,3	2
Skupaj	100	23,3	14
4		76,7	46
Skupaj		100	60

Preglednica 2: Mnenja o zadružništvu pred 1. svetovno vojno

Mnenja o zadružništvu pred 1.sv.vojno		V kakšni meri so značilnosti preteklih zadrug vplivale na vašo odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo?				Skupaj
		Nič	Malo	Kar precej	Zelo	
1	N	1	0	1	0	2
	% znotraj mnenj o značilnostih	50,0	0,0	50,0	0,0	100,0
	% znotraj vpliva preteklega zadružništva	14,3	0,0	25,0	0,0	14,3
	% skupaj	7,1	0,0	7,1	0,0	14,3
2	N	4	2	3	1	10
	% znotraj mnenj o značilnostih	40,0	20,0	30,0	10,0	100,0
	% znotraj vpliva preteklega zadružništva	57,1	100,0	75,0	100,0	71,4
	% skupaj	28,6	14,3	21,4	7,1	71,4
3	N	2	0	0	0	2
	% znotraj mnenj o značilnostih	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
	% znotraj vpliva preteklega zadružništva	28,6	0,0	0,0	0,0	14,3
	% skupaj	14,3	0,0	0,0	0,0	14,3
Skupaj	N	7	2	4	1	14
	% znotraj mnenj o značilnostih	50,0	14,3	28,6	7,1	100,0
	% znotraj vpliva preteklega zadružništva	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	% skupaj	50,0	14,3	28,6	7,	100,0

Mnenja o zadružništvu pred 1. svetovno vojno:

- 1 – hranilnice, posojila
- 2 - začetki zadružništva, da so kmetje držali skupaj, se zato združevali, si nudili medsebojno pomoč, solidarnost in so bili tako združeni močnejši
- 3 - odkup, hladilnice, sirarne in trgovina
- 4 - ne poznajo značilnosti zadrug pred 1 sv. vojno

Pregelednica 3: Poznavanje zadružništva po 2. svetovni vojni

Mnenja o zadružništvu po 2. sv. vojni	% tistih, ki poznajo značilnosti po 2. sv. vojni	% vseh anketirancev	N
1	17,1	10	6
2	42,9	25	15
3	40	23,3	14
Skupaj	100	58,3	35
4		41,7	25
Skupaj		100	60

Preglednica 4: Mnenja o zadružništvu po 2. svetovni vojni

Mnenja o zadružništvu po 2. sv. vojni		V kakšni meri so značilnosti preteklih zadrug vplivale na vašo odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo?				Skupaj
		Nič	Malo	Kar precej	Zelo	
1	N	4	0	1	1	6
	% znotraj mnenj o značilnostih	66,7	0,0	16,7	16,7	100,0
	% znotraj vpliva preteklega zadružništva	22,2	0,0	11,1	100,0	17,1
	% skupaj	11,4	0,0	2,9	2,9	17,1
2	N	10	3	2	0	15
	% znotraj mnenj o značilnostih	66,7	20,0	13,3	0,0	100,0
	% znotraj vpliva preteklega zadružništva	55,6	42,9	22,2	0,0	42,9
	% skupaj	28,6	8,6	5,7	0,0	42,9
3	N	4	4	6	0	14
	% znotraj mnenj o značilnostih	28,6	28,6	42,9	0,0	100,0
	% znotraj vpliva preteklega zadružništva	22,2	57,1	66,7	0,0	40,0
	% skupaj	11,4	11,4	17,1	0,0	40,0
Skupaj	N	18	7	9	1	35
	% znotraj mnenj o značilnostih	51,4	20,0	25,7	2,9	100,0
	% znotraj vpliva preteklega zadružništva	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	% skupaj	51,4	20,0	25,7	2,9	100,0

Mnenja o zadružništvu po 2. svetovni vojni:

- 1 - diktirane s strani politike, v skladu z idejo socializma in v funkciji države
- 2 - nacionalizacija zemljišč, kolhozi, obvezna oddaja pridelkov in zemlje v zadrugo ter obvezno članstvo
- 3 - ukvarjale s financiranjem, svetovanjem, izobraževanjem, z oskrbo, z odkupom proizvodov, s strojno obdelavo zemlje in da je vladala kolegialna pomoč kmetom
- 4 - ne poznajo značilnosti zadrug po 2. svetovni vojni

Priloga D1:
Povezanost vstopa v zadrugo z značilnostmi zadrug pred 1. svetovno vojno

Preglednica 1 (prvi del): Povezanost značilnosti preteklih zadrug z odločitvijo za vstop oz. ne vstop v zadrugo glede na mnenje članov in nečlanov o združništvu pred 1. svetovno vojno

V kakšni meri so značilnosti preteklih zadrug vplivale na vašo odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo?	Mnenja o združništvu pred 1. svetovno vojno				
		Član	Nečlan	Skupaj	
Nič	1	N	1	0	1
		% znotraj mnenj o združništvu	100,0	0,0	100,0
		% znotraj članstva	5,0	0,0	2,5
		% skupaj	2,5	0,0	2,5
	2	N	2	2	4
		% znotraj mnenj o združništvu	50,0	50,0	100,0
		% znotraj članstva	10,0	10,0	10,0
		% skupaj	5,0	5,0	10,0
	3	N	2	0	2
		% znotraj mnenj o združništvu	100,0	0,0	100,0
		% znotraj članstva	10,0	0,0	5,0
		% skupaj	5,0	0,0	5,0
	4	N	15	18	33
		% znotraj mnenj o združništvu	45,5	54,5	100,0
		% znotraj članstva	75,0	90,0	82,5
% skupaj		37,5	45,0	82,5	
Skupaj	N	20	20	40	
	% znotraj mnenj o združništvu	50,0	50,0	100,0	
	% znotraj članstva	100,0	100,0	100,0	
	% skupaj	50,0	50,0	100,0	
Malo	2	N	1	1	2
		% znotraj mnenj o združništvu	50,0	50,0	100,0
		% znotraj članstva	25,0	25,0	25,0
		% skupaj	12,5	12,5	25,0
	4	N	3	3	6
		% znotraj mnenj o združništvu	50,0	50,0	100,0
		% znotraj članstva	75,0	75,0	75,0
		% skupaj	37,5	37,5	75,0
	Skupaj	N	4	4	8
		% znotraj mnenj o združništvu	50,0	50,0	100,0
		% znotraj članstva	100,0	100,0	100,0
		% skupaj	50,0	50,0	100,0

Preglednica 1 (nadaljevanje): Povezanost značilnosti preteklih zadrug z odločitvijo za vstop oz. ne vstop v zadrugo glede na mnenje članov in nečlanov o zadružništvu pred 1. svetovno vojno

V kakšni meri so značilnosti preteklih zadrug vplivale na vašo odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo?	Mnenja o zadružništvu pred 1. svetovno vojno				
		Član	Nečlan	Skupaj	
Kar precej	1	N	1	0	1
		% znotraj mnenj o zadružništvu	100,0	0,0	100,0
		% znotraj članstva	20,0	0,0	9,1
		% skupaj	9,1	0,0	9,1
	2	N	2	1	3
		% znotraj mnenj o zadružništvu	66,7	33,3	100,0
		% znotraj članstva	40,0	16,7	27,3
		% skupaj	18,2	9,1	27,3
	4	N	2	5	7
		% znotraj mnenj o zadružništvu	28,6	71,4	100,0
		% znotraj članstva	40,0	83,3	63,6
		% skupaj	18,2	45,5	63,6
	Skupaj	N	5	6	11
% znotraj mnenj o zadružništvu		45,5	54,5	100,0	
% znotraj članstva		100,0	100,0	100,0	
% skupaj		45,5	54,5	100,0	
Zelo	2	N	1	1	
		% znotraj mnenj o zadružništvu	100,0		100,0
		% znotraj članstva	100,0		100,0
		% skupaj	100,0		100,0
	Skupaj	N	1	1	
		% znotraj mnenj o zadružništvu	100,0		100,0
		% znotraj članstva	100,0		100,0
		% skupaj	100,0		100,0

Mnenja o zadružništvu pred 1. svetovno vojno:

1 – hranilnice, posojila

2 - začetki zadružništva, da so kmetje držali skupaj, se zato združevali, si nudili medsebojno pomoč, solidarnost in so bili tako združeni močnejši

3 - odkup, hladilnice, sirarne in trgovina

4 - ne poznajo značilnosti zadrug pred 1 sv. vojno

Priloga D2:
Povezanost vstopa v zadrugo z značilnostmi zadrug po 2. svetovni vojni

Preglednica 1 (prvi del): Povezanost značilnosti preteklih zadrug z odločitvijo za vstop oz. ne vstop v zadrugo glede na mnenje članov in nečlanov o združništvu po 2. svetovni vojni

V kakšni meri so značilnosti preteklih zadrug vplivale na vašo odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo	Mnenja o združništvu po 2. svetovni vojni				
		Član	Ni član	Skupaj	
Nič	1	N	2	2	4
		% znotraj mnenj o združništvu	50,0	50,0	100,0
		% znotraj članstva	10,0	10,0	10,0
		% skupaj	5,0	5,0	10,0
	2	N	7	3	1
		% znotraj mnenj o združništvu	70,0	30,0	100,0
		% znotraj članstva	35,0	15,0	25,0
		% skupaj	17,5	7,5	25,0
	3	N	3	1	4
		% znotraj mnenj o združništvu	75,0	25,0	100,0
		% znotraj članstva	15,0	5,0	10,0
		% skupaj	7,5	2,5	10,0
	4	N	8	14	22
		% znotraj mnenj o združništvu	36,4	63,6	100,0
		% znotraj članstva	40,0	70,0	55,0
		% skupaj	20,0	35,0	55,0
Skupaj	N	2	2	4	
	% znotraj mnenj o združništvu	50,0	50,0	100,0	
	% znotraj članstva	100,0	100,0	100,0	
	% skupaj	50,0	50,0	100,0	
Malo	2	N	1	2	3
		% znotraj mnenj o združništvu	33,3	66,7	100,0
		% znotraj članstva	25,0	50,0	37,5
		% skupaj	12,5	25,0	37,5
	3	N	3	1	4
		% znotraj mnenj o združništvu	75,0	25,0	100,0
		% znotraj članstva	75,0	25,0	50,0
		% skupaj	37,5	12,5	50,0
	4	N	0	1	1
		% znotraj mnenj o združništvu	0,0	100,0	100,0
		% znotraj članstva	0,0	25,0	12,5
		% skupaj	0,0	12,5	12,5
	Skupaj	N	4	4	8
		% znotraj mnenj o združništvu	50,0	50,0	100,0
		% znotraj članstva	100,0	100,0	100,0
		% skupaj	50,0	50,0	100,0

Preglednica 1 (nadaljevanje): Povezanost značilnosti preteklih zadrug z odločitvijo za vstop oz. ne vstop v zadrugo glede na mnenje članov in nečlanov o združništvu po 2. svetovni vojni

V kakšni meri so značilnosti preteklih zadrug vplivale na vašo odločitev za vstop oz. ne vstop v zadrugo	Mnenja o združništvu po 2. svetovni vojni				
		Član	Ni član	Skupaj	
Kar precej	1	N	1	0	1
		% znotraj mnenj o združništvu	100,0	0,0	100,0
		% znotraj članstva	20,0	0,0	9,1
		% skupaj	9,1	0,0	9,1
	2	N	0	2	2
		% znotraj mnenj o združništvu	0,0	100,0	100,0
		% znotraj članstva	0,0	33,3	18,2
		% skupaj	0,0	18,2	18,2
	3	N	4	2	6
		% znotraj mnenj o združništvu	66,7	33,3	100,0
		% znotraj članstva	80,0	33,3	54,5
		% skupaj	36,4	18,2	54,5
	4	N	0,0	200,0	200,0
		% znotraj mnenj o združništvu	0,0	100,0	100,0
		% znotraj članstva	0,0	33,3	18,2
		% skupaj	0,0	18,2	18,2
	Skupaj	N	500,0	600,0	1100,0
% znotraj mnenj o združništvu		45,5	54,5	100,0	
% znotraj članstva		100,0	100,0	100,0	
% skupaj		45,5	54,5	100,0	
Zelo	1	N	100,0	100,0	
		% znotraj mnenj o združništvu	100,0	100,0	
		% znotraj članstva	100,0	100,0	
		% skupaj	100,0	100,0	
	Skupaj	N	100,0	100,0	
		% znotraj mnenj o združništvu	100,0	100,0	
		% znotraj članstva	100,0	100,0	
% skupaj	100,0	100,0			

Mnenja o združništvu po 2. svetovni vojni:

1 - diktirane s strani politike, v skladu z idejo socializma in v funkciji države

2 - nacionalizacija zemljišč, kolhozi, obvezna oddaja pridelkov in zemlje v zadrugo ter obvezno članstvo

3 - ukvarjale s financiranjem, svetovanjem, izobraževanjem, z oskrbo, z odkupom proizvodov, s strojno obdelavo zemlje in da je vladala kolegialna pomoč kmetom

4 - ne poznajo značilnosti zadrug po 2. svetovni vojni

Priloga E:
Mnenja o preteklem zadrúžništvu glede na starost

Preglednica 1: Mnenja o zadrúžništvu pred 1. svetovno vojno glede na starost

Starost		Mnenja o zadrúžništvu pred 1. svetovno vojno				Skupaj
		1	2	3	4	
Do 39 let	N	0	4	1	8	13
	% znotraj starosti	0,0	30,8	7,7	61,5	100
	% znotraj mnenj	0,0	40,0	50,0	17,4	21,7
	% skupaj	0,0	6,7	1,7	13,3	21,7
Od 40 do 59 let	N	1	3	0	28	32
	% znotraj starosti	3,1	9,4	0,0	87,5	100
	% znotraj mnenj	50,0	30,0	0,0	60,9	53,3
	% skupaj	1,7	5,0	0,0	46,7	53,3
Nad 60 let	N	1	3	1	10	15
	% znotraj starosti	6,7	20,0	6,7	66,7	100
	% znotraj mnenj	50,0	30,0	50,0	21,7	25,0
	% skupaj	1,7	5,0	1,7	16,7	25,0
Skupaj	N	2	10	2	46	60
	% znotraj starosti	3,3	16,7	3,3	76,7	100
	% znotraj mnenj	100	100	100	100	100
	% skupaj	3,3	16,7	3,3	76,7	100

Mnenja o zadrúžništvu pred 1. svetovno vojno:

1 – hranilnice, posojila

2 - začetki zadrúžništva, da so kmetje držali skupaj, se zato združevali, si nudili medsebojno pomoč, solidarnost in so bili tako združeni močnejši

3 - odkup, hladilnice, sirarne in trgovina

4 – ne ve

Preglednica 2: Mnenja o zadružništvu po 2. svetovni vojni glede na starost

Starost		Mnenja o zadružništvu po 2. svetovni vojni				Skupaj
		1	2	3	4	
Do 39 let	N	1	2	3	7	13
	% znotraj starosti	7,7	15,4	23,1	53,8	100
	% znotraj mnenj	16,7	13,3	21,4	28,0	21,7
	% skupaj	1,7	3,3	5,0	11,7	21,7
Od 40 do 59 let	N	4	10	6	12	32
	% znotraj starosti	12,5	31,3	18,8	37,5	100
	% znotraj mnenj	66,7	66,7	42,9	48,0	53,3
	% skupaj	6,7	16,7	10,0	20,0	53,3
Nad 60 let	N	1	3	5	6	15
	% znotraj starosti	6,7	20,0	33,3	40,0	100
	% znotraj mnenj	16,7	20,0	35,7	24,0	25,0
	% skupaj	1,7	5,0	8,3	10,0	25,0
Skupaj	N	6	15	14	25	60
	% znotraj starosti	10,0	25,0	23,3	41,7	100
	% znotraj mnenj	100	100	100	100	100
	% skupaj	10,0	25,0	23,3	41,7	100

Mnenja o zadružništvu po 2. svetovni vojni

1 - diktirane s strani politike, v skladu z idejo socializma in v funkciji države

2 - nacionalizacija zemljišč, kolhozi, obvezna oddaja pridelkov in zemlje v zadrugo ter obvezno članstvo

3 - ukvarjale s financiranjem, svetovanjem, izobraževanjem, z oskrbo, z odkupom proizvodov, s strojno obdelavo zemlje in da je vladala kolegialna pomoč kmetom

4 – ne ve

Priloga F:
Poznavanje delovanja zadruga glede na članstvo

Preglednica 1: Poznavanje delovanja zadruga članov in nečlanov zadruga

Kako deluje zadruga		Član	Nečlan	Skupaj
1	N	15	1	16
	% znotraj kako deluje zadruga	93,8	6,3	100
	% znotraj članstva	50,0	3,3	26,7
	% skupaj	25,0	1,7	26,7
2	N	4	1	5
	% znotraj kako deluje zadruga	80,0	20,0	100
	% znotraj članstva	13,3	3,3	8,3
	% skupaj	6,7	1,7	8,3
3	N	0	2	2
	% znotraj kako deluje zadruga	0,0	100	100
	% znotraj članstva	0,0	6,7	3,3
	% skupaj	0,0	3,3	3,3
4	N	2	0	2
	% znotraj kako deluje zadruga	100	0,0	100
	% znotraj članstva	6,7	0,0	3,3
	% skupaj	3,3	0,0	3,3
5	N	9	26	35
	% znotraj kako deluje zadruga	25,7	74,3	100
	% znotraj članstva	30,0	86,7	58,3
	% skupaj	15,0	43,3	58,3
Skupaj	N	30	30	60
	% znotraj kako deluje zadruga	50,0	50,0	100
	% znotraj članstva	100	100	100
	% skupaj	50,0	50,0	100

Kako Deluje Zadruga

- 1 - člani na občnem zboru volijo upravni odbor, vodstvo zadruga, poleg tega so nekateri našli še nadzorni odbor in predsednika
- 2 - zadruga se ukvarja z odkupom, svetovanjem, izobraževanjem, trgovskim poslovanjem
- 3 - zadruga deluje oz. mora delovati v korist članov
- 4 - zadruga ne deluje v korist članov in je sama sebi namen
- 5 - ne ve odgovoriti

Priloga G:
Prihodnost članstva

Preglednica 1: Članstvo v zadrugi v prihodnosti

Ali nameravate v prihodnosti prenehati biti član kmetijske zadruge oz. se včlaniti v kmetijsko zadrugo?		
	N	% vprašanih
Da	4	6,7
Ne	56	93,3
Skupaj	60	100

Preglednica 2: Članstvo v zadrugi v prihodnosti glede na članstvo danes

Ali nameravate v prihodnosti prenehati biti član kmetijske zadruge oz. se včlaniti v kmetijsko zadrugo?			Član	Nečlan	Skupaj
Da	Zakaj	Ker bo prenehal s proizvodnjo	1	0	1
		Ker z zadrugo nima polsovnih stikov	1	0	1
		Slabe izkušnje	0	1	1
		Zdravje, prenehal bo s kmetovanjem	1	0	1
	Skupaj		3	1	4

Preglednica 3: Članstvo v prihodnosti glede na to, kako so anketiranci odgovorili na vprašanje, ali so člani KZ

Ali nameravate v prihodnosti prenehati biti član kmetijske zadruge oz. se včlaniti v kmetijsko zadrugo?		Ali ste član KZ?		Skupaj
		Da	Ne	
Da	Zakaj			
	Ker bo prenehal s proizvodnjo	1		1
	Ker z zadrugo nima polsovnih stikov	1		1
	Slabe izkušnje	1		1
	Zdravje, prenehal bo s kmetovanjem	1		1
Skupaj		4		4

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Katarina JEMEC

**RAZLOGI (NE)POVEZOVANJA KMETOV V
ZADRUGO NA OBMOČJU OBČINE DOMŽALE**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2007